

Bevolkingstrends

***Statistisch kwartaalblad over de
demografie van Nederland***

Jaargang 59 – 3e kwartaal 2011

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
**	= nader voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2010-2011	= 2010 tot en met 2011
2010/2011	= het gemiddelde over de jaren 2010 tot en met 2011
2010/'11	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2010 en eindigend in 2011
2008/'09–2010/'11	= oogstjaar, boekjaar enz., 2008/'09 tot en met 2010/'11

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek – Grafimedia

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Redactie

Joop Garssen
Jorien Apperloo
Ronald van der Bie
Rob Broekman
Arie de Graaf
Suzanne Loozen
Jolanda van der Lubbe
Marleen Wingen

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Prijzen inclusief verzendkosten

Abonnementsprijs: € 54,45

Prijs per los nummer: € 14,95

ISSN: 1571-0998

Oplage: 850

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2011.

Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Rubrieken

Actuele bevolkingstrends	4
Korte berichten	5
Demografiek	7
Rangen en standen	8
Bevolking in kaart	9
Nederland en Europa	10
Toen en nu	11
Wijken en buurten	12
Demografie in het nieuws	13
Mededelingen	14

Artikelen

Vaders gemiddeld 3 jaar ouder dan moeders	15
Sociaaleconomische positie van ouders en kinderen naar herkomst	22
Opvattingen over dubbele nationaliteiten: wie is tegen en wie niet?	28
Solidariteit in de gezondheidszorg	33
Meer sociale samenhang, meer geluk?	39
Binding met de buurt en buurtgenoten	45

Technische toelichting en verklaring van termen	51
---	----

Demografie op het web	55
-----------------------	----

Inhoudsopgave	56
---------------	----

Andere CBS-publicaties	62
------------------------	----

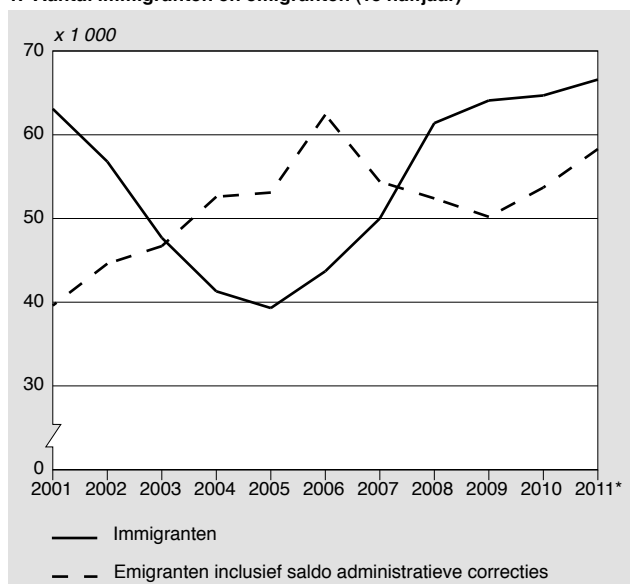
Richtlijnen voor auteurs	63
--------------------------	----

Actuele bevolkingstrends

Emigratie stijgt harder dan immigratie

In de eerste helft van 2011 verlieten ruim 58 duizend personen ons land. Dat zijn er bijna 5 duizend meer dan in dezelfde periode vorig jaar. In dezelfde periode vestigden zich 66,6 duizend personen vanuit het buitenland in Nederland, een stijging van bijna 2 duizend (*staat 1 en grafiek*). Het migratieoverschot in het eerste halfjaar van 2011 daalde door deze ontwikkelingen naar 8,3 duizend personen. De stijging van het aantal emigranten is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan in Nederland geboren personen die vertrekken.

1. Aantal immigranten en emigranten (1e halfjaar)

Staat 1 Immigranten en emigranten naar geboorteland

	Immigranten				Emigranten ¹⁾			
	Totaal	w.o. geboorteland			Totaal	w.o. geboorteland		
		Nederland	EU-26 ²⁾	w.o. Polen		Nederland	EU-26 ²⁾	w.o. Polen
<i>x 1 000</i>								
2007								
1e halfjaar	50,0	11,3	18,2	4,4	54,4	24,9	10,2	1,6
2e halfjaar	66,9	13,7	24,4	5,9	68,2	31,4	13,3	1,9
2008								
1e halfjaar	61,4	11,8	23,7	6,9	52,4	23,1	12,0	2,2
2e halfjaar	82,1	15,2	30,4	7,2	65,4	28,1	15,0	2,8
2009								
1e halfjaar	64,1	12,7	22,8	6,5	50,2	17,6	14,7	2,9
2e halfjaar	82,3	15,6	29,3	6,7	61,7	22,4	17,4	3,3
2010								
1e halfjaar	64,7	12,8	23,1	6,8	53,7	17,8	16,2	3,1
2e halfjaar	89,7	15,6	35,2	8,2	67,7	24,0	18,4	3,2
2011*								
1e halfjaar	66,6	12,2	24,6	7,8	58,3	19,9	16,8	3,2

¹⁾ Inclusief administratieve correcties.

²⁾ Exclusief Nederland.

Staat 2 Bevolkingsontwikkeling

	Levend- geborenen	Over- ledenen	Immi- granten	Emigran- ten ¹⁾	Bevol- king aan eind van gekozen periode ²⁾
<i>x 1 000</i>					
2007					
1e halfjaar	88,3	67,4	50,0	54,4	16 374,5
2e halfjaar	93,0	65,7	66,9	68,2	16 405,4
2008					
1e halfjaar	89,9	69,4	61,4	52,4	16 434,9
2e halfjaar	94,7	65,7	82,1	65,4	16 485,8
2009					
1e halfjaar	90,4	69,5	64,1	50,2	16 520,7
2e halfjaar	94,5	64,8	82,3	61,7	16 575,0
2010					
1e halfjaar	89,0	68,9	64,7	53,7	16 606,1
2e halfjaar	95,4	67,1	89,7	67,7	16 655,8
2011*					
1e halfjaar	88,5	68,0	66,6	58,3	16 684,5

¹⁾ Inclusief administratieve correcties.

²⁾ Inclusief overige correcties voor periode 2e halfjaar.

De stijging van het aantal immigranten betreft vooral mensen die in de Europese Unie zijn geboren (*staat 2*). Het meest toegenomen is het aantal Polen. De grootste groep immigranten, in Nederland geboren personen die terugkeren, daalde echter.

In de eerste helft van 2011 werden in Nederland 88,5 duizend kinderen geboren, 500 minder dan in dezelfde periode een jaar geleden. Tegenover de geboorten stonden 68 duizend overleden personen. Dat zijn er 900 minder dan in de vergelijkbare periode van vorig jaar. Dat komt mede door het vrijwel uitblijven van sterfte door griep in het voorjaar 2011.

Per saldo groeide de bevolking met bijna 29 duizend personen.

Korte berichten

Aantal Midden- en Oost-Europeanen in vijf jaar tijd verdubbeld

Begin 2011 waren er bijna 200 duizend Midden- en Oost-Europeanen in Nederland geregistreerd als inwoner of werknemer. Dit aantal is in de afgelopen vijf jaar meer dan verdubbeld. Ruim twee op de drie Midden- en Oost-Europeanen zijn Polen. Wie van plan is om meer dan vier maanden in Nederland te blijven, moet zich inschrijven in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Op 1 januari 2011 stonden 117 duizend personen uit een van de Midden- en Oost-Europese EU-landen ingeschreven. Daarnaast waren er 81 duizend Midden- en Oost-Europese werknemers geregistreerd die niet bij een gemeente stonden ingeschreven. In totaal waren er dus bijna 200 duizend Midden- en Oost-Europeanen in Nederland geregistreerd als inwoner of werknemer. De afgelopen vijf jaar is het aantal in het GBA ingeschreven bijna verdubbeld. Het aantal niet-ingeschreven werknemers uit Midden- en Oost-Europa is in diezelfde periode verviervoudigd.

Bron: Wobma, E. en R. van der Vliet, Aantal Midden- en Oost-Europeanen in vijf jaar tijd verdubbeld. CBS-Webmagazine, 25 juli 2011

Grote steden sneller dan gemiddeld gegroeid

Het aantal inwoners van Nederlandse steden is de laatste jaren opvallend snel gestegen. Het groeitempo van de drie grootste steden, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, lag tussen 1 januari 2009 en 1 januari 2011 circa drie keer hoger dan de 1,0 procent voor Nederland als geheel. Het inwonertal van Amsterdam nam in deze periode toe met bijna 25 duizend. Het inwonertal van Den Haag groeide tussen 1 januari 2009 en 1 januari 2011 met 13 duizend en dat van Rotterdam met 23 duizend. De oplopende groei van het inwonertal is in zowel Amsterdam, Rotterdam als Den Haag toe te schrijven aan een toenemend vestigingsoverschot. Daarnaast hebben zich meer personen uit andere gemeenten in de steden gevestigd en zijn er minder inwoners naar andere plaatsen vertrokken. Dit komt onder andere door het beleid om nieuwbouw in en rond steden te concentreren. De natuurlijke aanwas is ook toegenomen, maar heeft minder gewicht in de oplopende groei. Ook in de overige grote steden (de 31 grote gemeenten minus de drie grootste) versnelde de bevolkingsgroei. In 2009 en 2010 krompen slechts 4 van de 31 grote steden, zij het in beperkte mate. Dit waren Emmen, Heerlen, Hengelo (O.) en Sittard-Geleen.

Bron: Latten, J. en F. Migchelbrink, Grote steden sneller dan gemiddeld gegroeid. CBS-Webmagazine, 11 juli 2011

Ouderen wonen steeds langer zelfstandig

Het aantal ouderen groeit snel, maar het aantal ouderen in een verzorgings- of verpleeghuis daalt. Zowel het aandeel zelfstandig alleenwonende ouderen als het aandeel zelfstandig samenwonende ouderen neemt toe. Tussen 2000

en 2010 nam het aantal 80-plussers toe van 500 duizend naar 648 duizend. Het aantal 80-plussers dat in de Gemeentelijke Basisadministratie is ingeschreven bij een verzorgings- of verpleeghuis daalde in dezelfde periode van 102 duizend naar 90 duizend. Het aandeel 80-plussers dat deel uitmaakt van een institutioneel huishouden nam hierdoor sterk af, van 20 naar 14 procent. De afname heeft zich bij alle leeftijden voorgedaan. Zes op de zeven 80-plussers wonen zelfstandig, al dan niet met ondersteuning. Met uitzondering van de allerhoogste leeftijden wonen vrouwen daarbij beduidend vaker alleen dan mannen. Dit komt doordat in echtparen de man vaak als eerste overlijdt. In de loop der tijd is het aandeel alleenwonende 80-plussers vooral onder vrouwen sterk toegenomen. Ook na het verlies van hun partner blijven ze langer zelfstandig wonen.

Voor het aandeel mannen dat samen met een partner zelfstandig woont is in tien jaar tijd aanzienlijk toegenomen. Tegenwoordig woont op 87-jarige leeftijd nog de helft van alle mannen zelfstandig samen. Dit geldt voor slechts één op de negen vrouwen van deze leeftijd. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt doordat mannen doorgaans ouder zijn dan hun vrouw en gemiddeld eerder overlijden.

Bron: Garssen, J. en C. Harmsen, Ouderen wonen steeds langer zelfstandig. CBS-Webmagazine, 11 juli 2011

Bijdrage migratie aan bevolkingsgroei relatief gering

In het eerste decennium van deze eeuw is de Nederlandse bevolking naar verhouding sneller gegroeid dan die van de Europese Unie als geheel. In geen enkel ander land van de EU-27 was de bijdrage van migratie echter zo klein als in Nederland. Het inwonertal van Nederland steeg in het afgelopen decennium van 15,9 naar 16,6 miljoen, een toename van 4,5 procent. Dit groeicijfer ligt iets boven het gemiddelde voor de EU-27. Anders dan in onze buurlanden is de bevolkingsgroei in Nederland vooral het gevolg van natuurlijke aanwas: in tien jaar tijd werden ruim een half miljoen meer mensen geboren dan er overleden. Vooral het contrast met Duitsland valt op. Hoewel het migratiesaldo daar naar verhouding iets hoger was dan in Nederland, kromp de Duitse bevolking. Het patroon van het Nederlandse migratiesaldo wekt het afgelopen decennium sterk af van dat in andere Europese landen. Van 2003 tot en met 2007 was het saldo negatief: er vertrokken meer mensen dan er arriveerden. In onze buurlanden was het migratiepatroon veel gelijkmatiger. In België was sprake van een stijgende trend, in het Verenigd Koninkrijk was het saldo min of meer constant en in Duitsland daalde het vanaf 2008 tot negatieve waarden.

Bron: Garssen, J. en E. Wobma, Bijdrage migratie aan bevolkingsgroei relatief gering. CBS-Webmagazine, 6 juli 2011

Meer vrouwen kiezen voor moederschap

In 2010 zijn 184 duizend kinderen geboren, evenveel als in 2008 en 2009. Het aantal eerste kinderen is de afgelopen drie jaar echter gestegen van 82 duizend in 2008 tot bijna

86 duizend in 2010. Dat betekent dat meer vrouwen de afgelopen drie jaar moeder zijn geworden. Het aantal vrouwen van 20 tot 40 jaar is de afgelopen drie jaar gedaald met bijna 3 procent, terwijl het aantal vrouwen dat voor het eerst moeder werd in die leeftijdsgroep met 4 procent is gestegen. Deze stijging kan worden toegeschreven aan het feit dat twintigers het moederschap niet verder uitstellen en dertigers en veertigers vaker alsnog kiezen voor een gezin. De leeftijd waarop vrouwen voor het eerst moeder worden is de afgelopen decennia sterk gestegen. In 1980 kreeg een vrouw haar eerste kind op een gemiddelde leeftijd van 25,6 jaar. In 2004 was dit 29,4 jaar. Opvallend is dat de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen hun eerste kind krijgen de afgelopen zeven jaar niet verder is toegenomen.

Bron: Graaf, A. de, Meer vrouwen kiezen voor moederschap. CBS-Webmagazine, 6 juli 2011

Bijna een miljoen vrouwen hoger opgeleid dan hun man

Vorig jaar waren er ruim 4 miljoen gehuwd of ongehuwd samenwonende paren. Van 24 procent van deze paren had de vrouw een hogere opleiding dan de man. Dat komt overeen met bijna een miljoen paren. Deze situatie komt steeds vaker voor: in 1996 was nog maar 18 procent van de vrouwen, bijna 700 duizend, hoger opgeleid. De toename hangt samen met het gestegen opleidingsniveau van vrouwen. Toch hebben nog steeds meer mannen een hoger opleidingsniveau dan hun vrouwelijke partner. Vorig jaar was dat bij 37 procent van de paren het geval. In 1996 bedroeg het nog 41 procent. De meest voorkomende situatie is echter dat beide partners even hoog zijn opgeleid. Dat is zo bij vier op de tien paren. Dit aandeel is de afgelopen jaren licht gedaald.

Bron: Dirven, H., Bijna een miljoen vrouwen hoger opgeleid dan hun man. CBS-Webmagazine, 29 juni 2011

Kwart van de alleenwonenden is niet single

Het aandeel personen dat alleen woont stijgt gestaag. In 2010 woonden er 1,8 miljoen personen van 18 tot 65 jaar alleen; in 1995 waren dit er 1,4 miljoen. In alle leeftijdsgroepen is zowel het aantal als het aandeel alleenwonenden toegenomen. De stijging is het grootst onder mannen van middelbare leeftijd. Dit komt onder meer doordat zij vaker alleen gaan wonen als hun relatie stukloopt en er kinderen in het spel zijn. Van de 1,8 miljoen alleenwonende 18- tot 65-jarigen hebben er ruim 450 duizend een relatie. Onder veertigers en vijftigers is het aantal alleenwonende mannen groter dan het aantal alleenwonende vrouwen. Verder wonen laagopgeleide mannen van middelbare leeftijd vaker alleen dan hun middelbaar en hoogopgeleide leeftijdsgenoten. Van de laagopgeleide mannen van 40 tot 65 jaar woont een op de vijf alleen, tegen een op de zes middelbaar en hoogopgeleide mannen. Bij vrouwen zijn de verschillen tussen laagopgeleiden en middelbaar of hoogopgeleiden minder groot.

Bron: Graaf, A. de, Kwart van de alleenwonenden is niet single. CBS-Webmagazine, 6 juni 2011

Eén op de tien 'jonge' bruiden is 40-plus

In 2010 was één op de tien vrouwen die voor het eerst trouwden boven de 40. In 1980 gold dit voor één op de honderd 'jonge' bruiden. Omdat steeds meer paren eerst ongehuwd samenwonen, wordt het huwelijk steeds vaker uitgesteld. In 2010 zijn ruim 73 duizend huwelijken gesloten, evenveel als in 2009. Een vijfde van de bruiden trouwde voor de tweede keer. De gemiddelde leeftijd van vrouwen bij de huwelijksluiting stijgt gestaag. Dit geldt in het bijzonder voor de leeftijd waarop vrouwen voor het eerst trouwen. Deze is de afgelopen 30 jaar toegenomen van 23 tot 30 jaar.

Bron: Graaf, A. en J. Latten, Eén op de tien 'jonge' bruiden is 40-plus. CBS-Webmagazine, 25 mei 2011

Aantal meerlingen neemt af

In 2009 zijn in ons land ongeveer 3 200 meerlingen geboren. Meestal zijn dit tweelingen. Het aantal geboorten van drie-(plus)lingen bedroeg slechts 44. Het aantal tweelinggeboorten noteerde in 2002 een record van 3,7 duizend. Daarna is het aantal afgenomen. Het aantal drie-(plus)lingen bereikte al in 1991 zijn piek. Toen werden er 124 drie-(plus)lingen geboren. Het aandeel meerlinggeboorten is vanaf het midden van de jaren zeventig fors toegenomen: van 10 per 1 000 geboorten in 1975 naar 19 per 1 000 in 2002. Dit is vooral toe te schrijven aan in-vitrofertilisatie (ivf), een techniek die sinds ongeveer dertig jaar steeds vaker wordt toegepast. Ook het toenemende aantal oudere moeders, die een hogere kans hebben op een meerling, speelde een bescheiden rol. Het totale aantal geboren kinderen lag in 2009 niet ver boven het aantal van medio jaren zeventig. De afgelopen jaren wordt vaker maar één eikel teruggeplaatst en is dus ook het aantal ivf-tweelinggeboorten afgenomen. Tussen 2003 en 2009 daalde daardoor het aandeel van de tweelinggeboorten dat het gevolg was van een ivf-behandeling van 22 naar 15 procent. Het aandeel enkelvoudige geboorten door ivf in het totaal van de enkelvoudige geboorten nam daarentegen toe van 1,5 naar 2,2 procent.

Bron: Wobma, E. en J. Garssen, Aantal meerlingen neemt af. CBS-Webmagazine, 18 mei 2011

Meer gezinnen met ouder(s) boven de vijftig

Thuiswonende kinderen hebben steeds vaker oudere ouders. In 2010 was bijna een op de drie ouders met thuiswonende kinderen 50 jaar of ouder. Het totale aantal is sinds 1995 met 168 duizend gestegen tot 795 duizend in 2010. De toename van het aantal gezinnen met oudere ouders heeft onder meer te maken met het uitstel van het ouderschap en met het feit dat meer jongeren na een tijdje terugkeren naar het ouderlijk huis.

Bron: Graaf, A. de, Meer gezinnen met ouder(s) boven de vijftig. CBS-Webmagazine, 16 mei 2011

Verhuizingen van thuiswonende kinderen

Thuiswonende kinderen die op zichzelf gaan wonen verhuizen verreweg het vaakst in augustus of september. In die twee maanden vindt bijna een kwart van de verhuizingen plaats van thuiswonende kinderen die als alleenstaande gaan wonen. Deze piek doet zich alleen voor bij verhuizingen tussen gemeenten. De keuze voor een studie in een andere stad zal dan de belangrijkste achtergrond zijn voor de beslissing om zelfstandig te gaan wonen. Kinderen die uit huis gaan om binnen hun gemeente als alleenstaande te gaan wonen verhuizen gelijkmatig door het jaar heen.

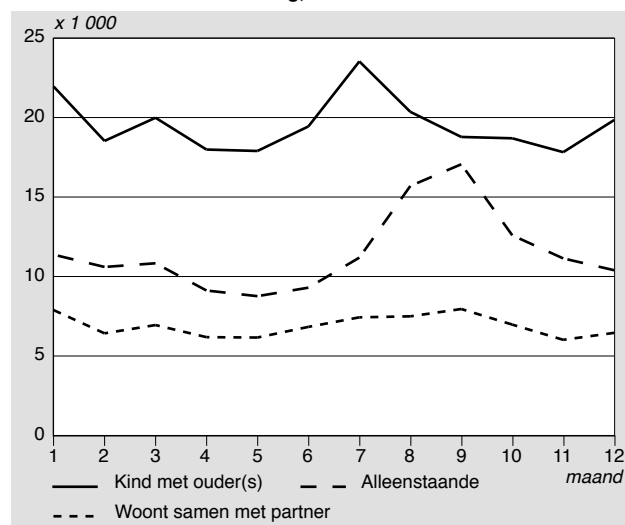
Ook kinderen die vanuit huis gaan samenwonen met een partner doen dat betrekkelijk gelijkmatig verspreid over de maanden van het jaar. Kinderen die met hun ouders mee-verhuizen doen dat naar verhouding wat vaker in de maand juli. Dat varieert wel met de leeftijd. Met name op middelbareschoolleeftijd wordt naar verhouding het meest in juli verhuisd.

Het aandeel thuiswonende kinderen dat met de ouders meeverhuist verhuist varieert met de leeftijd. Op babyleeftijd verhuist ongeveer 10 procent van de thuiswonende kinderen. Dat aandeel neemt geleidelijk af tot ongeveer 5 procent onder kinderen op middelbareschoolleeftijd. Boven die leeftijd neemt het aandeel snel toe. Rond de leeftijd van 20 jaar verhuist bijna 20 procent van de thuiswonende kinderen, onder wie naar verhouding meer meisjes dan jongens. Op de leeftijd van 26 bereikt het relatieve aantal verhuizingen een piek van ruim 35 procent. Op die leeftijd heeft inmiddels meer dan 80 procent het ouderlijk huis verlaten.

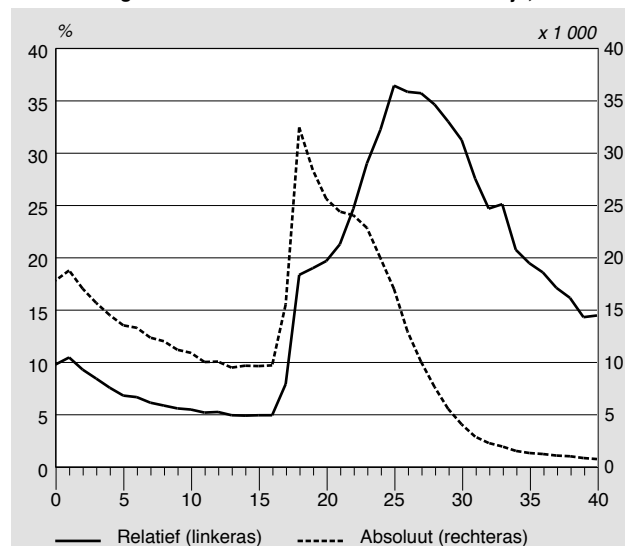
Kinderen die vanuit huis met een partner gaan samenwonen zijn gemiddeld 23,7 jaar als ze het huis uit gaan. Op die leeftijd gaan bijna 10 duizend kinderen met een partner samenwonen.

Kinderen die het ouderlijk huis verlaten om alleen te gaan wonen zijn gemiddeld ruim een jaar jonger. Op hun 18e gaan 18 duizend kinderen vanuit huis als alleenstaande wonen. In relatieve zin wordt de piek bereikt rond de leeftijd van 25 jaar. Bijna één op de vijf nog thuiswonende kinderen gaat dan als alleenstaande wonen.

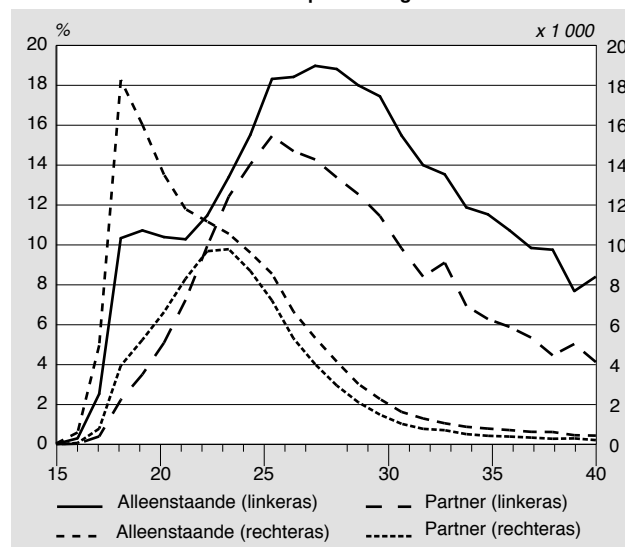
1. Verhuizingen van thuiswonende kinderen naar plaats in het huishouden na de verhuizing, 2009

2. Verhuizingen van thuiswonende kinderen naar leeftijd, 2009

3. Thuiswonende kinderen die op zichzelf gaan wonen

Rangen en standen

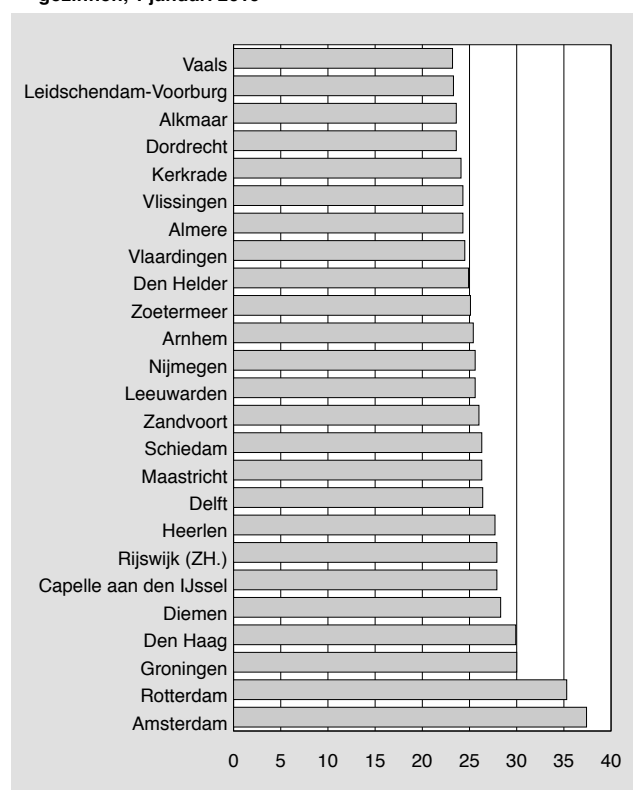
Aandeel eenouders van totaal aantal gezinnen met kinderen per gemeente

Van de 7,4 miljoen huishoudens in Nederland betreft een derde een huishouden met een of meer kind(eren). In bijna zeven op de tien gezinnen met een of meer kind(eren) gaat het om een gehuwd ouderpaar en bij 13 procent om een niet-gehuwd ouderpaar. In bijna twee op de tien gezinnen met kinderen is één ouder aanwezig. Deze aandelen verschillen sterk per gemeente. Zo is in Amsterdam en Rotterdam ruim een derde van de gezinnen met kinderen een

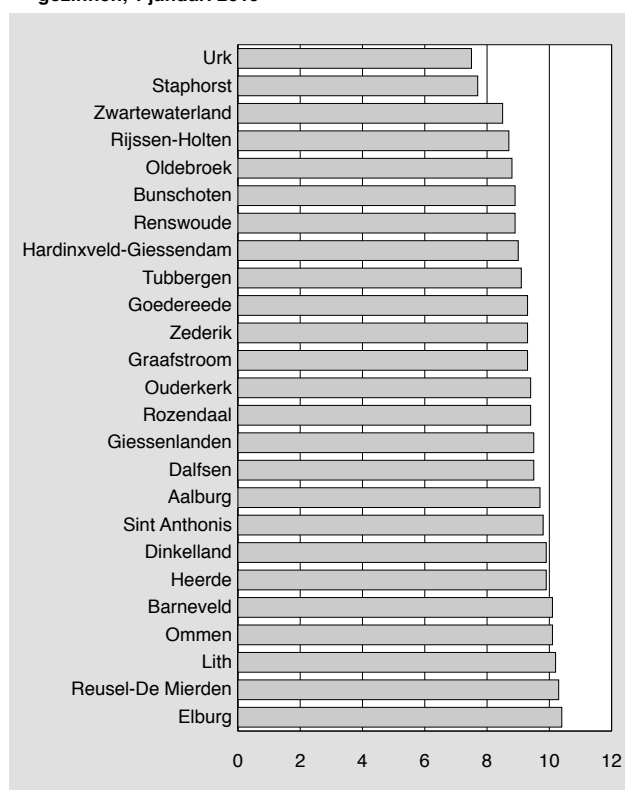
eenoudergezin. Ook in Groningen en Den Haag is het aandeel eenoudergezinnen met 30 procent relatief hoog. In andere grote steden en omliggende gemeenten zijn eveneens wat meer eenoudergezinnen dan gemiddeld. Er bestaat een relatie met het aandeel Surinamers en Antillianen in de bevolking omdat bij deze herkomstgroepen eenoudergezinnen naar verhouding vaker voorkomen.

In gemeenten in de *bible belt* komen huishoudens met één ouder veel minder voor. De laagste aandelen zijn te vinden in Staphorst en Urk, waar 8 procent van de gezinnen met kinderen een eenoudergezin is.

1. Top-25 van gemeenten met het hoogste aandeel eenoudergezinnen, 1 januari 2010

2. Top-25 van gemeenten met het laagste aandeel eenoudergezinnen, 1 januari 2010

Bevolking in kaart

Kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang het verst voor Friezen

In 2010 woonden Nederlanders op gemiddeld 1,1 kilometer van het dichtstbijzijnde kinderdagverblijf. In Noord-Holland was de afstand met 800 meter het kleinst en in Friesland met gemiddeld 2,1 kilometer het grootst. Inwoners van het Friese eiland Schiermonnikoog woonden gemiddeld het verst van een kinderdagverblijf, met een gemiddelde afstand van meer dan 30 kilometer.

Binnen de provincies zijn de verschillen soms flink. Voor inwoners van de grotere gemeenten is de afstand tot het dichtstbijzijnde kinderdagverblijf meestal korter dan voor inwoners van kleinere gemeenten. Zo is het voor een inwoner van de stad Groningen gemiddeld maar een halve kilometer tot het dichtstbijzijnde kinderdagverblijf, terwijl de inwoners van De Marne, een gemeente in het noordwesten van de provincie, gemiddeld 6,7 kilometer moeten afleggen. Er zijn ook uitzonderingen: de inwoners van Vlieland wonen gemiddeld dicht bij een kinderdagverblijf dan die van Leeuwarden.

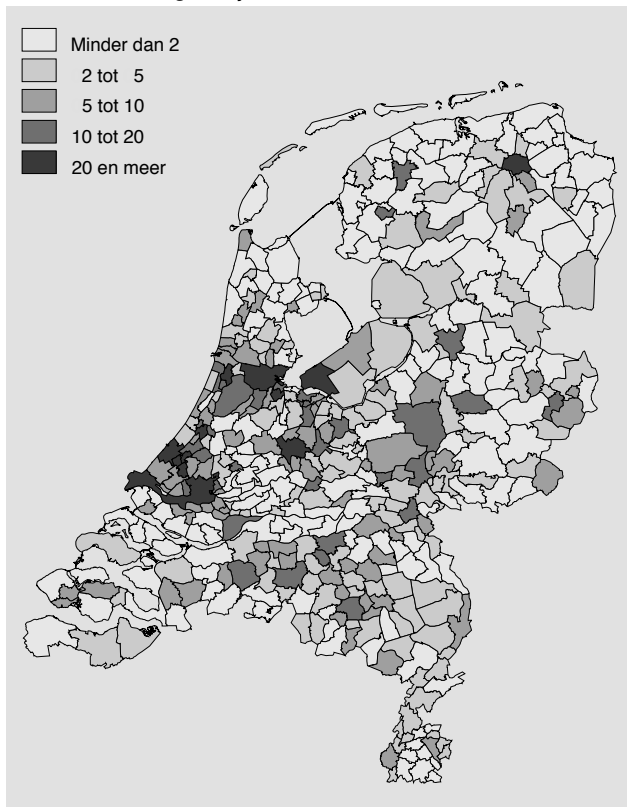
Naast de gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde kinderdagverblijf is het aantal kinderdagverblijven in de directe omgeving interessant. Inwoners van Nederland kunnen binnen een afstand van 1 kilometer kiezen uit gemiddeld bijna 2 kinderdagverblijven. Binnen een afstand van 3 kilometer is de keuze met bijna 12 kinderdagverblijven al een stuk ruimer.

Ook hier geldt dat de verschillen tussen provincies groot zijn. Met ruim 23 kinderdagverblijven binnen een afstand van 3 kilometer is de keus het ruimst in Noord-Holland. Inwoners van Drenthe kunnen binnen die afstand uit slechts 3 kinderdagverblijven kiezen.

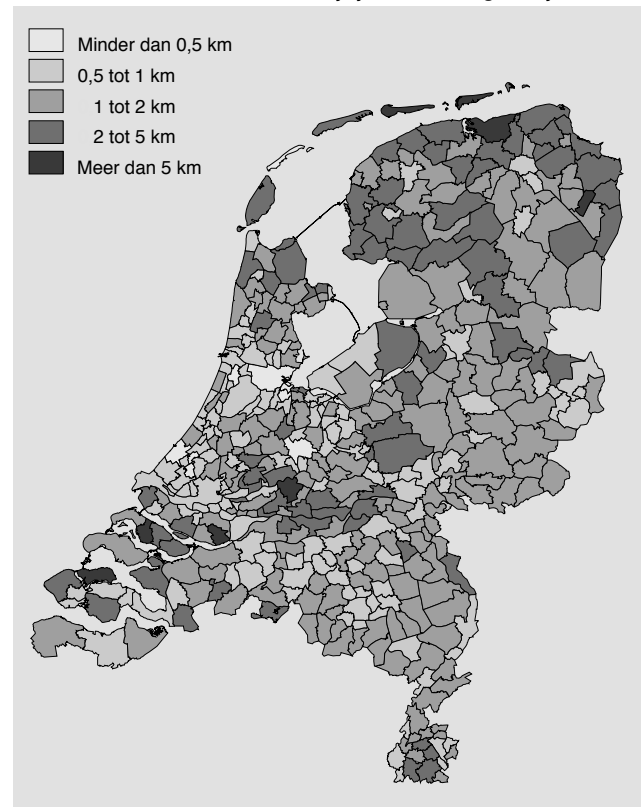
Buitenschoolse opvang is gemiddeld iets dichterbij dan het kinderdagverblijf. Over heel Nederland gerekend is de afstand tot de dichtstbijzijnde opvanglocatie gemiddeld bijna 950 meter. De provincie Zuid-Holland heeft gemiddeld de kortste afstand met 666 meter; Friesland zit op ongeveer het driedubbele met bijna 2 kilometer. Op Vlieland mag het kinderdagverblijf dichtbij zijn; de dichtstbijzijnde buitenschoolse opvang ligt 25 kilometer verderop op het vasteland.

Ook voor de buitenschoolse opvang is bekend hoeveel locaties er in de directe omgeving zijn. Binnen 1 kilometer kunnen ouders kiezen uit gemiddeld 2 locaties en binnen 3 km loopt dat op tot gemiddeld ruim 12 locaties. Deze aantallen zijn vergelijkbaar met die van de kinderdagverblijven. Binnen een afstand van 3 kilometer is de keus in locaties voor buitenschoolse opvang het grootst in de provincie Flevoland met gemiddeld 23 locaties. Dit komt vooral door Almere, dat gemiddeld ruim 39 locaties heeft binnen een afstand van 3 kilometer. Alleen inwoners van Den Haag hebben binnen deze afstand met 42 locaties nog iets meer keuze.

1. Aantal kinderdagverblijven binnen 3 kilometer

2. Gemiddelde afstand tot dichtstbijzijnde kinderdagverblijf

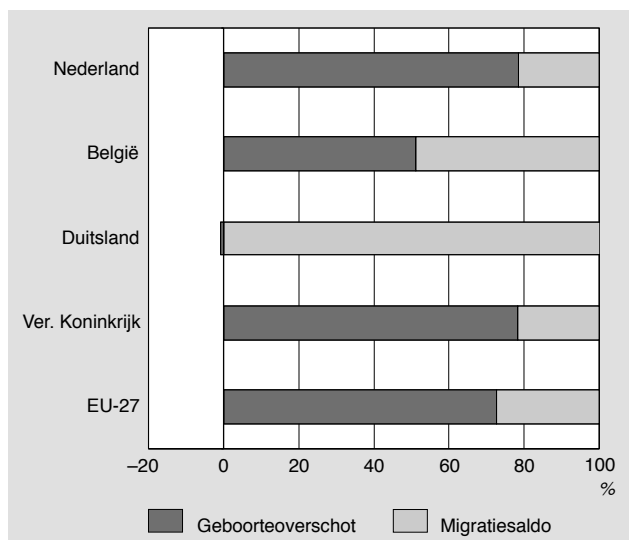
Nederland en Europa

Migratie en bevolkingsgroei

In de afgelopen halve eeuw is de bevolking van Nederland naar verhouding veel sterker gegroeid dan die van de meeste andere Europese landen. In deze periode groeide de Nederlandse bevolking met 45 procent, van 11,4 naar 16,6 miljoen inwoners. Deze toename was fors hoger dan die in onze buurlanden België en het Verenigd Koninkrijk (beide 19 procent) en Duitsland (13 procent). In de 27 landen van de Europese Unie tezamen groeide de bevolking met 24 procent.

In ons land heeft migratie een relatief bescheiden rol gespeeld in de bevolkingsgroei. Ongeveer vier vijfde komt op het conto van natuurlijke aanwas (het saldo van geboorte en sterfte). In België had migratie, met ongeveer de helft, een veel groter aandeel dan in Nederland. In Duitsland was de bevolkingsgroei zelfs uitsluitend het gevolg van een positief migratiesaldo. In een halve eeuw tijd overleden daar meer mensen dan er werden geboren.

1. Aandeel geboorteoverschot en migratiesaldo in bevolkingsgroei, 1960 tot 2010

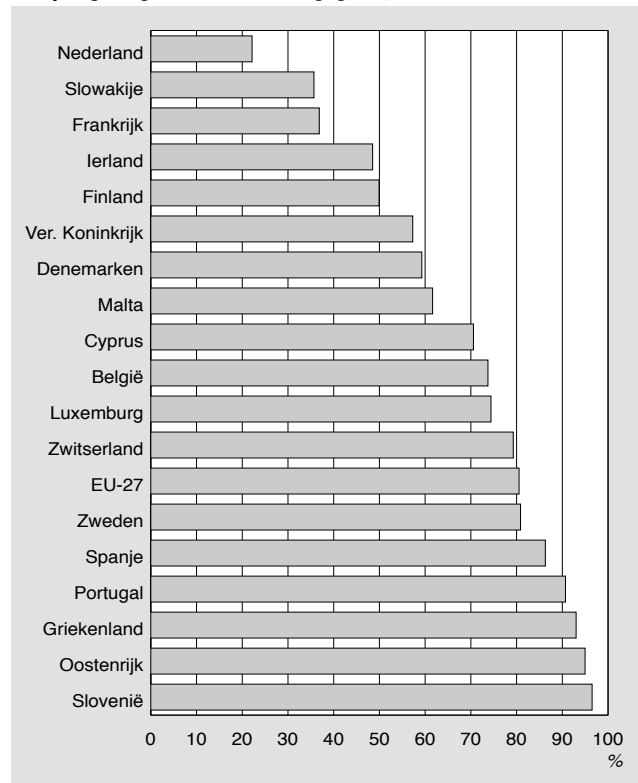

Bron: Eurostat.

Ook in het eerste decennium van deze eeuw speelde migratie in ons land een relatief kleine rol in de bevolkingsgroei. Van alle landen van de huidige EU-27 die hun bevolking zagen groeien, was de bijdrage van migratie in ons land het geringst. Waar 81 procent van de bevolkingsgroei in de EU-27 voor rekening kwam van migratie, was dit in Nederland slechts 22 procent. In België (74 procent) en het Verenigd Koninkrijk (57 procent) was de bijdrage van migratie veel groter.

In het afgelopen decennium vertoonde het migratiesaldo in Nederland een patroon dat sterk afweek van dat in andere Europese landen. Van 2003 tot en met 2007 was het saldo negatief en vertrokken er dus meer mensen dan er arriveer-

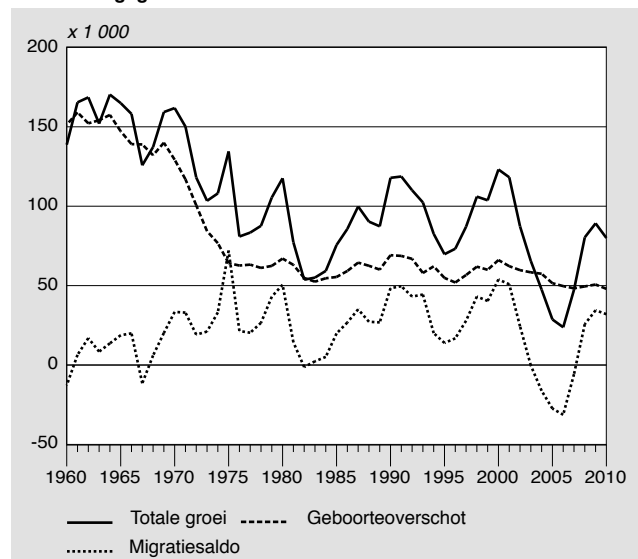
2. Bijdrage migratie aan bevolkingsgroei, 2000 tot 2010

Bron: Eurostat.

den. In onze buurlanden was het migratiepatroon veel gelijkmatiger. In België was sprake van een stijgende trend, in het Verenigd Koninkrijk was het saldo min of meer constant en in Duitsland daalde het vanaf 2008 tot negatieve waarden.

3. Bevolkingsgroei in Nederland

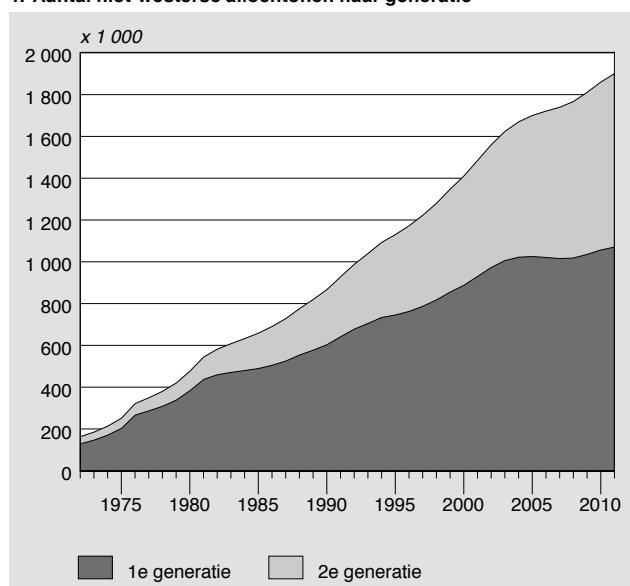
Bron: CBS.

Toen en nu

Aantal niet-westerse allochtonen fors toegenomen

Op 1 januari 2011 woonden er 1,9 miljoen niet-westerse allochtonen in Nederland. Daarmee vormden ze 11,4 procent van de totale bevolking. De afgelopen decennia is dit aandeel fors toegenomen. In 1972 woonden er nog maar 162 duizend niet-westerse allochtonen in Nederland, 1,2 procent van de bevolking. Aanvankelijk waren dit vooral niet-westerse allochtonen van de eerste generatie. Vanaf eind jaren zeventig is de toename van de tweede generatie echter veel sterker geweest dan die van de eerste generatie. Momenteel behoren ruim vier op de tien niet-westerse allochtonen tot de tweede generatie, tegen twee op de tien in 1972.

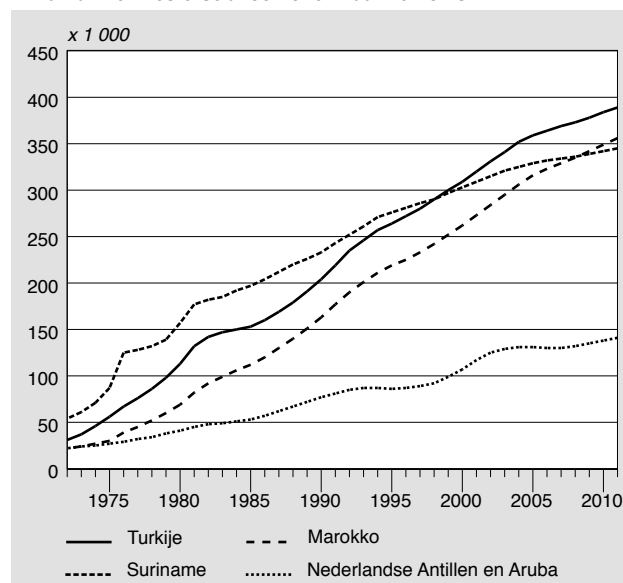
1. Aantal niet-westerse allochtonen naar generatie

Van de vier grote niet-westerse herkomstgroepen vormden Turken op 1 januari de grootste groep, met 389 duizend. Het aantal Turken is meer dan vertienvoudigd sinds 1972. Het aantal Marokkanen bedroeg 356 duizend, tegen 22 duizend in 1972. De forse toename onder Turken en Marokkanen hangt mede samen met het relatief hoge gemiddelde kindertal in deze bevolkingsgroepen. Aanvankelijk vormden Surinamers de grootste groep, met 55 duizend in 1972. Dit aantal is toegenomen tot 345 duizend in 2011. Het aantal Antillianen/Arubanen is in diezelfde periode toegenomen van 22 duizend tot 141 duizend.

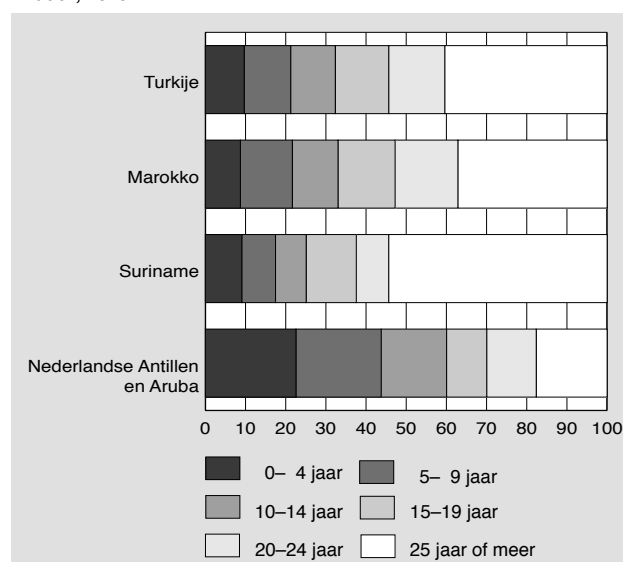
Een aanzienlijk deel van de niet-westerse eerste generatie is al vrij lang in Nederland. Van de vier grote herkomstgroepen

2. Aantal niet-westerse allochtonen naar herkomst

pen waren op 1 januari 2010 Surinamers gemiddeld het langst in Nederland. Ruim de helft woont al 25 jaar of langer hier. Van de Turken en Marokkanen woonden ongeveer vier op de tien 25 jaar of langer hier. Antillianen/Arubanen zijn het kortst in Nederland. Meer dan 40 procent heeft zich de afgelopen tien jaar hier gevestigd.

3. Aandeel niet-westerse allochtonen naar herkomst en verblijfsduur, 2010

Wijken en Buurten

In Utrecht wonen kinderen in Vinex-wijken en studenten in de Uithof

In Utrecht wonen kinderen vooral in de Vinex-wijken Vleuten-De Meern en Leidsche Rijn, hebben zich in de omgeving van opleidingen veel studenten gevestigd en blijven mensen van middelbare leeftijd wonen waar zij zijn opgegroeid of op de comfortabele plek die ze later hebben verworven.

In 2010 waren de buurten met het grootste aandeel kinderen tot 15 jaar te vinden in de wijken Vleuten-De Meern en Leidsche Rijn. De voormalige gemeente Vleuten-De Meern is sinds 1 januari 2001 onderdeel van de gemeente Utrecht. Sindsdien worden de gebieden tussen Utrecht en de oorspronkelijke dorpen Vleuten en De Meern bebouwd. De snelweg tussen Leidsche Rijn en Utrecht wordt nog geflankeerd door bouwputten en bedrijventerreinen. Hier woonden in 2010 weinig of geen mensen. In de kaartjes zijn deze buurten gearceerd.

In de reeds bebouwde delen van Vleuten-De Meern en Leidsche Rijn staan relatief veel woningen die geschikt zijn voor gezinsuitbreiding. In de wijken die het eerst zijn voltooid wonen nu veel kinderen. In de wat recenter opgeleverde wijken laten de kinderen nog even op zich wachten en overheersen de 25- tot 45-jarigen. Deze leeftijdsklasse is ook sterk aanwezig in de binnenstad en woont over het algemeen in een kleiner huis of kiest voor een leven zonder kinderen.

Evenals andere steden met een universiteit en/of hogeschool heeft Utrecht ook buurten waar vrijwel uitsluitend studenten wonen. In de Uithof, waar de universiteit staat, is twee derde van de bewoners 15 tot 25 jaar. De overige bewoners zitten vrijwel allemaal in de leeftijdsgroep 25 tot 45 jaar. Dit zijn waarschijnlijk langstudeerders, net-afgestudeerden of promovendi. Ook in andere studentenbuurten zijn de woningen grotendeels verdeeld tussen bovengenoemde leeftijdsgroepen. In Galgenwaard en omgeving, waar het Utrecht University College staat, wonen met name

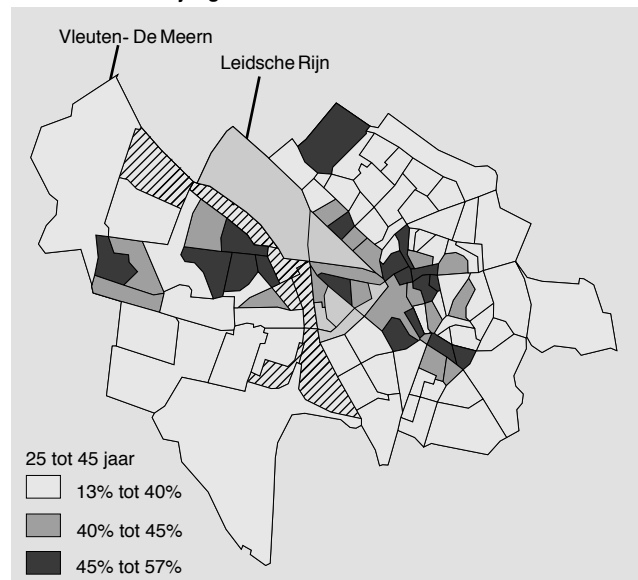
buitenlandse studenten. Hier vertegenwoordigt de leeftijdsgroep 15- tot 25-jarigen 83 procent van de inwoners.

Utrechters van 45 tot 65 jaar wonen in wijken waar zij zich jong hebben gevestigd en waar geen jongeren komen wonen. De bewoners van oudsher wonen aan de randen van Utrecht, in de boerderijen van het poldergebied en in het vroegere dorp Haarzuilens. De gegoede burgers die zich in de jaren '70 tot '90 van de vorige eeuw in Utrecht vestigden kwamen terecht in Rijsweerd en in Voordorp, de laatste grote stadsuitbreiding binnen de oorspronkelijke gemeentegrenzen.

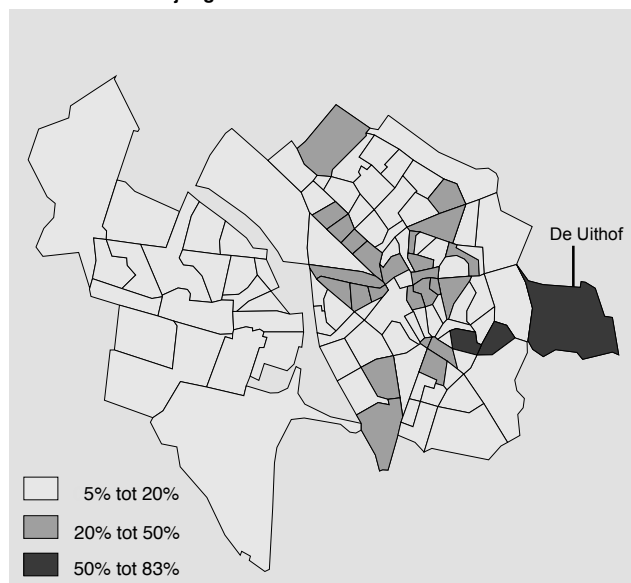
Bronnen

[StatLinetabel](#)

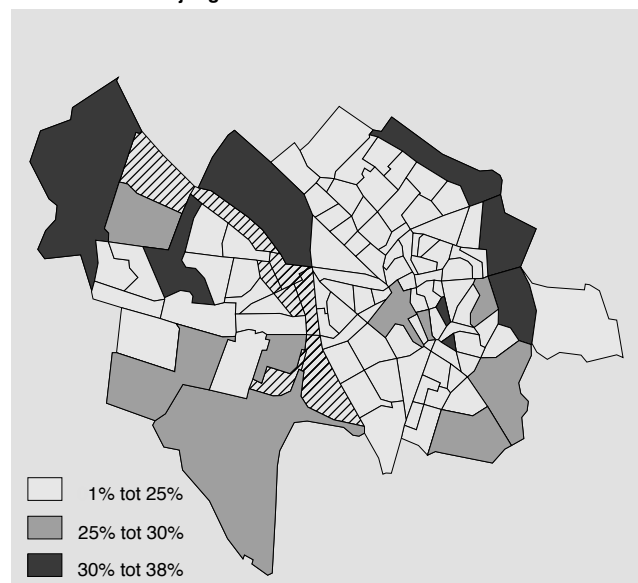
2. Aandeel 25–44-jarigen in buurten in Utrecht

1. Aandeel 15–24-jarigen in buurten in Utrecht

3. Aandeel 45–64-jarigen in buurten in Utrecht

Demografie in het nieuws

Drie kwart bevallingen in 2010 in ziekenhuis

Drie kwart van de zwangere vrouwen is vorig jaar bevallen in het ziekenhuis. Dat zijn 138 duizend moeders. De meeste andere vrouwen kregen hun kind thuis. Een half procent van de 184 duizend vrouwen beviel onderweg naar het ziekenhuis of in een zogeheten kraamhotel. Elk jaar bevallen in Nederland meer vrouwen in het ziekenhuis dan het jaar ervoor. In 1991 was dat 62 procent en vorig jaar 75 procent. Nederland heeft een sterk ontwikkelde verloskundige hulpverlening en is traditioneel het land met de meeste thuisbevallingen.

Bron: NRC Handelsblad, 10 mei 2011

Oekraïners zijn de 'Polen' in Polen

Voor het werk dat Nederlanders niet willen of kunnen doen worden in Nederland Polen ingeschakeld, maar hoe zit het eigenlijk in Polen zelf? De werkloosheid ligt in Polen op 13 procent dus zou je verwachten dat ze het vuile werk zelf doen. Toch hebben Polen hun eigen 'Polen': de Oekraïners. Naar schatting ligt het aantal Oekraïners dat in Polen werkt rond de 200 duizend. Zo'n 15 procent van de Poolse families heeft een Oekraïense schoonmaakster. Oekraïners mogen in Polen een half jaar werken, daarna houdt het op. Tenzij de werkgever kan aantonen dat hij geen Poolse arbeidskrachten kan vinden. Dat is makkelijk vanwege de arbeidsmigratiegolf naar het westen: Oekraïners willen in Polen werken, Polen in Nederland en Engeland.

Bron: Dagblad De Pers, 27 mei 2011

We moeten meer daten

Momenteel zijn er in Nederland ongeveer 2,6 miljoen alleenstaanden, dat is ruim een derde van het totale aantal huishoudens. Het CBS heeft voorspeld dat er in Nederland in 2050 bijna 3,6 miljoen alleenstaanden zullen zijn. In alle leeftijdsgroepen groeit het aantal eenpersoonshuishoudens: jonge mensen blijven langer alleen wonen, mensen die uit elkaar gaan, wonen vaak alleen en ouderen blijven zolang mogelijk zelfstandig wonen en willen niet naar het bejaardenhuis. Er moet voorkomen worden dat in 2050 van alle huishoudens 44 procent alleenstaanden zijn. Het voorstel is om actief te daten en mensen meer te laten samenwonen, zodat er meer huizen vrij komen en er een flinke doorstroming op de woningmarkt plaatsvindt.

Bron: De Volkskrant, 7 juli 2011

Crisis: meer zelfmoorden

Terwijl het aantal zelfmoorden sinds het uitbreken van de financiële crisis in heel Europa toeneemt, vielen de afgelopen jaren juist minder verkeersdoden. Dat laatste is mogelijk te danken aan het afgenomen aantal auto's op de weg omdat meer mensen werkloos thuis zitten, schrijven Britse onderzoekers in het wetenschappelijk tijdschrift *The*

Lancet. Van de tien Europese landen zijn zelfmoordcijfers van de afgelopen jaren geanalyseerd, evenals cijfers over verkeersdoden. In vrijwel alle onderzochte landen is tussen 2007 en 2009 deze trend te zien, het meest opvallend bij landen die het zwaarst zijn getroffen door de economische crisis. Zo steeg het aantal zelfdodingen in Ierland met 13 procent en in Griekenland met 17 procent. Tegelijkertijd vielen er 30 respectievelijk 10 procent minder doden in het verkeer. In Nederland heeft de crisis minder gevolgen en nam het aantal zelfdodingen met 5 procent toe. In 2009 kwamen 720 mensen om bij een verkeersongeluk, 9 procent minder dan in 2007.

Bron: De Volkskrant, 9 juli 2011

Ondanks crisis: leefbaarheid op peil

Nederland is er de afgelopen jaren niet leefbaarder op geworden. Maar ook niet of nauwelijks minder leefbaar. Gezien de achterliggende periode van economische crisis is dat onverwacht goed nieuws. De veertig Vogeljaarwijken vallen op in positieve zin: daar daalde de werkloosheid, kwamen meer en betere huizen beschikbaar en steeg de kwaliteit van de openbare ruimte. Zo is de kloof tussen leefbare en minder leefbare gebieden kleiner geworden. Een en ander blijkt uit de driejaarlijkse leefbaarheidsbarometer van het ministerie van Binnenlandse Zaken. In de vorige barometer uit 2008 was nog sprake van een forse verbetering van de leefbaarheid sinds 2006. Dat waren jaren van economische opgang, toen de werkloosheid daalde. De onderzoekers hadden daarom verwacht dat ze een minder leefbaar land zouden aantreffen. De vier grote steden in de Randstad ontwikkelden zich gunstig, Rotterdam voorop. De jonge groeisteden Almere en Zoetermeer kampen juist met steeds meer problemen. Negatieve vermeldingen zijn er verder voor Eindhoven, Enschede, Emmen, Schiedam en Heerlen.

Bron: De Volkskrant, 1 augustus 2011

Man met jonge vrouw wordt ouder

Mannen met een jongere vrouw leven langer dankzij hun jeugdige partner. Vrouwen met een jongere partner hebben juist een lagere levensverwachting. Dat blijkt uit een studie van een Zweedse onderzoeker. Hij onderzocht de gegevens van bijna een miljoen Deense paren. Uit het onderzoek blijkt dat de levensverwachting bij mannen die 7 tot 9 jaar ouder zijn dan hun vrouw, 11 procent hoger is. Omgekeerd overlijdt een man die jonger is dan zijn vrouw eerder.

Een jongere vrouw kan beter zorgen, met alle positieve gevolgen voor haar oudere man. Ook sociaal en psychisch zou een jonge partner goed voor hem uitpakken. Vrouwen die een relatie aangaan met een jongere man leven minder lang. Bij een leeftijdsverschil van 7 tot 9 jaar is het sterfterisico 20 procent hoger dan bij vrouwen die even oud zijn als hun partner.

Bron: Algemeen Dagblad, 6 augustus 2011

Mededelingen

Europese bevolkingsprognose

Eurostat heeft in juni de bevolkingsprognose 2010–2060 gepubliceerd. De bevolking van de 27 EU-landen zal in deze periode toenemen van in totaal 501 miljoen tot 526 miljoen rond 2040, waarna een geleidelijke daling tot 517 miljoen in 2060 wordt verwacht. De bevolking blijft verouderen: het aandeel 65-plussers in de EU-27 stijgt tussen 2010 en 2060 van 17 naar 30 procent, het aandeel 80-plussers van 5 tot 12 procent.

Bron: [Eurostat](#)

Demografische perspectieven op gedwongen migratie en vluchtelingen

De IUSSP organiseert in samenwerking met de universiteit van Teheran en de Australische National University het seminar 'Demographic Perspectives on Forced Migration and Refugees' van 14 tot 16 mei 2012 in Teheran, Iran. Doel is de bijdrage die demografie aan dit onderwerp kan leveren te versterken en verder te onderzoeken.

Informatie: [IUSSP](#)

Nederlandse Demografiedag

Op 9 november 2011 organiseert de Nederlandse Vereniging voor Demografie (NVD) de vierde Nederlandse Demografiedag. Op deze dag kan onderzoek naar demografische ontwikkelingen in brede zin worden gepresenteerd aan vakgenoten en geïnteresseerden. De demografiedag zal worden gehouden in het Academieggebouw van de Universiteit Utrecht. De dag start met een plenaire bijeenkomst over maatschappelijke consequenties van de stijgende levensverwachting. Daarna volgen drie ronden met parallelle

sessies waarin onderzoekers hun werk kunnen presenteren. Onderzoekers worden uitgenodigd om abstracts in te dienen over demografische onderwerpen. Voorbeelden van onderwerpen zijn: migratie, reproductieve gezondheid, vruchtbaarheid, sterfte, partnerkeuze en gezinsvorming, echtscheiding, historische demografie, arbeid en uittreding, familierelaties, regionale planning en huisvesting. Ook kunnen abstracts op het gebied van methoden (methoden en modellen, demografische databronnen) en beleid (beleid en bevolking, regelgeving en levensloop) worden ingezonden.

Voor meer informatie: www.nvdemografie.nl

Congres echtscheiding

Het European Network on Divorce Research organiseert van 27 tot 29 oktober een International Divorce Conference in Milaan.

Informatie: <http://portale.unibocconi.it>

Congres opleiding en vruchtbaarheid

In Wenen wordt op 30 november en 1 december 2011 een congres gehouden met als titel 'Education and the global fertility transition'.

Informatie: www.oeaw.ac.at

EPC 2012

De tweejaarlijkse European Population Conference zal van 13 tot en met 16 juni 2012 plaatsvinden in Stockholm.

Informatie: www.eaps.nl

Vaders gemiddeld 3 jaar ouder dan moeders

Elma Wobma en Mila van Huis

Omdat de belangstelling voor vruchtbaarheidscijfers van mannen is toegenomen, publiceert het CBS nu ook de (gemiddelde) leeftijd van vaders en het totale vruchtbaarheidscijfer van mannen vanaf 1996. In 2010 waren vaders gemiddeld 32,4 jaar bij de geboorte van het eerste kind. Dat is 3 jaar ouder dan de gemiddelde moeder. Het totaal vruchtbaarheidscijfer van mannen lag met 1,72 iets onder dat van vrouwen.

1. Inleiding

Demografische vruchtbaarheidscijfers hebben doorgaans betrekking op vrouwen. Met de toegenomen aandacht voor de rol die het krijgen van kinderen ook in de levensloop van mannen speelt, neemt de vraag naar cijfers hierover toe. Het CBS publiceert in zijn database StatLine verscheidene tabellen over de vruchtbaarheid van vrouwen: onder meer het gemiddeld kindertal, de leeftijd van de moeder bij de geboorte van eerste en volgende kinderen en haar burgerlijke staat. Tot nu kwamen mannen in deze tabellen niet voor. Er is wel incidenteel over gepubliceerd (Latten, 2002; Van Agtmaal-Wobma en Latten, 2008) en er is een analyse uitgevoerd naar de vruchtbaarheid van een aantal geboortecohorten van mannen (Wobma en Van Huis, 2010), maar reguliere cijfers waren tot nu toe niet beschikbaar. Een van de redenen hiervoor is dat de vader van een kind niet altijd bekend is. Enkele buitenlandse statistische bureaus, zoals die van Noorwegen en IJsland, publiceren ook vruchtbaarheidscijfers van mannen. Het Britse Office for National Statistics heeft in 2009 een hernieuwde reeks gepubliceerd, met een uitgebreide beschrijving van de gebruikte methode (Office for National Statistics, 2009). Deze was voor het CBS uitgangspunt bij het ontwikkelen van een methode voor met name het bijschatten van de cijfers voor onbekende vaders. Dit artikel beschrijft de wijze waarop de vruchtbaarheidscijfers van mannen zijn berekend en geeft een overzicht van de ontwikkelingen sinds 1996 rond het totaal vruchtbaarheidscijfer (total fertility rate, TFR) van mannen en hun gemiddelde leeftijd bij de geboorte van een kind. Deze cijfers worden vergeleken met die voor de andere landen die soortgelijke cijfers publiceren.

2. Methode

2.1 Basisbestanden

Voor het berekenen van de vruchtbaarheidscijfers van mannen is gebruik gemaakt van de jaarlijkse geboorte-

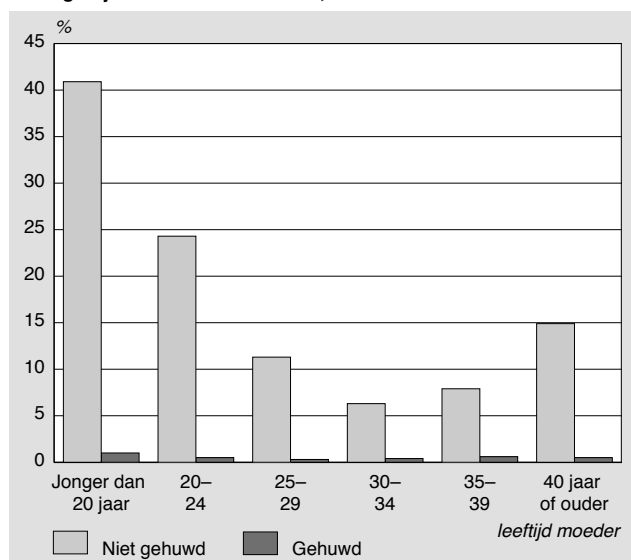
bestanden. Deze bestanden vervaardigt het CBS ieder jaar op basis van gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Sinds 1996 – een jaar na de invoering van de GBA – worden hieruit verschillende tabellen met vruchtbaarheidscijfers van vrouwen samengesteld, bijvoorbeeld het aantal kinderen dat geboren is naar leeftijd en burgerlijke staat van de moeder en de TFR van vrouwen. De leeftijdsdefinitie die in de meeste tabellen wordt gehanteerd, is de leeftijd op 31 december. Ook in dit artikel wordt deze leeftijdsdefinitie gehanteerd, voor zowel vaders als moeders.

2.2 Imputeren leeftijd onbekende vaders

Naast gegevens over de geboren en bevatten de jaarlijkse geboortebestanden gegevens over de moeder en de vader. De gegevens over de moeder zijn altijd bekend, maar die over de vader zijn voor een klein deel van de jaarlijkse geboorten onbekend. Sinds 2004 ligt dit aandeel rond de 5 procent. Het ontbreken van gegevens over de vader komt vrijwel alleen voor bij niet-gehuwde moeders. In dit artikel worden moeders met een geregistreerd partnerschap tot de gehuwde moeders gerekend. Bij een geboorte binnen het huwelijk wordt de man automatisch als vader van het kind geregistreerd, bij een geboorte bij een niet-gehuwde moeder moet de vader het kind expliciet erkennen. Vooral bij jongere ouders gebeurt dit in veel gevallen niet. Het aandeel onbekende vaders is het grootst bij moeders jonger dan 20 jaar, neemt daarna af met de leeftijd en vervolgens weer iets toe bij moeders van 40 jaar of ouder (*grafiek 1*). In 2010 was van 11 procent van alle levendgeborenen met een niet-gehuwde moeder geen vader bekend; bij 20- tot 24-jarige moeders was dit aandeel met 24 procent beduidend groter.

Het aandeel onbekende vaders is in Nederland ongeveer even groot als in Engeland en Wales, maar groter dan in Noorwegen en IJsland. In Engeland en Wales was 7 procent van de vaders van in 2007 geboren kinderen onbekend. Bij moeders jonger dan 20 jaar was meer dan 20 procent van de vaders onbekend (Office for National Statistics, 2009). In Noorwegen varieerde het aandeel onbekende vaders in de periode 2000–2010 tussen 2 en 4 procent (Statistics Norway, 2011). In IJsland zijn vrijwel alle vaders bekend. Sinds 1990 is slechts ongeveer 1 procent onbekend; in de voorlopige cijfers van 2010 is dat aandeel met 3 procent iets groter (Statistics Iceland, 25 mei 2011). Noorwegen en IJsland laten de onbekende vaders buiten beschouwing in de gepubliceerde cijfers, terwijl het Britse statistiekbureau de leeftijd van onbekende vaders bij geboorte bijschat. De Britten verwachten dat het aandeel onbekende vaders zal dalen dankzij recente inspanningen van de regering om registratie van de vader bij niet-gehuwde paren te stimuleren (Office for National Statistics, 2009).

1. Aandeel onbekende vaders van levendgeborenen naar leeftijd en burgerlijke staat van de moeder, 2010

Aangezien er bij relatief veel jonge moeders geen vader bekend is en de leeftijd van vaders en moeders samenhangt, zal het buiten beschouwing laten van de onbekende vaders bij de berekening van de vruchtbaarheidscijfers van mannen een vertekening opleveren. Het zou leiden tot een onderschatting van het leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfer van jongere mannen, een onderschatting van de TFR, en een overschatting van de gemiddelde leeftijd van de vader bij de geboorte van een kind. Daarom is besloten de leeftijden van onbekende vaders te imputeren. Dit is gedaan op basis van het leeftijdsverschil tussen (bekende) vaders en moeders van de kinderen geboren in een bepaald jaar. Gebaseerd op de verwachting dat de onbekende vaders wat betreft leeftijdsverschil met de moeder meer lijken op niet-gehuwde vaders dan op gehuwde vaders, zijn hierbij alleen de niet-gehuwde moeders meegenomen. Dit sluit aan bij de methode die het Britse statistiekbureau volgt.

Voor de imputatie van de leeftijden van de onbekende vaders is eerst per leeftijdsgroep van de moeder (19 jaar of jonger, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39 en 40 jaar of ouder) de verdeling van de leeftijdsverschillen tussen niet-gehuwde vaders en moeders bepaald. Om het aantal waarnemingen te vergroten is ervoor gekozen om dit per vijfjaarsleeftijdsgroepen en niet per afzonderlijke leeftijd te doen. Vervolgens is voor alle records waarbij de leeftijd van de vader onbekend was, op basis van deze verdeling de waarde van het leeftijdsverschil bij de vader probabilistisch geïmputeerd. Vervolgens is de leeftijd van de vader bepaald door dit geïmputeerde leeftijdsverschil bij de leeftijd van de moeder op te tellen. Deze methode komt in grote lijnen overeen met de methode van het Britse statistiekbureau, met het verschil dat dit bureau voor de verdeling afzonderlijke leeftijden van de moeder gebruikt.

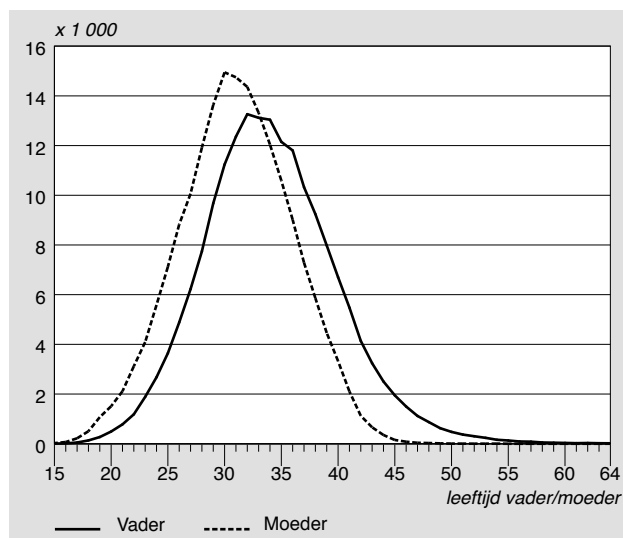
De imputatie van de leeftijd van onbekende vaders heeft zoals verwacht een licht neerwaarts effect op de gemiddelde leeftijd van de vader bij geboorte van het kind. In 2010 waren de bekende vaders gemiddeld 34,17 jaar. Na imputatie was de gemiddelde leeftijd van de vaders 34,04 jaar. Het

verschil schommelt in de onderzochte geboortejaren 1996 tot en met 2010 tussen de 0,08 en 0,15 jaar.

2.3 Afbakening leeftijd en TFR

In tegenstelling tot vrouwen kunnen mannen tot op hoge leeftijd een kind krijgen. Bij het berekenen van de TFR wordt de grens voor de vruchtbaarheid van vrouwen op 49 jaar gesteld, omdat het aantal vrouwen dat na deze leeftijd een kind krijgt verwaarloosbaar is (grafiek 2). Voor mannen is er geen standaard leeftijdsgrens voor de TFR. Jaarlijks is echter minder dan 0,5 procent van de vaders ouder dan 65 jaar. Het aandeel vaders tussen de 60 en 64 jaar is met iets meer dan 100 nog geen 1 procent per jaar. Op grond van deze verdeling is ervoor gekozen de leeftijdsgrens voor de berekening van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers (ASFRs) van mannen op 64 jaar te stellen. De ondergrens wordt net als bij vrouwen op 15 jaar gesteld. Dit betekent dat bij de berekening van de ASFR het aantal levendgeborenen met vaders van 15 jaar of jonger wordt gerelateerd aan de gemiddelde bevolking van 15 jaar, en het aantal met vaders van 64 jaar of ouder aan de gemiddelde bevolking van 64 jaar. Deze afbakening is dezelfde als die welke gebruikt wordt door het Britse statistiekbureau (Office for National Statistics, 2009). Noorwegen hanteert als bovengrens voor mannen 54 jaar. Dit is één vijfjaarsgroep hoger dan die voor vrouwen, omdat vaders gemiddeld 3 jaar ouder zijn dan moeders (Statistics Norway, 2011).

2. Aantal levendgeborenen naar leeftijd vader¹⁾ en leeftijd moeder, 2010

¹⁾ inclusief imputatie onbekende vaders

De som van de ASFRs is de (M)TFR, de (Male) Total Fertility Rate ofwel het totaal leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfer dat uitdrukt hoeveel kinderen een man gemiddeld krijgt als de in dat jaar waargenomen leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers gedurende zijn hele leven zouden gelden. Voor 2010 is de op deze wijze berekende MTFR 1,719. Zouden de onbekende vaders buiten beschouwing zijn gelaten, dan was de MTFR uitgekomen op 1,633. Deze waarde is lager omdat er minder levendgeborenen worden meegeteld bij dezelfde gemiddelde bevolking.

2.4 Leeftijd bij geboorte eerste kind

Een belangrijke vruchtbaarheidsindicator is de leeftijd van de moeder bij geboorte van het eerste kind. Om dit te bepalen wordt de variabele 'rangnummer van het kind uit de moeder' uit het geboortebestand gebruikt.

Ook de leeftijd van de vader bij de geboorte van het eerste kind is een interessant gegeven. Het rangnummer van het kind bij de vader is pas sinds 2010 opgenomen in het geboortebestand. Voor geboren met een onbekende vader is het rangnummer van het kind bij de vader niet bekend. Ook is het niet altijd zeker of een kind geregistreerd als eerste kind van de vader ook echt diens eerste kind is. Het is daarom voorlopig niet mogelijk om de gemiddelde leeftijd van de vader bij de geboorte van het eerste kind te berekenen. In plaats hiervan wordt hier de gemiddelde leeftijd van de vader bij geboorte van het eerste kind van de moeder gepubliceerd. Dit komt overeen met de wijze waarop het IJslandse statistiebureau publiceert over de leeftijd van de moeder (Statistics Iceland, 2005).

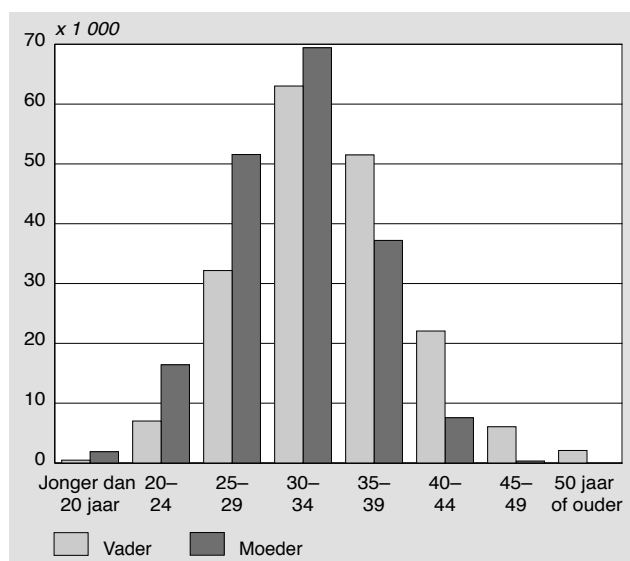
3. Resultaten

3.1 Aantal levendgeborenen per leeftijd

In 2010 zijn ruim 184 duizend kinderen geboren. De gemiddelde leeftijd van de vader was met 34,0 jaar 3 jaar hoger dan die van de moeder. De meest voorkomende leeftijd van zowel vaders als moeders lag tussen de 30 en 34 jaar (*grafiek 3, staat 1*): 34 procent van de vaders en 38 procent van de moeders bevond zich in deze leeftijdscategorie.

De meeste vaders (115 duizend) in 2010 waren tussen de 30 en 40 jaar oud, bijna 40 duizend vaders waren jonger dan 30 jaar en 30 duizend ouder dan 40 jaar, van wie ongeveer 2 duizend ouder dan 50 jaar. De meeste moeders (121 duizend) waren in 2010 tussen de 25 en 35 jaar oud.

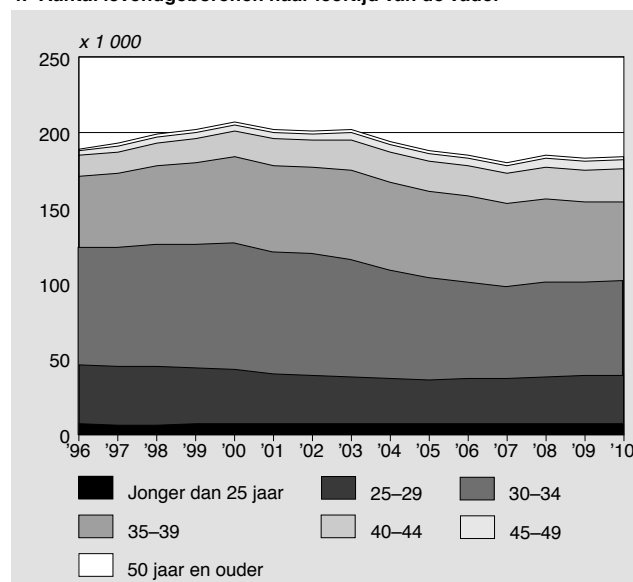
3. Aantal levendgeborenen naar leeftijd van vaders en moeders, 2010

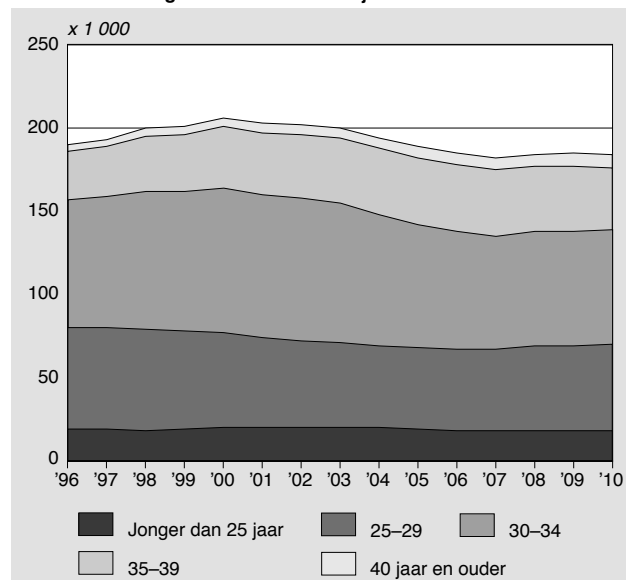
Verder waren 37 duizend moeders tussen de 35 en 39 jaar oud, 18 duizend jonger dan 25 jaar en iets minder dan 8 duizend ouder dan 40 jaar.

In de loop der jaren is het aantal 25-34-jarige vaders van pasgeborenen afgenomen en het aantal 35-plusvaders toegenomen (*grafiek 4*). Zo is het aantal veertigers gestegen van 17 duizend in 1996 tot 28 duizend in 2010. Ook bij 50-54-jarige vaders is een kleine toename te zien. Het aantal vaders vanaf 55 jaar is vrij stabiel. Ook bij vrouwen is een verschuiving naar hogere leeftijden opgetreden (*grafiek 5*).

4. Aantal levendgeborenen naar leeftijd van de vader

5. Aantal levendgeborenen naar leeftijd van de moeder

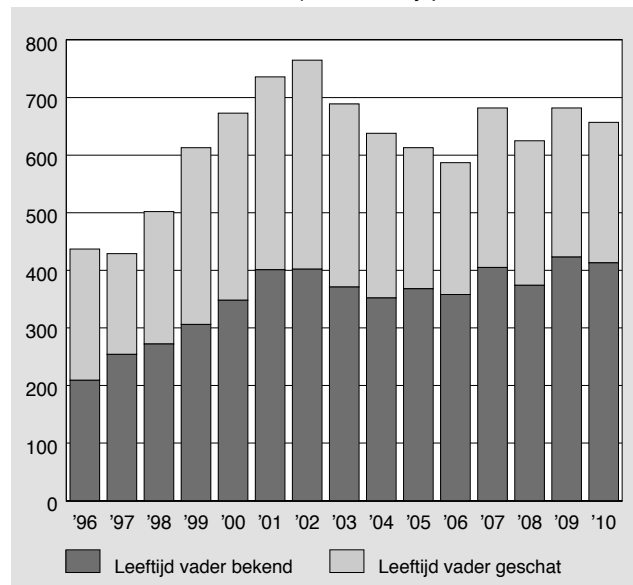

3.2 Tienvaders

Het aantal vaders jonger dan 20 jaar is met 470 in 2010 relatief gering (*staat 1*). Dit aantal is echter gebaseerd op

de leeftijd op 31 december. Door de scheve verdeling op jonge leeftijden is de op deze wijze gedefinieerde leeftijd minder geschikt voor het bepalen van het aantal tiener-vaders. Analoog aan de wijze waarop het aantal tiener-moeders wordt berekend (Garssen, 2008), kan beter worden uitgegaan van de exacte leeftijd bij geboorte. Omdat bij imputatie alleen het geboortjaar is geschat, is dit alleen mogelijk voor de bekende vaders. Juist in de jonge leeftijdsgroepen is een aanzienlijk deel van de vaders onbekend: het aantal op deze wijze bepaalde tienervaders is daarom slechts een ruwe schatting. Voor deze schatting is bij de groep vaders van 19 jaar en jonger (volgens leeftijd op 31 december) het aantal vaders met exacte leeftijd 19 onder de vaders van 20 jaar (volgens leeftijd op 31 december) opgeteld. Dit aantal is niet bekend, maar geschat door uit te gaan van de verhouding tussen deze twee groepen bij de bekende vaders. Het totale geschatte aantal tienervaders komt zo uit op 657 in 2010. Van 413 van hen is de leeftijd bekend en van 244 is de leeftijd geschat. Het aantal op deze wijze bepaalde tienervaders fluctueert rond de 700 per jaar, maar komt tussen 1996 en 1999 iets lager uit (*grafiek 6*). Het aantal tienermoeders is ongeveer vijf keer zo hoog en ligt de laatste jaren rond de 2 500.

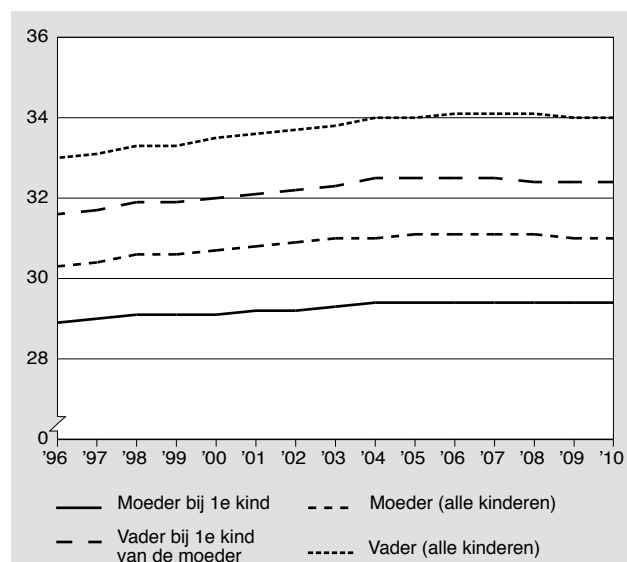
6. Geschat aantal tienervaders (exacte leeftijd)

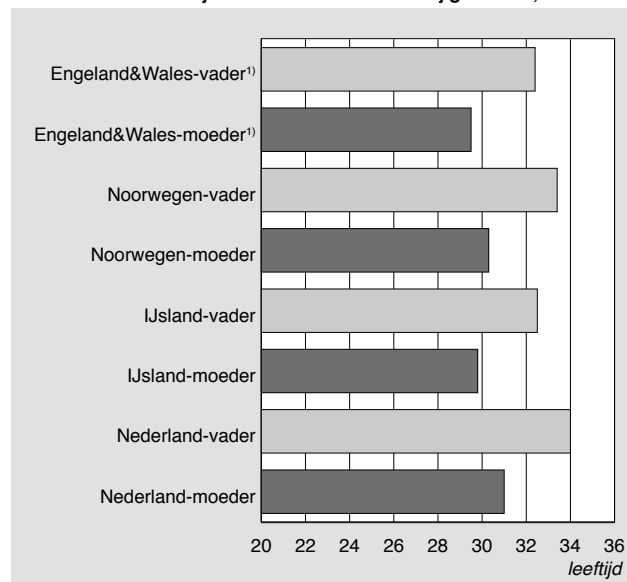
3.3 Gemiddelde leeftijd van de vader

Sinds 1996 is de gemiddelde leeftijd van zowel vaders als moeders met 1 jaar toegenomen (*grafiek 7*). De vader van een in 2010 geboren kind was gemiddeld 34,0 jaar oud en de gemiddelde moeder 3 jaar jonger. Bij de geboorte van het eerste kind van de moeder was de vader gemiddeld 32,4 jaar en de moeder 29,4 jaar. Deze leeftijden zijn de laatste jaren vrij stabiel. Vergeleken met enkele andere Europese landen zijn de ouders in Nederland iets ouder (*grafiek 8*). Het gemiddelde leeftijdsverschil tussen vader en moeder is ook in andere landen ongeveer 3 jaar.

7. Gemiddelde leeftijd moeder en vader bij geboorte van het (eerste) kind

8. Gemiddelde leeftijd van vader en moeder bij geboorte, 2010

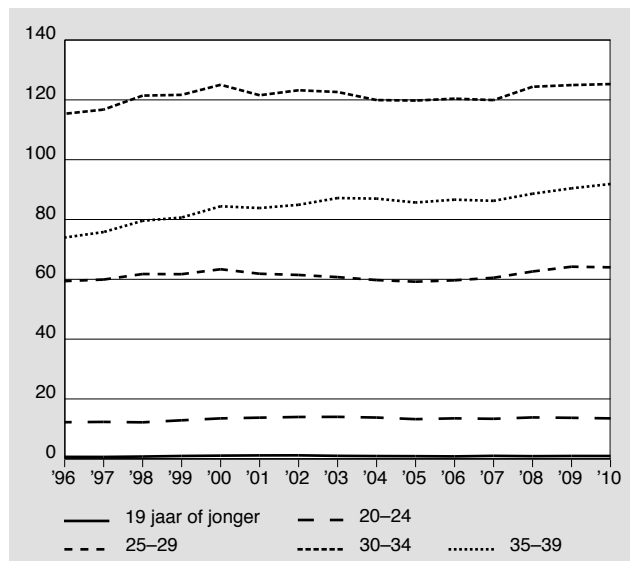
3.4 Relatief aantal levendgeborenen

Bij vergelijking van het aantal geboorten naar leeftijd van de vader moet rekening worden gehouden met de veranderende leeftijdssamenstelling van de bevolking. Zo is het aantal levendgeborenen met een 30- tot 34-jarige vader sinds de eeuwwisseling sterk afgenomen. Doordat echter ook het aantal mannen in deze leeftijdsgroep sterk afnam, is het aantal geboorten per duizend mannen – het leeftijds-specifieke vruchtbaarheidscijfer – niet veel veranderd en de laatste jaren zelfs iets toegenomen. In deze leeftijdsgroep worden jaarlijks ongeveer 120 kinderen per duizend mannen geboren; sinds 2008 zijn dat er bijna 125 (*grafiek 9*).

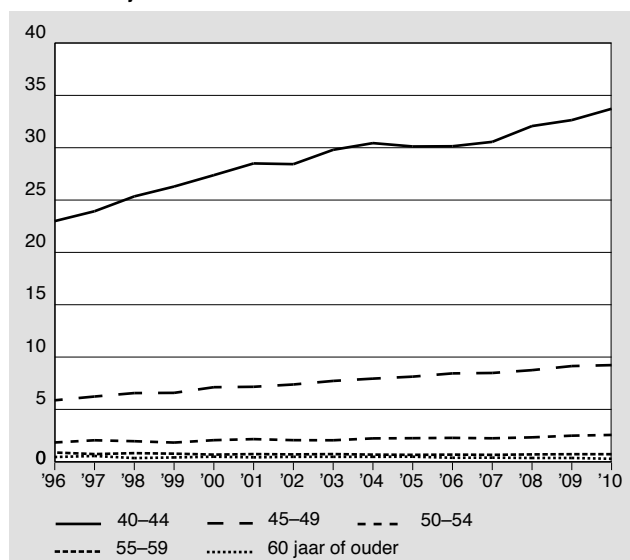
In alle onderzochte jaren is het leeftijds-specifieke vruchtbaarheidscijfer bij de 30- tot 34-jarige mannen veruit het hoogst, gevolgd door dat van de 35- tot 39-jarige mannen. Het vruchtbaarheidscijfer in deze laatste leeftijdsgroep is in de loop der jaren beduidend toegenomen: van 74 kinderen

per duizend mannen in 1996 tot 92 in 2010. Een grote toename in vruchtbaarheid is ook te zien bij mannen tussen de 40 en 44 jaar: van 23 kinderen per duizend mannen in 1996 naar 34 in 2010 (*grafiek 10*). Bij 45- tot 49-jarige mannen is ook een kleine toename te zien, van 6 naar 9. De vruchtbaarheid in deze leeftijdsgroep blijft echter zeer beperkt. Bij mannen van 50 jaar of ouder is geen noemenswaardige ontwikkeling te zien. Bij de mannen tussen 25 en 29 jaar is het vruchtbaarheidscijfer vrij stabiel, rond de 60, met een lichte toename sinds 2008 tot 64. Bij mannen onder de 25 blijft het vruchtbaarheidscijfer rond de 14.

9. Aantal levendgeborenen per 1 000 mannen per leeftijdsgroep tot 39 jaar

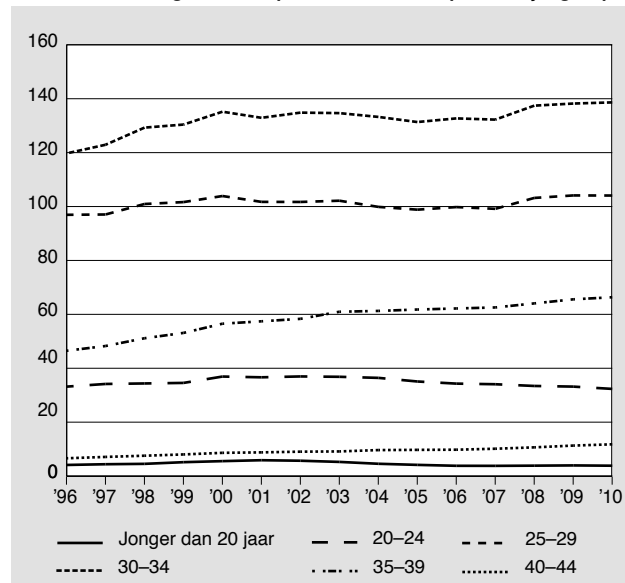
10. Aantal levendgeborenen per 1 000 mannen per leeftijdsgroep vanaf 40 jaar

Ook bij vrouwen is het hoogste vruchtbaarheidscijfer zichtbaar bij de 30- tot 34-jarigen. In tegenstelling tot de man-

nen is bij hen wel sprake van een toename, van 120 levendgeborenen per duizend vrouwen in 1996 tot 139 in 2010. In de leeftijdsgroep 25-29 jaar nam het vruchtbaarheidscijfer van vrouwen slechts licht toe, van 97 naar 104. Een sterke toename vond plaats bij 35- tot 39-jarige vrouwen: werden er in 1996 nog 46 kinderen per duizend vrouwen in deze leeftijdsgroep geboren, in 2010 waren dat er 66. Ook bij de 40- tot 44-jarige vrouwen is een lichte stijging waarneembaar, van 7 naar 12. Het vruchtbaarheidscijfer bij vrouwen van 24 jaar of jonger ligt vrij stabiel op ongeveer 36 (*grafiek 11*).

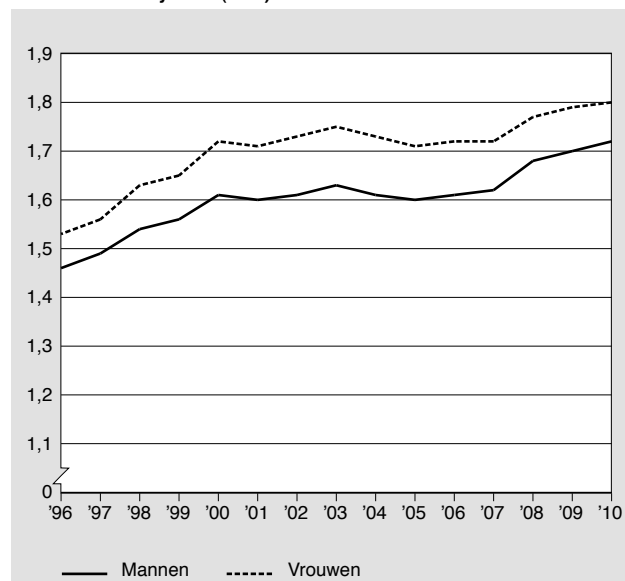
11. Aantal levendgeborenen per 1 000 vrouwen per leeftijdsgroep

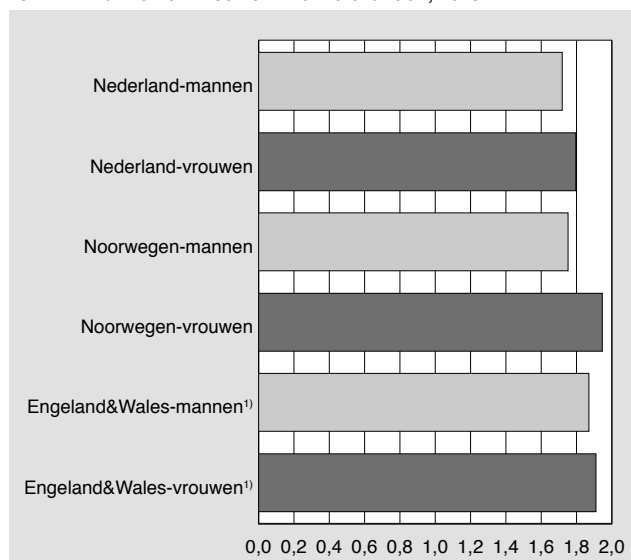
3.5 TFR

In 2010 was de TFR voor vrouwen 1,80 en voor mannen 1,72. Door de imputatie van onbekende vaders is het jaar-

12. Total Fertility Rate (TFR) mannen en vrouwen

13. TFR mannen en vrouwen in enkele landen, 2010

¹) Cijfers 2007.

lijks aantal levendgeborenen bij mannen en vrouwen gelijk. Omdat er echter meer mannen dan vrouwen in de vruchtbare leeftijden zijn, is de TFR voor mannen lager dan die voor vrouwen. Ook in eerdere jaren is er een verschil van ongeveer 0,1 jaar (*grafiek 12*).

In Noorwegen is dit verschil met 0,2 jaar groter. In 2010 was de TFR daar 1,95 voor vrouwen en 1,75 voor mannen (*grafiek 13*). Een belangrijke reden voor dit verschil is de hoge arbeidsmigratie naar Noorwegen, waardoor het aantal mannen in de vruchtbare leeftijden relatief groot is (Statistics Norway, 2011). In Engeland en Wales is het verschil tussen de TFR van mannen en vrouwen met circa 0,05 veel kleiner (Office for National Statistics, 2010 en 2009).

4. Conclusie

Het CBS heeft zijn gegevens over vruchtbaarheid uitgebreid met cijfers over mannen vanaf 1996. Hierdoor is informatie over het aantal levendgeborenen naar leeftijd van de vader, de gemiddelde leeftijd van de vader en de TFR van mannen beschikbaar gekomen. Voor 5 procent van de geboren is de leeftijd van de vader geïmputeerd.

Mannen zijn gemiddeld 3 jaar ouder dan vrouwen bij de geboorte van een kind. De TFR van mannen is met 1,72 in 2010 lager dan die van vrouwen (1,80). In dat jaar was de gemiddelde vader 34,0 jaar oud bij de geboorte van een kind en 32,4 jaar bij de geboorte van het eerste kind. Sinds 1996 is de gemiddelde leeftijd van zowel vaders als moeders met 1 jaar toegenomen, maar de laatste jaren is er nauwelijks verandering te zien.

De groep 30- tot 34-jarige mannen kent met 125 levendgeborenen per duizend mannen het hoogste leeftijds-specifieke vruchtbaarheidscijfer. Dit cijfer is vrij stabiel. In de leeftijdsgroep 35–39 en bij de veertigers is sprake van een toename van de vruchtbaarheid.

Literatuur

Agtmaal-Wobma, E. van, en J. Latten, 2008, Steeds meer vaders van boven de 40. CBS-webmagazine, 13 februari 2008.

Garssen, J., 2008, Sterke daling geboortecijfer niet-westers allochtone tieners. Bevolkingstrends 56(4), blz. 14–21.

Latten, J., 2002, Steeds later vader. CBS-webmagazine, 10 juni 2002.

Office for National Statistics, 2010, Birth summary tables, England and Wales 2009. Gepubliceerd op 21 juli 2010 op www.statistics.gov.uk.

Office for National Statistics, 2009, Patterns of fatherhood in England and Wales, 1964–2007. Population Trends 136, blz. 103–107.

Statistics Iceland, 2005, Fæðingar á Íslandi 1871–2004 (Births in Iceland 1871–2004). Statistical Series 2005(2), www.statice.is/series.

Statistics Norway, 2011, Stability in births. Gepubliceerd op 7 april 2011 op www.ssb.no.

Wobma, E. en M. van Huis, 2010, Cohortvruchtbaarheid van mannen. Bevolkingstrends 58(2), blz. 19–24.

Staat
Aantal levendgeboren naar leeftijd van de vader¹⁾

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>aantal</i>								
15-19	298	290	347	440	492	537	556	481
20-24	6 342	6 129	5 941	6 197	6 543	6 700	6 844	6 847
25-29	39 007	38 670	38 572	36 624	35 623	33 269	31 825	30 789
30-34	78 028	78 681	81 395	81 658	83 846	81 099	80 915	77 714
35-39	47 302	49 164	52 462	54 013	57 134	56 875	57 461	58 527
40-44	13 623	14 278	15 327	16 161	17 138	18 153	18 388	19 568
45-49	3 487	3 625	3 778	3 793	4 125	4 197	4 364	4 621
50-54	932	1 118	1 116	1 072	1 237	1 258	1 178	1 160
55-59	349	298	345	338	304	358	369	400
60-64	121	123	95	113	126	115	134	128
65 jaar of ouder	32	67	30	36	51	42	49	62
Totaal	189 521	192 443	199 408	200 445	206 619	202 603	202 083	200 297
<i>%</i>								
15-19	0,16	0,15	0,17	0,22	0,24	0,27	0,28	0,24
20-24	3,35	3,18	2,98	3,09	3,17	3,31	3,39	3,42
25-29	20,58	20,09	19,34	18,27	17,24	16,42	15,75	15,37
30-34	41,17	40,89	40,82	40,74	40,58	40,03	40,04	38,80
35-39	24,96	25,55	26,31	26,95	27,65	28,07	28,43	29,22
40-44	7,19	7,42	7,69	8,06	8,29	8,96	9,10	9,77
45-49	1,84	1,88	1,89	1,89	2,00	2,07	2,16	2,31
50-54	0,49	0,58	0,56	0,53	0,60	0,62	0,58	0,58
55-59	0,18	0,15	0,17	0,17	0,15	0,18	0,18	0,20
60-64	0,06	0,06	0,05	0,06	0,06	0,06	0,07	0,06
65 jaar of ouder	0,02	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
<i>aantal</i>								
15-19	450	438	403	499	443	482	470	
20-24	6 748	6 455	6 598	6 592	6 932	6 965	7 016	
25-29	29 763	29 460	29 573	29 948	31 029	32 167	32 171	
30-34	71 965	67 632	64 475	61 494	62 631	62 423	63 025	
35-39	58 200	56 929	56 819	55 379	55 003	53 460	51 504	
40-44	20 223	20 121	20 056	20 214	21 047	21 414	22 063	
45-49	4 822	5 009	5 266	5 360	5 619	5 947	6 057	
50-54	1 256	1 274	1 306	1 287	1 356	1 472	1 541	
55-59	385	387	383	366	384	393	393	
60-64	134	151	123	146	139	129	120	
65 jaar of ouder	61	54	55	51	51	63	37	
Totaal	194 007	187 910	185 057	181 336	184 634	184 915	184 397	
15-19	0,23	0,23	0,22	0,28	0,24	0,26	0,25	
20-24	3,48	3,44	3,57	3,64	3,75	3,77	3,80	
25-29	15,34	15,68	15,98	16,52	16,81	17,40	17,45	
30-34	37,09	35,99	34,84	33,91	33,92	33,76	34,18	
35-39	30,00	30,30	30,70	30,54	29,79	28,91	27,93	
40-44	10,42	10,71	10,84	11,15	11,40	11,58	11,96	
45-49	2,49	2,67	2,85	2,96	3,04	3,22	3,28	
50-54	0,65	0,68	0,71	0,71	0,73	0,80	0,84	
55-59	0,20	0,21	0,21	0,20	0,21	0,21	0,21	
60-64	0,07	0,08	0,06	0,07	0,07	0,06	0,07	
65 jaar of ouder	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,03	0,02	
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	

¹⁾ Inclusief geïmputeerde leeftijden.

Sociaaleconomische positie van ouders en kinderen naar herkomst

Ruben van Gaalen¹⁾ en Annemarie de Vos²⁾

De integratie van immigranten vergt doorgaans enkele generaties. Dit artikel vergelijkt de sociaaleconomische positie van allochtone en autochtone ouders en hun 25- tot 35-jarige kinderen. Allochtone ouders en hun kinderen blijken minder vaak werk en een lager inkomen te hebben dan hun autochtone generatiegenoten. Niet-westers allochtone zoons overtreffen vooral hun vader wat betreft inkomsten vaker dan autochtone zoons. De ten opzichte van autochtonen slechtere sociaaleconomische positie van niet-westerse allochtone ouders speelt hierbij een belangrijke rol.

1. Inleiding

Sociale stijging wordt gedefinieerd als het ontwikkelingsproces waarin individuen onder invloed van persoonlijke kenmerken en de toegankelijkheid van bestaansbronnen zeggenschap en controle over hun leven vergroten (Groenendijk et al., 2010). Sociale stijging wordt vaak in materiële zin uitgedrukt en heeft dan betrekking op het afronden van een opleiding, het krijgen van een betere functie of baan, dan wel een hoger inkomen. In dit artikel bestuderen we de verschillen in *intergenerationele* sociale stijging tussen allochtonen en autochtonen.

In onderzoek naar de bronnen van sociale ongelijkheid tussen individuen wordt vaak gekeken naar de sociale positie van de ouders. Intergenerationele overdracht wijst op een samenhang tussen normen, waarden, gevoelens of gedragingen van ouders enerzijds en die van hun kinderen anderzijds. Mede door deze overdracht hebben kinderen van ouders uit de hogere sociale klassen meer maatschappelijk succes (wat betreft schooldiploma's, beroepsstatus en inkomen) dan andere kinderen (Dronkers en Ultee, 1995).

De integratie van immigranten vergt enkele generaties. Dit onderzoek richt zich daarom in het bijzonder op de intergenerationele sociale mobiliteit onder allochtonen en autochtonen. Degenen die in de jaren zestig als gastarbeider naar Nederland kwamen, waren voornamelijk laag opgeleid en werkzaam in de industrie, en hadden daarmee een lage sociaaleconomische status. De meeste kinderen van deze allochtonen hebben een groter deel van hun leven in Nederland doorgebracht en zijn cultureel (bijvoorbeeld wat betreft taalbeheersing) veel beter geïntegreerd dan hun ouders. Gezien de vergrijzing op de arbeidsmarkt kunnen de intellectuele reserves van jonge allochtonen en hun kinderen een factor van belang worden.

¹⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Per januari 2011 werkzaam als senior onderzoeker aan het Instituut Beleid en Management Gezondheidszorg van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Met dank aan Marjolijn Das en Carel Harmsen.

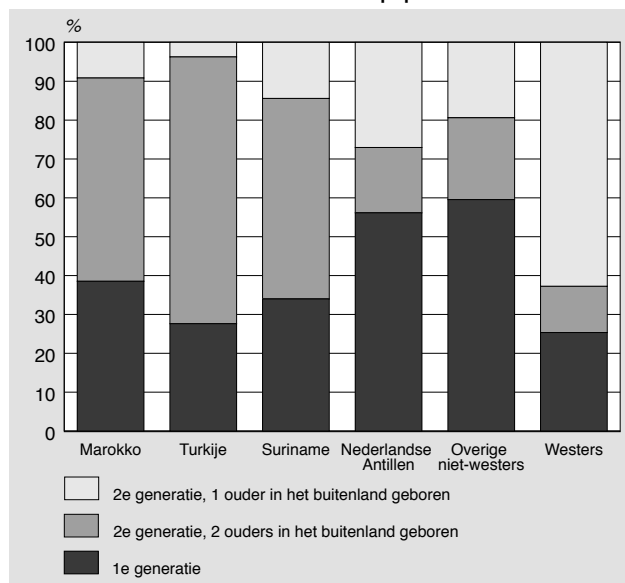
Om na te gaan hoe allochtonen er voor staan, wordt de sociaaleconomische positie van twee opeenvolgende generaties beschreven en vergeleken met die van autochtone generatiegenoten. Daarna wordt de mate van sociale stijging van ouders en hun volwassen kinderen in beeld gebracht: welke kinderen hebben meer of minder inkomsten dan hun eigen ouders? De verwachting is dat de beïnvloeding van de sociaaleconomische positie van kinderen door die van hun ouders voor autochtonen sterker zal zijn dan voor niet-westerse allochtonen, en dat daardoor de kans op intergenerationele sociale stijging bij allochtonen groter is dan bij autochtonen.

2. Gegevens en methode

Alle gegevens voor dit onderzoek zijn ontleend aan het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS. De definitieve versie van het SSB is een stelsel van koppelbare registers die onderling op elkaar zijn afgestemd en consistent gemaakt (Bakker, 2008). Het SSB bevat gegevens op het gebied van onder meer demografie, arbeidsmarkt, criminaliteit en deels ook onderwijs.

Op dit moment zijn de sociaaleconomische gegevens van 1999 tot en met 2008 integraal beschikbaar voor de gehele Nederlandse bevolking. Gezien het tijdvenster van het SSB is de analyse uitgevoerd met behulp van gegevens op twee peilmomenten, namelijk september 1999 voor de ouders en september 2008 voor de kinderen. Ouders en kinderen bevinden zich dan overigens niet in een vergelijkbare levensfase: ouders bevinden zich in de tweede helft van de beroepsloopbaan, terwijl kinderen zich in de eerste helft bevinden. Verder hebben kinderen met dezelfde vader en/of moeder vergelijkbare kansen en beperkingen. Ouder-kind paren van dezelfde ouder(s) zijn dus niet onafhankelijk

1. Allochtone kinderen in de onderzoekspopulatie

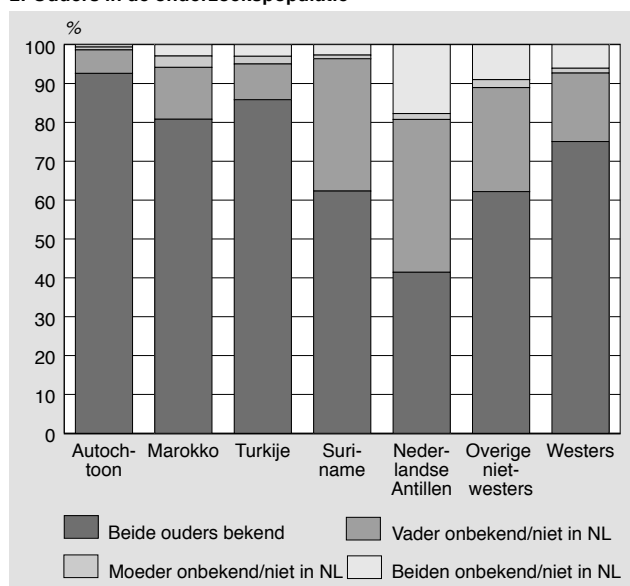

van elkaar. Ten behoeve van een zuivere analyse is daarom per ouder slechts het oudste kind in de analyse meegenomen.

De bestudeerde populatie bestaat hierdoor uit oudste kinderen die in 2008 25 tot 35 jaar oud waren en tot de Nederlandse bevolking behoorden, met ten minste één bekende ouder tot 65 jaar (973 551) die in 1999 tot de Nederlandse bevolking behoorde (873 820 vaders (90 procent); 949 922 moeders (98 procent)). Kinderen van wie beide ouders onbekend zijn, die niet in de Gemeentelijke Basisadministratie zijn te achterhalen, maken dus geen deel uit van de onderzoekspopulatie. *Grafiek 1* toont de verschillen in aandeel wat betreft de herkomst en generatie van de allochtone kinderen. Het merendeel van de Marokkaanse, Turkse en Surinaamse kinderen is van de tweede generatie en hebben twee ouders die in Nederland zijn geboren. Antilliaanse en overig niet-westerse kinderen zijn veelal eerste generatie allochtoon, terwijl de meeste westerse kinderen één in het buitenland geboren ouder hebben.

Grafiek 2 geeft informatie over de ouders in de onderzoekspopulatie, uitgesplitst naar herkomstgroep. Van 90 procent van de autochtonen is ten minste één ouder bekend en is informatie beschikbaar over de ouder(s) in september 1999. Vooral over de ouders van Surinamers en Antillianen is relatief vaak geen informatie beschikbaar. Het betreft dan meestal een onbekende of niet tot de Nederlandse bevolking behorende vader.

2. Ouders in de onderzoekspopulatie

Met een beschrijvende analyse wordt de sociaaleconomische positie van bekende en in Nederland verblijvende ouders (in 1999) en kinderen (in 2008) en de mate van sociale stijging in beeld gebracht. De sociaaleconomische positie van ouders en kinderen wordt gemeten met de variabelen 'arbeidsdeelname' en 'inkomstenpositie'. De sociaaleconomische positie van hun volwassen kinderen wordt gemeten met 'hoogst behaalde opleidingsniveau', 'arbeidsdeelname' en 'inkomstenpositie'. Het SSB heeft bruikbare informatie over het opleidings-

niveau van autochtone ouders binnen de desbetreffende leeftijdsgroepen, maar er ontbreken betrouwbare gegevens over de allochtone groepen.

Het hoogst behaalde opleidingsniveau van de kinderen wordt in twee categorieën gemeten: 'hoger beroepsonderwijs' (hbo of universiteit) en 'overig' (geen diploma/laag/midden). De arbeidsdeelname geeft de belangrijkste bron van inkomsten aan en kent drie categorieën: 'werkzaam' (een baan als werknemer of zelfstandige), 'uitkering' en 'overig' (inclusief geen inkomsten). De inkomstenpositie wordt afgeleid uit het inkomstenpercentiel, de relatieve verdeling in 1 procent-groepen op basis van totaal fiscaal bruto inkomen uit werk en uitkering van de gehele Nederlandse bevolking. Deze wordt ingedikt tot zes categorieën: 'geen inkomsten' en het eerste kwintiel (1e–20e percentiel, inclusief negatieve inkomsten) tot en met het vijfde kwintiel (81e–100e percentiel).

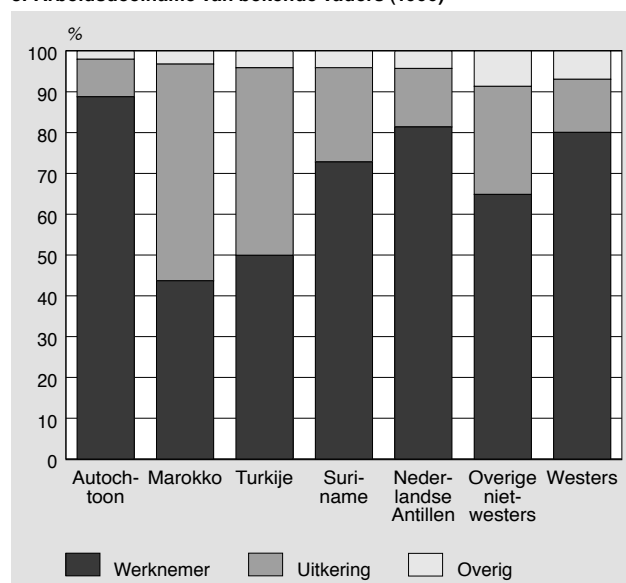
Grafiek A1 in de bijlage laat het verloop van de hoogte van de gemiddelde maandinkomsten (in euro's) binnen de percentielen zien: vooral binnen het hoogste kwintiel is de inkomstenverdeling scheef.

3. Resultaten

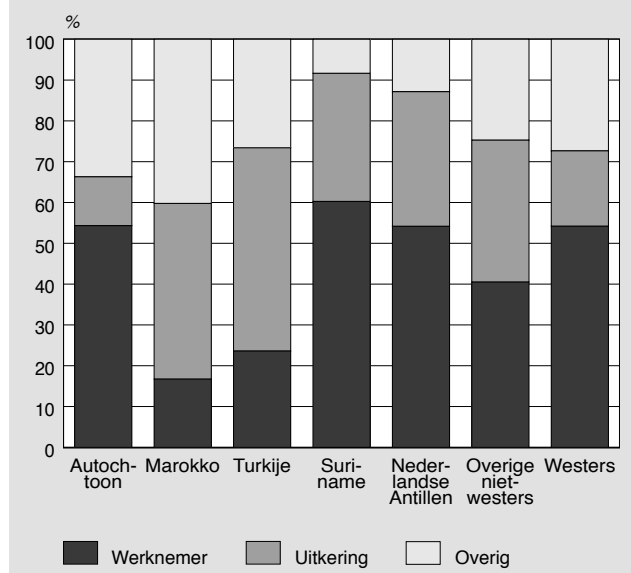
3.1 Arbeidsdeelname en inkomstenpositie ouders

In de *grafieken 3 en 4* wordt de gemiddelde arbeidsdeelname van bekende en in september 1999 tot de bevolking behorende vaders en moeders naar herkomstgroep beschreven. Bij de vaders valt op dat vooral Marokkanen en Turken vaker een uitkering als voornaamste inkomstenbron hebben. De Marokkaanse en Turkse moeders hebben eveneens relatief vaak een uitkering als belangrijkste inkomstenbron. Autochtone, Surinaamse, Antilliaanse en westerse allochtone moeders hebben vaker betaald werk dan de andere moeders.

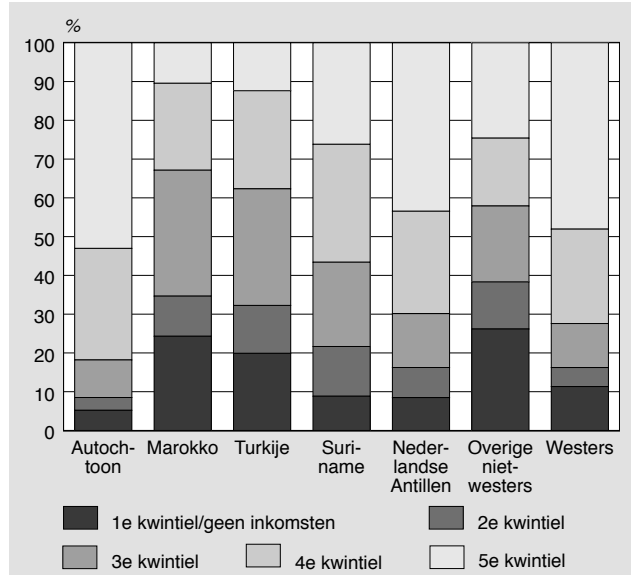
3. Arbeidsdeelname van bekende vaders (1999)

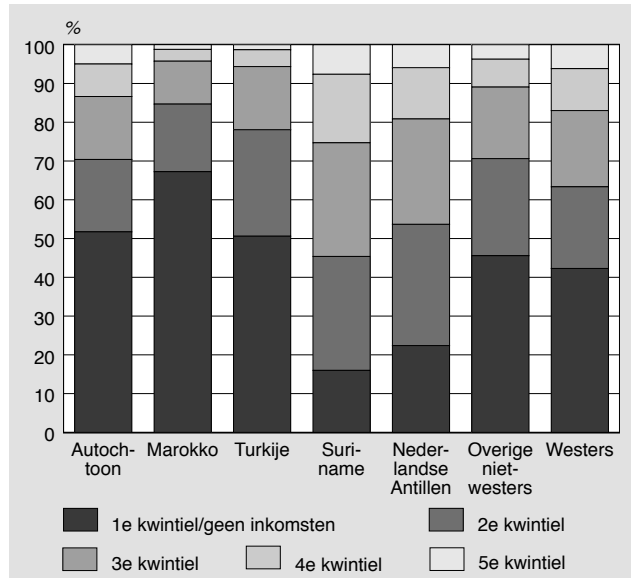
4. Arbeidsdeelname van bekende moeders (1999)

5. Inkomstenpositie van bekende vaders (1999)

6. Inkomstenpositie van bekende moeders (1999)

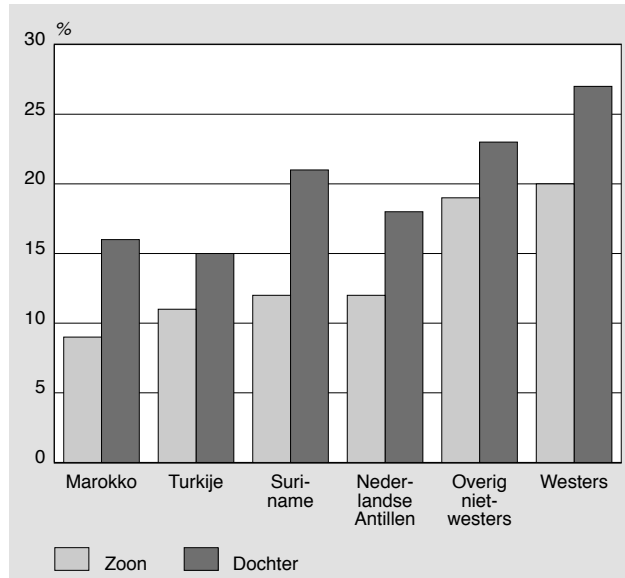
De grafieken 5 en 6 beschrijven de gemiddelde inkomstenpositie van de in september 1999 tot de bevolking behorende vaders en moeders naar herkomstgroep. Meteen wordt duidelijk dat autochtone en westerse vaders een veel hoger inkomstenniveau hebben dan vaders uit de overige herkomstgroepen: de vaders van ruim de helft van de autochtone kinderen en bijna de helft van de westers allochtone kinderen behoren tot het hoogste inkomstenkwintiel. Meer dan 80 procent van de autochtone kinderen heeft een vader in het vierde of vijfde inkomstenkwintiel. Autochtone moeders doen het wat betreft inkomsten gemiddeld echter niet beter dan allochtone moeders. In het bijzonder Surinaamse moeders hebben relatief hoge inkomsten. Zij zijn ook veel vaker alleenstaand en daardoor hoofdkostwinner.

3.2 Opleidingsniveau, arbeidsdeelname en inkomstenpositie kinderen

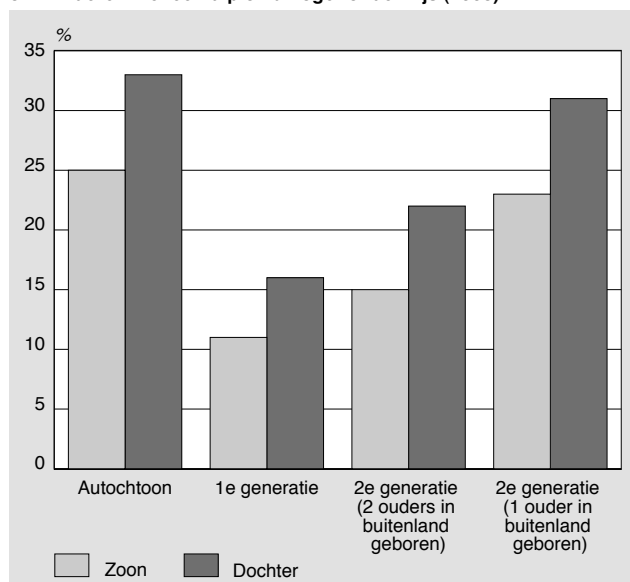
Autochtone oudste kinderen tussen de 25 en 35 jaar hebben (in 2008) veel vaker een diploma in het hoger onderwijs dan allochtonen (grafiek 7 en 8). Verder doen dochters het veel beter dan zoons. Dit geldt voor alle onderzochte herkomstgroepen. Overigens laat grafiek 8 zien dat tweede generatie allochtonen het beter doen dan eerste generatie allochtonen. Opvallend is ook dat kinderen van tweede generatie allochtonen baat hebben bij de situatie waarin één van de ouders in Nederland is geboren, vergeleken met kinderen van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren.

De arbeidsdeelname van autochtone oudste zoons is het grootst: bijna 90 procent heeft een baan als werknemer of is zelfstandige (grafiek 9). Onder Marokkanen is dit aandeel slechts 67 procent. Het aandeel scholieren/studenten (in categorie 'overig') is bij autochtone zoons 4 procent. Bij de overige herkomstgroepen zijn deze aandelen groter: bijvoorbeeld Marokkanen 5 procent en overig niet-westerse allochtonen 12 procent. De oudste dochters hebben iets minder vaak betaald werk of een eigen bedrijf dan de zoons (grafiek 10). Het patroon is verder vergelijkbaar met dat van de oudste zoons.

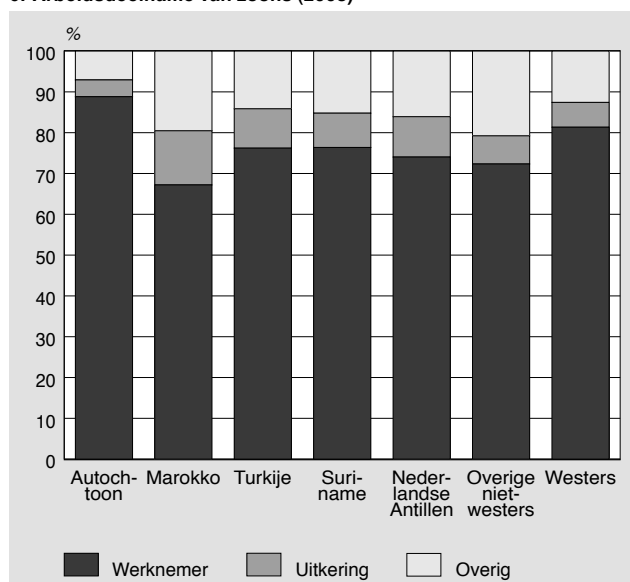
7. Allochtone kinderen met een diploma hoger onderwijs (2008)

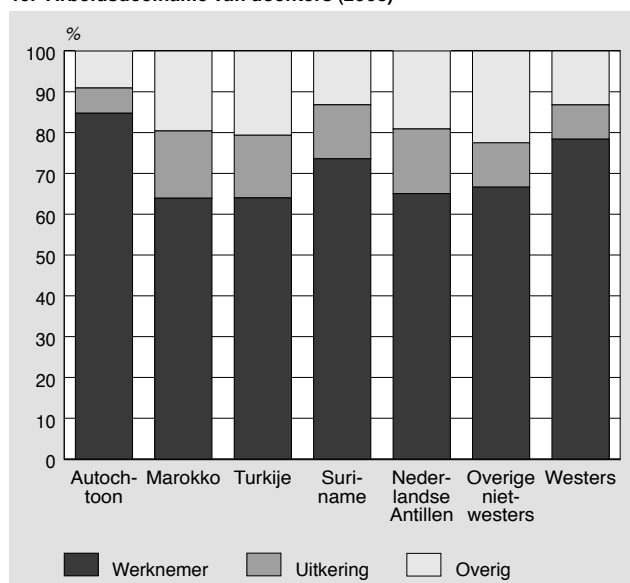
8. Kinderen met een diploma hoger onderwijs (2008)

9. Arbeidsdeelname van zoons (2008)

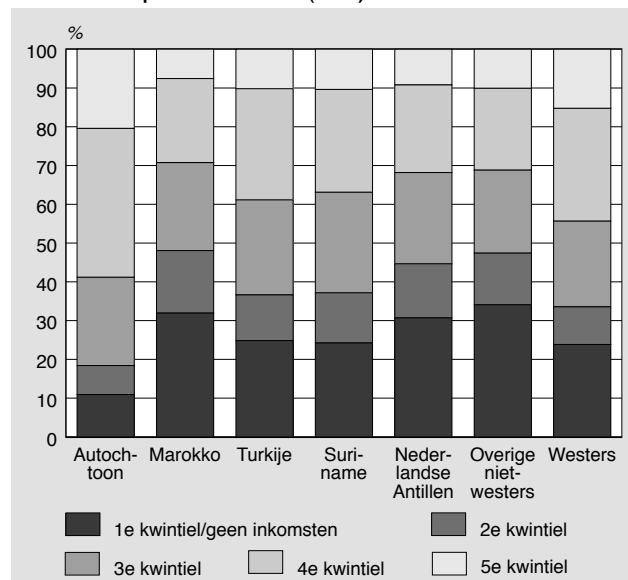

10. Arbeidsdeelname van dochters (2008)

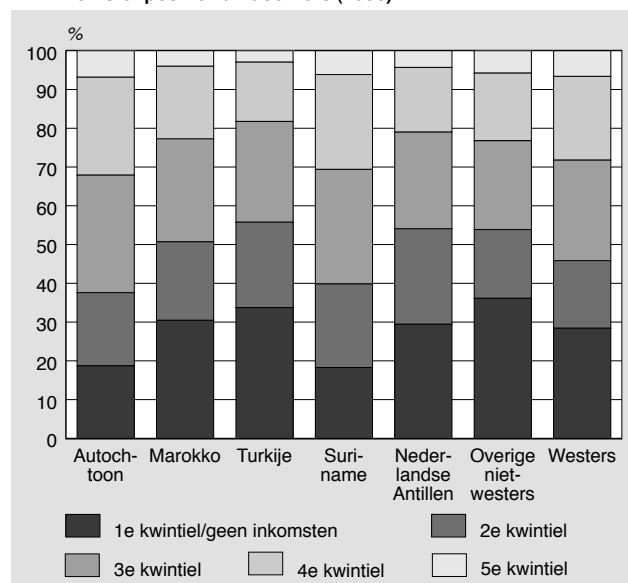

De inkomstenpositie van autochtone oudste zoons is net als bij de ouders veel beter dan die van hun allochtone generatiegenoten (*grafiek 11*). Bijna 60 procent bevindt zich in de bovenste twee kwintielen, ten opzichte van maar 30 procent van de Marokkaanse en bijna 40 procent van de Turkse zoons. De verschillen tussen de oudste dochters binnen de verschillende herkomstgroepen zijn minder groot (*grafiek 12*).

11. Inkomstenpositie van zoons (2008)

12. Inkomstenpositie van dochters (2008)

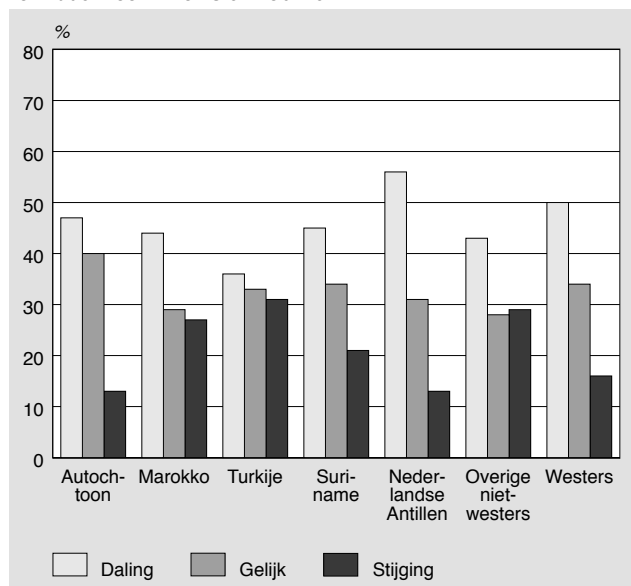

3.3 Inkomstenmobiliteit naar herkomstgroep

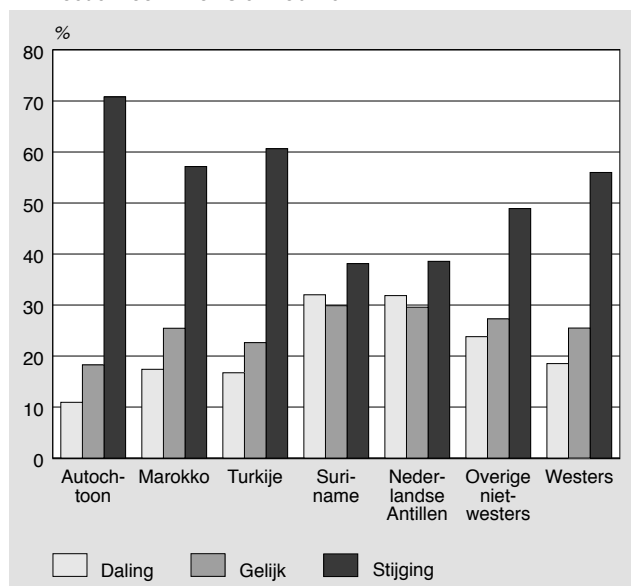
Om de sociaaleconomische positie van ouders en kinderen te vergelijken wordt de relatieve verdeling in 1 procentgroepen ingedikt tot 11 categorieën: 'geen inkomsten' en eerste tot en met tiende deciel (zie grafiek A1 in de bijlage voor de verdeling van de gemiddelde maandinkomsten binnen de percentielen). Wij definiëren sociale stijging als een substantiële verbetering in de inkomstenpositie: het volwassen kind heeft dusdanig meer inkomsten dan de

ouder dat hij of zij zich minimaal twee inkomstendecielen hoger bevindt. Bij sociale daling bevindt het kind zich minimaal twee inkomstendecielen lager.

13. Vader-zoon inkomstenmobiliteit

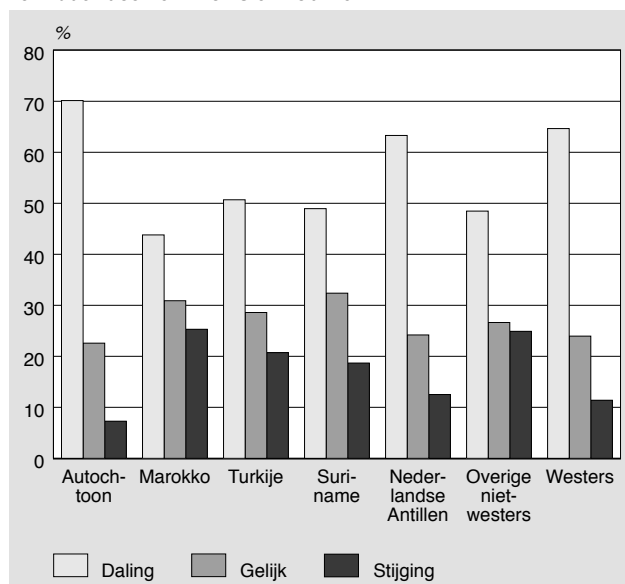
14. Moeder-zoon inkomstenmobiliteit

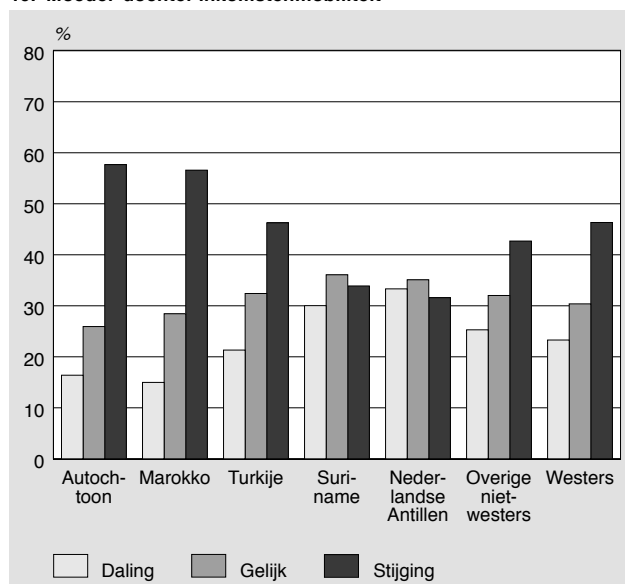
Grafiek 13 laat zien dat sociale daling van vader op zoon het vaakst voorkomt: bijvoorbeeld bij autochtonen 47 procent, bij Marokkanen 43 procent en bij Antillianen zelfs 56 procent. Slechts een minderheid van de zoons heeft een betere inkomstenpositie (in 2008) dan de vader (in 1999). We zien verder dat sociale stijging bij allochtonen, zoals verwacht, vaker voorkomt dan onder autochtonen, afgezien van Antillianen.

Kijken we naar de moeder-zoon-mobiliteit (grafiek 14), dan zien we een ander patroon. De meerderheid van de zoons doet het beter dan de moeder: onder autochtonen is het aandeel het hoogst (70 procent). Antilliaanse en Surinaamse moeders hebben relatief meer inkomsten ten opzichte van hun oudste zoons dan andere moeders.

15. Vader-dochter inkomstenmobiliteit

16. Moeder-dochter inkomstenmobiliteit

Het patroon van de vader-dochter-inkomstenmobiliteit naar herkomstgroep wijkt af van dat van vaders en zoons (grafiek 15). Zoons verdienen meer dan dochters, dus is het niet verwonderlijk dat het percentage met substantieel meer inkomsten dan hun vader bij dochters lager is dan bij zoons. Het aandeel autochtone dochters dat minder verdient dan de vader is met 70 procent veel groter dan bij allochtone dochters (bijvoorbeeld 44 procent bij Marokkanen). Daarnaast komt het bij vooral Marokkanen en overig niet-westerse allochtonen – ten opzichte van autochtonen – relatief vaak voor dat de dochter een betere inkomstenpositie heeft dan de vader.

De meerderheid van de dochters heeft een hoger inkomstenniveau dan hun moeder (grafiek 16). Autochtone dochters doen het hier relatief goed: 58 procent heeft in 2008 substantieel meer inkomsten dan de moeder in 1999. Het percentage ligt voor Marokkanen op een vergelijkbaar niveau (57 procent). Evenals bij de zoons verbeteren

Surinaamse en Antilliaanse dochters hun inkomstenpositie ten opzichte van hun moeders het minst.

4. Conclusies en discussie

Dit artikel beschrijft in hoeverre allochtonen van 25 tot en met 35 jaar in vergelijking met hun autochtone leeftijdsgenoten hogere inkomsten hebben dan hun ouders (tot 65 jaar). We vermoeden dat de kans op sociale stijging groter is bij allochtonen dan bij autochtonen. De relatief slechte sociaaleconomische positie van allochtone ouders en de goede opleidingskansen voor hun kinderen zouden hierbij een belangrijke rol spelen. Daartoe hebben we eerst de sociaaleconomische positie van allochtone en autochtone ouders en hun volwassen kinderen beschreven, om daarna de opeenvolgende generaties met elkaar te vergelijken.

De ouders. Wat betreft arbeidsdeelname zijn de verschillen groot: vooral onder Marokkaanse en Turkse vaders en moeders is het aandeel met een uitkering als voornaamste inkomstenbron zeer hoog. De resultaten laten verder zien dat autochtone vaders het wat betreft inkomsten wel, maar autochtone moeders niet altijd beter doen dan allochtone vaders/moeders. Vooral Surinaamse en Antilliaanse moeders, die relatief vaak alleenstaand zijn, hebben meestal een redelijk hoog inkomstenniveau.

De kinderen. Autochtone oudste kinderen hebben veel vaker een diploma in het hoger onderwijs dan allochtonen. Tweede generatie allochtonen, en vooral zij die één in Nederland geboren ouder hebben, doen het wel al bijna even goed als autochtone kinderen. De arbeidsdeelname en het inkomstenniveau van de autochtone oudste zoons is gemiddeld beter dan die van de allochtone leeftijdsgenoten uit de overige herkomstgroepen. Autochtone dochters doen het maar iets beter dan allochtone dochters.

Stijging of daling? De resultaten van dit onderzoek bevestigen dat de intergenerationale sociale mobiliteit van allochtone kinderen ten opzichte van de vader groter is dan die van autochtone kinderen. Vooral Marokkaanse en Turkse zoons en dochters hadden hun inkomstenpositie in 2008 verbeterd ten opzichte van die van hun vader in 1999. Ten opzichte van hun moeder maken autochtone zoons en dochters juist iets vaker een stap voorwaarts dan allochtone zoons en dochters.

Zoals gezegd beschouwen we ouders en kinderen in verschillende fasen van de beroepsloopbaan. De vergelijking gaat dus enigszins mank. Ze geeft echter wel een globale indruk van de verschillen in intergenerationale mobiliteit tussen allochtonen en autochtonen. Niettemin moeten we de resultaten met voorzichtigheid interpreteren. Dat voornamelijk niet-westers allochtone zoons hun vader wat betreft inkomsten vaker overtreffen dan autochtone zoons is niet zo vreemd, gezien de relatief slechte sociaaleconomische positie van niet-westers allochtone ouders. Het is voor een grote groep autochtone kinderen bovendien niet mogelijk om (volgens onze definitie) ten opzichte van hun vader te stijgen, omdat deze vader zich in een van de twee

hoogste decielen bevindt (52 procent). Bij Marokkanen betreft dit bijvoorbeeld slechts 10 procent van de vaders.

Verder is het van belang te vermelden dat de inkomsten van veel Turkse en Marokkaanse ouders tijdens de levensloop relatief weinig is gestegen, omdat zij bijvoorbeeld door een te laag opleidingsniveau vaak niet de mogelijkheden hebben om in hun werk door te groeien (Van der Vliet et al., 2010).

Ten slotte moet worden herinnerd aan de relatief lage percentages 'bekende/aanwezige ouders' bij voornamelijk Antilliaanse en Surinaamse kinderen (respectievelijk 40 en 61 procent beide ouders bekend/aanwezig). Vooral informatie over vaders ontbreekt in de gebruikte bestanden. Het ontbreken van informatie over vaders of moeders, voornamelijk van belang bij Surinaamse en Antilliaanse kinderen, hangt sterk negatief samen met de opleidingskansen en de hoogte van de inkomsten van kinderen.

Literatuur

Bakker, B.F.M., 2008, De stand van het Sociaal Statistisch Bestand. Bevolkingstrends 56(2), blz. 14–18.

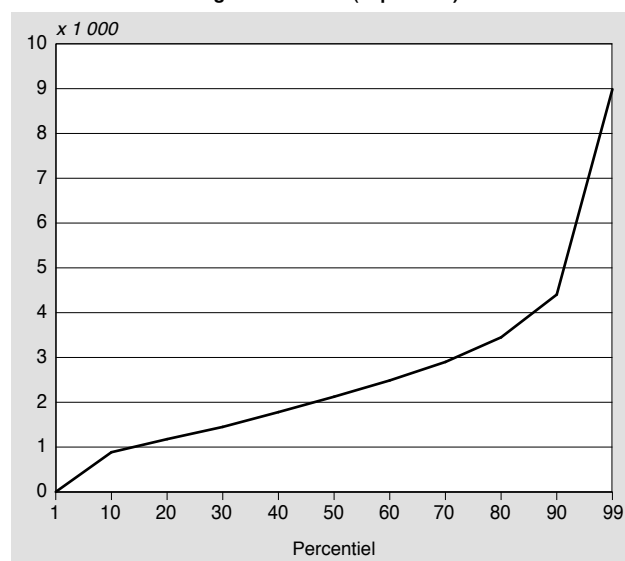
Dronkers, J. and W. Ultee (red.), 1995, Verschuivende ongelijkheid in Nederland: sociale gelaagdheid en mobiliteit. Van Gorcum, Assen.

Groenendijk, J., M. de Groot en M. van der Gugten, 2010 Sociale stijging: tussen droom en daad. Platform Corpovenista, Delft.

Vliet, R. van der, J. Ooijevaar en A. Boerdam (red.), 2010 Jaarrapport Integratie 2010. CBS, Den Haag/Heerlen.

Bijlage

A. Gemiddelde bruto inkomsten in euro's naar percentielen, inkomstenverdeling in Nederland (sept. 2008)

Opvattingen over dubbele nationaliteit: wie is tegen en wie niet?

Hans Schmeets¹⁾ en Maarten Vink²⁾

In Nederland beschikken 1,1 miljoen personen over meerdere nationaliteiten. Ruim 60 procent van de Nederlanders vindt dat bij het verkrijgen van een Nederlands paspoort het andere paspoort moet worden afgestaan. Een kwart is van mening dat het andere paspoort niet hoeft worden afgestaan. Over de stelling 'Ministers mogen geen dubbele nationaliteit hebben' zijn de opvattingen nog meer uitgesproken: 70 procent vindt dat dit niet mag worden toegeestaan, tegenover 18 procent voor wie dit geen probleem is. Vooral opvattingen over minderheden spelen een rol bij de mening over dubbele nationaliteiten. Iets minder belangrijk is de mening over de Europese eenwording en over Turkije als toekomstige EU-lidstaat.

1. Inleiding

In Nederland wordt al jaren gepraat over het zogenoemde afstandsvereiste uit de Rijkswet op het Nederlanderschap dat bepaalt dat mensen die het Nederlanderschap willen verkrijgen door naturalisatie in principe geacht worden afstand te doen van hun oorspronkelijke nationaliteit. Door het handhaven van de afstandseis is Nederland een uitzondering in West-Europa (Vink en De Groot, 2010; De Groot en Vink, 2008). Tussen 1992 en 1997 werd echter het behoud van de oorspronkelijke nationaliteit officieel gedoogd en daarna is een situatie ontstaan waar feitelijk de meeste mensen die het Nederlanderschap verkrijgen via naturalisatie hun oude nationaliteit kunnen behouden. Inmiddels zijn er meer dan één miljoen Nederlanders met ten minste één andere nationaliteit. Meer dan de helft van hen is Turk of Marokkaan. Sinds enige tijd is er bovendien discussie over de vraag of bewindslieden twee paspoorten mogen hebben. Voormalige staatssecretarissen Albayrak en Aboutaleb zijn de bekendste voorbeelden van bewindslieden met een dubbel paspoort.

Het is belangrijk de oorzaken van de toename van meer-voudige nationaliteit van elkaar te onderscheiden. Voor het grootste deel wordt de toename namelijk verklaard door het doorgeven van verschillende nationaliteiten bij de geboorte. Als de ouders verschillende nationaliteiten hebben, krijgen kinderen bij geboorte vaak (maar niet altijd) meerdere paspoorten. Bij verkrijgen van de nationaliteit na de geboorte, bijvoorbeeld door naturalisatie, kan dubbele nationaliteit worden tegengegaan door te eisen dat bij naturalisatie afstand gedaan wordt van de voormalige nationaliteit. Dat is het geval in Nederland, maar er gelden veel uitzonderingen. Daarom wordt momenteel een nieuw wetsvoorstel voorbereid door de regering dat als doel heeft het vereiste om afstand te doen van de oorspronkelijke nationaliteit aan te scherpen. Het ontwerp-wetsvoorstel beoogt het herinstellen

van de afstandseis voor personen die getrouwd zijn met een Nederlander en voor de in Nederland geboren allochtonen, de zogenoemde tweede generatie.

Tegen deze achtergrond wordt in deze bijdrage nagegaan hoe de Nederlandse bevolking denkt over de dubbele paspoorten. Dat gebeurt op basis van twee stellingen die vlak na de verkiezingen voor de Tweede Kamer van 9 juni 2010 aan stemgerechtigden zijn voorgelegd. De eerste stelling is: 'Een persoon die een Nederlands paspoort krijgt, moet – indien mogelijk – zijn andere nationaliteit opzeggen'. De tweede stelling luidt: 'Ministers mogen geen dubbele nationaliteit hebben'. De steun voor een beperking van het gebruik van meerdere paspoorten – door zowel de bevolking als specifiek voor ministers – wordt eerst in kaart gebracht voor diverse bevolkingsgroepen: mannen en vrouwen, jongeren en ouderen, lager en hoger opgeleiden, autochtonen en allochtonen, en de achterbannen van de politieke partijen. Vervolgens wordt ingegaan op het profiel van de tegenstanders van dubbele nationaliteiten. Hoe wordt gedacht over de Europese eenwording en het EU-lidmaatschap van Turkije? Wat is de mening over de culturele assimilatie, de komst van moslims, en de komst van asielzoekers? Daarna is onderzocht welke van deze kenmerken vooral samenhangen met de meningen over dubbele nationaliteiten.

2. Resultaten

2.1 Meningen over dubbele nationaliteit van bevolkingsgroepen

Een ruime meerderheid van de Nederlanders van 18 jaar en ouder was in juni 2010 tegen dubbele paspoorten. Ruim 60 procent vindt dat bij het verkrijgen van een Nederlands paspoort het andere paspoort moet worden afgestaan. Een kwart meent dat dit niet hoeft. Over de stelling 'Ministers mogen geen dubbele nationaliteit hebben' zijn de kiezers nog meer uitgesproken: 70 procent vindt dat dit niet mag worden toegestaan, tegenover 18 procent voor wie het geen probleem is.

Van de bevolking is 57 procent het eens met beide stellingen, terwijl 14 procent het met beide stellingen oneens is. De rest is het met een van beide stellingen eens, en met de andere oneens.

Meer mannen dan vrouwen wensen een beperking van dubbele nationaliteiten (staat 1). Zo is 68 procent van de mannen tegenstander van dubbele nationaliteiten bij de bevolking en is zelfs 5 procent tegen dubbele paspoorten bij ministers. Bij de vrouwen zijn deze percentages met respectievelijk 53 en 63 een stuk lager. Ook de leeftijd doet er toe. In de leeftijdsgroepen tot 45 jaar vindt grofweg de helft dat bij het verkrijgen van een Nederlands paspoort afstand gedaan moet worden van de andere nationaliteit. Bij de oudere leeftijdsgroepen ligt dit tussen de 65 en 70 procent.

¹⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek, Heerlen.

²⁾ Universiteit van Maastricht.

Staat 1
Bevolking van 18 jaar of ouder naar de mening over dubbele nationaliteiten, geslacht en leeftijd

	Geslacht		Leeftijd						
	man	vrouw	18–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	75 jaar of ouder
	%								
Andere nationaliteit opzeggen bij krijgen van Nederlands paspoort									
Mee eens	68	53	52	53	52	66	65	72	64
Niet eens, niet oneens	13	20	18	18	20	13	17	13	14
Mee oneens	19	28	29	29	29	21	18	15	22
Ministers mogen geen dubbele nationaliteit hebben									
Mee eens	75	64	64	59	58	76	78	80	72
Niet eens, niet oneens	9	17	9	16	23	8	10	9	14
Mee oneens	16	20	27	25	19	16	13	11	14

Bron: CBS/SKON (NKO 2010).

Opleiding en herkomst spelen een grotere rol bij de meningen over de dubbele nationaliteiten (staat 2). Zo zijn hbo'ers en academici minder vaak tegen een dubbel paspoort dan andere opleidingsgroepen. Vooral vbo'ers (78 procent) zijn van mening dat meerdere paspoorten niet kan. Van hen geeft 83 procent aan dat een minister geen dubbele nationaliteit mag hebben. Het onderscheid naar herkomst laat nog grotere verschillen zien. De niet-westerse allochtonen zijn in mindere mate tegen dubbele nationaliteiten dan zowel autochtonen als westerse allochtonen. Met 60 procent vindt een duidelijke meerderheid van de niet-westerse allochtonen dat het hebben van meerdere nationaliteiten moet kunnen. Ruim een kwart is tegen dubbele paspoorten. Als het gaat om een dubbele nationaliteit van een minister

zijn niet-westerse allochtonen minder uitgesproken; bijna de helft vindt dat dit mag, een op de drie is tegen.

De achterbannen van de politieke partijen tonen zich verdeeld over de dubbele nationaliteiten. Dat de andere nationaliteit – indien mogelijk – moet worden opgezegd bij het verkrijgen van een Nederlands paspoort, vinden vooral de PVV-ers, gevolgd door de aanhangers van de VVD, het CDA, de CU, en de SP. Van de stemmers op D66 ondersteunt iets minder dan de helft deze stelling, maar dat is toch een grotere groep dan de 35 procent die het ermee oneens is. Geheel verdeeld tonen zich de PvdA-stemmers: 40 procent is voor en 40 procent is tegen. De enige partij waarvan een groter deel van de achterban het oneens is

Staat 2
Bevolking van 18 jaar of ouder naar de mening over dubbele nationaliteiten, opleiding en herkomst

	Opleiding					Herkomst		
	Basis-onderwijs	Lbo	Mavo, vwo-3	Havo, vwo, mbo	HBO, universiteit	autochtoon	westerse allochtoon	niet-westerse allochtoon
	%							
Andere nationaliteit opzeggen bij krijgen van Nederlands paspoort								
Mee eens	65	78	57	61	50	64	59	28
Niet eens, niet oneens	12	15	22	15	18	17	14	12
Mee oneens	22	7	21	23	33	19	27	60
Ministers mogen geen dubbele nationaliteit hebben								
Mee eens	65	83	67	72	59	73	65	34
Niet eens, niet oneens	8	11	13	12	15	12	14	20
Mee oneens	26	6	20	16	26	15	20	46

Bron: CBS/SKON (NKO 2010).

Staat 3
Bevolking van 18 jaar of ouder naar de mening over dubbele nationaliteiten en stemgedrag

	VVD	PvdA	PVV	CDA	SP	D66	Groen-Links	CU	Overig	niet gestemd
	%									
Andere nationaliteit opzeggen bij krijgen van Nederlands paspoort										
Mee eens	66	40	84	62	59	47	33	61	74	64
Niet eens, niet oneens	12	20	10	19	18	19	15	23	12	17
Mee oneens	22	40	5	19	22	35	52	16	14	18
Ministers mogen geen dubbele nationaliteit hebben										
Mee eens	79	46	89	76	66	54	40	72	84	72
Niet eens, niet oneens	7	19	5	14	15	19	18	18	10	13
Mee oneens	14	35	6	10	19	27	41	9	6	14

Bron: CBS/SKON (NKO 2010).

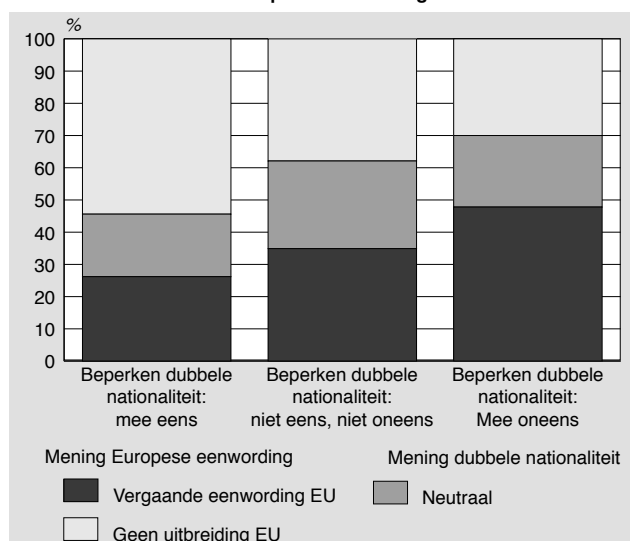
met het inleveren van het tweede paspoort, is GroenLinks. Een vergelijkbaar patroon is te zien bij de opvatting over dubbele nationaliteiten bij ministers. Bij vrijwel alle politieke partijen is het deel dat vindt dat ministers geen dubbele nationaliteit mogen hebben groter dan het deel van wie dat wel mag. Alleen bij GroenLinks en de PvdA is deze meerderheid er niet.

2.2 Tegenstanders van dubbele nationaliteiten: een profiel

De opvattingen over de dubbele paspoorten hangen samen met andere meningen van het electoraat. Vooral komt dit naar voren bij de gewenste koers over de Europese eenwording. Bijna de helft van de Nederlanders vindt dat de Europese eenwording al te ver is doorgeschoten, terwijl ongeveer een derde voorstander is van een sterkere Europese eenwording. De rest neemt een middenpositie in. Onder vrijwel alle hier onderscheiden bevolkingsgroepen, zoals mannen en vrouwen, jongeren en ouderen, bevinden zich meer tegenstanders dan voorstanders van de EU. De enige uitzondering zijn de hoogst opgeleiden: van hen is de helft voor en een kwart tegen uitbreiding van de EU (Te Riele en Schmeets, 2010).

Van de tegenstanders van dubbele nationaliteiten is 53 procent van mening dat de Europese eenwording te ver is doorgeschoten. Een kwart vindt dat deze nog niet ver genoeg is gegaan. Een nagenoeg tegengesteld beeld is te zien onder de groep die vindt dat een dubbel paspoort wel kan: 30 procent is tegen verdergaande Europese integratie, terwijl de helft daar juist voorstander van is. Een vrijwel identiek beeld levert een vergelijking met de opvattingen over de dubbele nationaliteiten bij ministers op. De helft van de groep die vindt dat het hebben van meerdere paspoorten zou mogen worden toegestaan voor deze bewindslieden, is voor verdere eenwording in Europa, een kwart is daar tegen. Van de groep die van mening is dat ministers en meerdere nationaliteiten niet kunnen samengaan, is de helft tegen en een kwart voor een verdergaande Europese integratie.

1. Bevolking van 18 jaar of ouder naar mening over dubbele nationaliteiten en de Europese eenwording

Bron: CBS/SKON, NKO 2010.

Ook bij een andere opvatting die gerelateerd is aan een uitbreiding van Europa is er een duidelijke relatie met de opvatting over de dubbele nationaliteiten, namelijk de toetreding van Turkije tot de EU. Het electoraat toont zich nogal verdeeld over deze kwestie. Zo is slechts 3 procent het helemaal eens met de stelling dat Turkije lid mag worden van de EU, tegenover 16 procent die het daar helemaal mee oneens is. Een grote meerderheid heeft daar een iets minder uitgesproken mening over: 36 procent is het eens met deze stelling, en 43 procent oneens. Daarmee vinden dus vier op de tien kiezers dat Turkije mag toetreden tot de EU, en zijn zes op de tien daarop tegen.

De opvatting over het hebben van een dubbele nationaliteit hangt samen met het oordeel over Turkije als toekomstig EU-land. Twee op de drie tegenstanders van dubbele nationaliteiten zijn van mening dat Turkije niet mag toetreden, tegenover krap de helft van de mensen van wie een dubbel paspoort mag. Toch fungeert de opvatting over de dubbele nationaliteit niet als een duidelijke splijtzwam voor het mogelijke EU-lidmaatschap van Turkije: immers de helft van de groep die vindt dat meerdere nationaliteiten zou mogen, is sceptisch over Turkije als EU-land. Bij de opvatting over twee nationaliteiten van ministers, is het patroon identiek. Twee derde van de tegenstanders van een dubbel paspoort is tegen toetreding van Turkije. Dit zijn er aanmerkelijk meer dan de vier op de tien die geen probleem hebben met ministers met meerdere paspoorten.

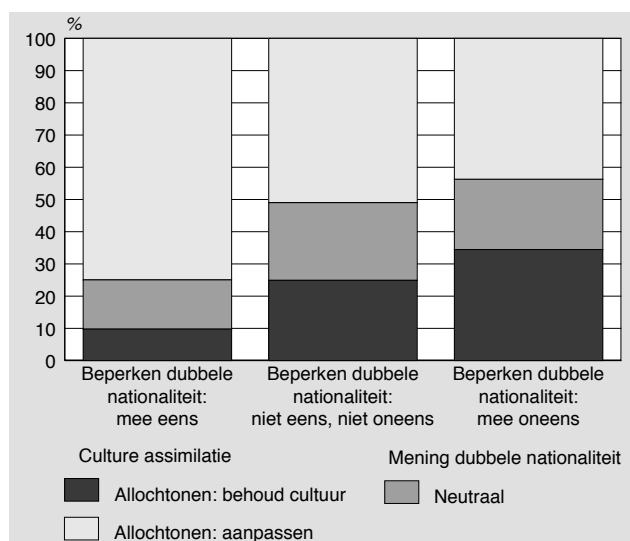
Nog minder duidelijk is de relatie met de mening over het geven van ontwikkelingshulp. Een grote meerderheid van drie kwart van het electoraat is tegen het geven van meer ontwikkelingshulp. Van de groep die geen dubbele nationaliteiten wenst, zijn dat er acht op de tien. Bij de mensen die niets tegen dubbele paspoorten hebben, is dat aandeel met zes op de tien weliswaar kleiner, maar ook bij hen gaat het nog altijd om een beduidende meerderheid. Bij de mening over ministers met meer dan een paspoort is het beeld vergelijkbaar.

Op basis van het voorgaande kan worden geconcludeerd dat er weliswaar een samenhang is tussen hoe er tegen het hebben van meerdere nationaliteiten wordt aangekeken en opvattingen over een grotere toenadering en mogelijke verbintenissen met andere landen, maar dat deze zeker niet afdoende inzicht biedt in de vraag waarom een belangrijk deel van de bevolking tegen dubbele paspoorten is. Om na te gaan of deze opvatting over dubbele nationaliteiten sterker gerelateerd is aan binnenlandse problematiek, wordt de relatie met meningen over moslims en de gewenste culturele assimilatie gelegd.

Een derde van het electoraat vindt dat de komst van moslims volledig moet worden stopgezet, twee derde is het daar niet mee eens. Onder voorstanders van het beperken van dubbele paspoorten, meent 42 procent dat de komst van moslims aan banden moet worden gelegd. Dat is drie keer zo veel als de 14 procent bij de mensen die vinden dat dubbele paspoorten mag. Bij de kwestie rond dubbele nationaliteiten van ministers wordt het contrast nog iets scherper: van de tegenstanders van een dubbele nationaliteit bij deze bewindslieden zijn vier op de tien tegen de komst van moslims, van degenen die daar geen probleem mee hebben, is dat een op de tien.

De kiezers is gevraagd naar de gewenste aanpassing van allochtonen aan de Nederlandse cultuur. Een op de zes vindt dat ze in Nederland moeten kunnen leven met behoud van hun eigen cultuur, tegenover vier op de zes die vinden dat allochtonen zich moeten aanpassen aan de Nederlandse cultuur. De rest neemt een middenpositie in. Van de tegenstanders van dubbele paspoorten is 75 procent voor aanpassing aan de Nederlandse cultuur, tegenover 44 procent van de personen voor wie dubbele paspoorten geen probleem vormen. Dit patroon wordt – met 70 versus 35 procent – ook aangetroffen bij de tegenstanders van de dubbele nationaliteiten bij ministers ten opzichte van de mensen die van mening zijn het hebben van een dubbele paspoort voor deze bewindslieden zou moeten kunnen.

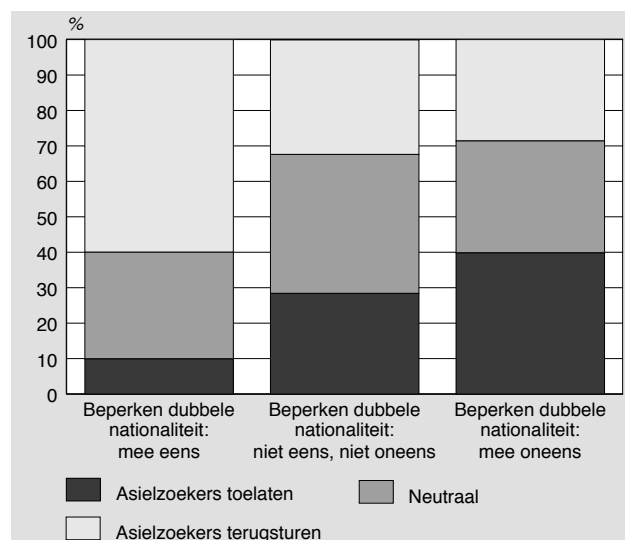
2. Bevolking van 18 jaar of ouder naar de mening over dubbele nationaliteiten en culturele assimilatie

Bron: CBS/SKON, NKO 2010.

Over het toelaten van asielzoekers toont het electoraat zich ook kritisch. Slechts twee op de tien personen zijn van mening dat meer asielzoekers toegelaten moeten worden, tegenover vijf die opteren voor het zoveel mogelijk terugsturen van asielzoekers naar het land van herkomst. Ook bij deze kwestie valt te constateren dat vooral tegenstanders van dubbele paspoorten, met 58 procent, vinden dat asielzoekers moeten worden teruggestuurd. Onder degenen

3. Bevolking van 18 jaar of ouder naar mening over dubbele nationaliteiten en het toelaten van asielzoekers

Bron: CBS/SKON, NKO 2010.

voor wie het opzeggen van de andere nationaliteit bij het verkrijgen van een Nederlands paspoort niet hoeft, is dit 26 procent. Bij dubbele nationaliteiten voor ministers zijn de percentages 55 onder de tegenstanders en 24 onder de mensen voor wie dat geen probleem vormt.

2.3 Dubbele nationaliteiten: samenhang met andere kenmerken

In de vorige twee paragrafen is ingegaan op de kruisverbanden van de twee stellingen over dubbele nationaliteiten met achtergrondkenmerken en stemgedrag en opvattingen over Europese integratie en minderheden. In deze paragraaf wordt ingegaan op de unieke bijdrage van deze kenmerken op de beide stellingen. Op deze wijze wordt inzicht verkregen in de kenmerken die vooral van belang zijn voor de opvattingen over de dubbele nationaliteiten.

Uit staat 4 komt naar voren dat de zes kenmerken elk een separate samenhang hebben met de opvatting over dubbele paspoorten. Samen bepalen ze een kwart van de posities die het electoraat op de schaal – van 1 tot 5 – innemen ($R^2 = 25\%$). Ook blijkt er een sterkere samenhang te zijn met de drie kenmerken die op minderheden betrekking hebben,

Staat 4
Regressieanalyse van meningen over dubbele nationaliteiten op opvattingen over Europese eenwording en minderheden van het electoraat

	Nationaliteit opzeggen			Ministers geen dubbele paspoorten		
	b	se	beta	b	se	beta
Intercept	2,10	0,24		2,36	0,23	
Moslims: volledige stop	0,27	0,04	0,18	0,23	0,04	0,16
Asielzoekers: terugsturen	0,22	0,05	0,14	0,20	0,04	0,13
Allochtonen: aanpassen	0,22	0,04	0,14	0,23	0,04	0,15
Europese eenwording: niet verder gaan	0,16	0,04	0,11	0,15	0,03	0,11
Ontwikkelingshulp: niet meer geld	0,11	0,04	0,06	0,08	0,04	0,05
Turkije: moet geen EU-lid kunnen worden	0,21	0,04	0,13	0,19	0,04	0,12
N	1 488			1 484		
R-kwadraat (adj.)	0,25			0,23		

Bron: CBS/SKON (NKO 2010).

waarbij de houding over de komst van moslims er bovenuit steekt. Daarnaast is ook de houding over het EU-lidmaatschap van Turkije relevant. Bij de dubbele nationaliteiten van ministers is hetzelfde beeld te zien ($R^2 = 23\%$). Een combinatie van beide kenmerken, resulterende in een kenmerk met 10 categorieën dat de houding tegenover dubbele paspoorten uitdrukt, wijkt nauwelijks af van de in staat 4 gepresenteerde resultaten. De verklaarde variantie neemt slechts in geringe mate toe tot 27 procent, en de effecten van de afzonderlijke kenmerken blijft eveneens nagenoeg gelijk. Indien vervolgens aan de modellen diverse sociaal-demografische kenmerken worden toegevoegd, zoals sekse, leeftijd, opleiding en herkomst, dan veranderen de effecten in de gepresenteerde tabellen nauwelijks. Ook het toevoegen van stemgedrag verandert dit beeld niet. Overduidelijk blijkt dan wel dat de mening over het verstrekken van additionele ontwikkelingshulp niet relevant is voor de opvattingen over dubbele paspoorten.

3. Conclusies en discussie

In Nederland wonen zo'n 1,1 miljoen mensen met een dubbele nationaliteit. Onlangs is door de regering een ontwerp wetsvoorstel gepubliceerd dat beoogt het vereiste om afstand te doen van dubbele nationaliteiten aan te scherpen. Tegen deze achtergrond is nagegaan hoe de Nederlandse bevolking aankijkt tegen dubbele nationaliteiten in het algemeen en tegen dubbele nationaliteiten bij ministers. Een duidelijke meerderheid toont zich sceptisch jegens het hebben van een andere nationaliteit naast de Nederlandse: 60 procent is daar tegen. Wanneer het een minister betreft is dat aandeel zelfs nog hoger, namelijk 70 procent. Hoewel de scepsis wordt gedragen door brede lagen van het electoraat, zijn er verschillen tussen de bevolkingsgroepen. Vooral mannen, 45-plussers en vbo'ers maken een voorbehoud. Een meerderheid van de hbo'ers en academici en vooral niet-westerse allochtonen vindt dat dubbele paspoorten moet kunnen.

Om na te gaan of de tegenstand van een dubbel paspoort vooral gerelateerd is aan de huiver voor een groter wordend Europa, zoals de toetreding van Turkije tot de EU, is gekeken naar de samenhang van standpunten hierover met de verschillende opvattingen over dubbele nationaliteiten. Hoewel de mensen die geen probleem hebben met meerdere nationaliteiten beduidend vaker pleiten voor een groter Europa ten opzichte van de tegenstanders van meerdere paspoorten, verzet zich ook een fors deel van deze groep tegen een verdergaande Europese integratie. Een alternatieve manier om meer zicht te krijgen op de mening over het hebben van een dubbel paspoort, biedt de houding ten aanzien van het verblijf van asielzoekers, allochtonen en moslims. Bij deze kenmerken komt een sterker verband met de mening over de nationaliteiten naar voren. Op basis van deze bevindingen is de conclusie gerechtvaardigd dat de mening over het hebben van meerdere nationaliteiten in sterkere mate samenhangt met de vraag hoe men over asielzoekers, allochtonen en moslims denkt, dan met de houding ten aanzien van eventuele verdere uitbreiding van de EU.

Technische toelichting

Voor deze bijdrage is geput uit het Nationaal Kiezersonderzoek 2010 (NKO 2010) dat rondom de Tweede Kamerverkiezingen van 9 juni 2010 is gehouden onder de stemgerechtigden. In een periode van zes weken voorafgaande aan de verkiezingen is gevraagd naar de stemintentie en een aantal politieke kwesties. De respondenten zijn voor namelijk aan huis benaderd voor een vraaggesprek van ongeveer 45 minuten. Vlak na de verkiezingen zijn dezelfde personen benaderd voor een tweede gesprek waarin onder andere naar het stemgedrag is gevraagd. Na afloop van dit gesprek is een schriftelijke vragenlijst overhandigd om in te vullen en terug te sturen. In dit schriftelijke deel zijn de twee vragen opgenomen naar de dubbele nationaliteiten. Uiteindelijk hebben 1 633 personen deze vragenlijst teruggestuurd. De resultaten in deze bijdrage zijn gebaseerd op deze groep. Ter correctie van de selectiviteit in deze steekgroep zijn de gegevens herwogen naar de kenmerken geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, landsdeel, stedelijkheidsgraad en stemgedrag.

De beide vraagstellingen 'Een persoon die een Nederlands paspoort krijgt moet – indien mogelijk – zijn andere nationaliteit opzeggen' en 'Ministers mogen geen dubbele nationaliteit hebben' kennen vijf antwoordcategorieën: helemaal mee eens (30; 37); mee eens (30; 33); niet mee eens, niet mee oneens (16; 13); mee oneens (17; 13); helemaal mee oneens (6; 5). De percentages staan tussen haken.

Soms zijn – vanwege de overzichtelijkheid en de benodigde aantallen – de vijf categorieën teruggebracht tot drie, waarbij 'helemaal mee eens' is samengevoegd met 'mee eens', en 'helemaal mee oneens' met 'mee oneens'. Dit is vooral in het beschrijvende deel gebeurd. Voor de regressieanalyses is de oorspronkelijke vijfdeling gebruikt.

Literatuur

Groot, G.R. de, en M. Vink, 2008, Meervoudige Nationaliteit in Europees Perspectief: een landenvergelijkend overzicht (ACVZ Voorstudie). Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, Den Haag.

Riele, S. te, en H. Schmeets, 2010, Hoogopgeleiden meer vertrouwen in politiek en instituties. In: Bie, R. van der, R. van Galen, W. de Goede, E. Janissen en N. Kooiman (red.), De Nederlandse samenleving 2010, blz. 175–184. CBS, Den Haag/Heerlen.

Schmeets, H. en M. Vink, 2011, Brede steun voor beperking dubbele nationaliteit. CBS-Webmagazine, 2 mei 2011.

Vink, M. en G.R. de Groot, 2010, Citizenship Attribution in Western Europe: International Framework and Domestic Trends. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(5) blz. 713–734.

Solidariteit in de gezondheidszorg

Rianne Kloosterman

Het Nederlandse zorgstelsel is gebaseerd op solidariteit. De meeste Nederlanders ondersteunen dit principe. Zij zijn van mening dat ouderen, mensen met een niet zo goede gezondheid en mensen die erfelijk belast zijn geen hogere zorgpremie zouden moeten betalen. Mensen met een ongezonde leefstijl kunnen op minder solidariteit rekenen: hun premie zou volgens ruim de helft hoger moeten zijn. Daarnaast zouden lage inkomens minder en hoge inkomens meer zorgpremie moeten betalen. Mensen blijken vooral solidair met groepen waartoe zij zelf behoren. Zo vinden vooral niet-rokers dat mensen die roken meer premie zouden moeten betalen.

1. Inleiding

Iedereen die in Nederland woont of werkt is verplicht een basisverzekering af te sluiten die de standaardzorg van bijvoorbeeld huisarts, ziekenhuis of apotheek dekt. Deze basisverzekering is gebaseerd op solidariteit: iedereen betaalt dezelfde premie. Persoonskenmerken zoals inkomen, leeftijd, de gezondheidstoestand en ziektekansen spelen geen rol, noch bij de hoogte van de premie noch bij de toegang tot de gezondheidszorg (Hansen, Arts en Muffels, 2005). Op deze manier draagt iedereen bij aan de zorgkosten van degenen die ziek worden.

De kosten van de gezondheidszorg nemen echter fors toe, als gevolg van de vergrijzing, maar ook door prijsontwikkelingen en de komst van nieuwe behandelmethode(n) (Jeurissen, 2005). Dit leidt tot hogere premies voor de basisverzekering en beperking van de zorg die door de basisverzekering wordt gedekt. Daardoor kan de solidariteit in het zorgstelsel onder druk komen te staan.

In dit onderzoek wordt nagegaan in hoeverre de Nederlandse bevolking van mening is dat er geen premiedifferentiatie mag worden toegepast, of dat zij vindt dat er verschillen in premieheffing zouden moeten bestaan tussen mensen met een hoog en laag inkomen, tussen jongeren en ouderen, tussen gezonde en zieke mensen en tussen klein- en grootgebruikers. Tevens zal worden bekeken in hoeverre de leeftijd, inkomen, gezondheidstoestand en leefstijl van de ondervraagden daarbij een rol spelen. In paragraaf 2 worden eerst enkele verwachtingen hierover geformuleerd.

2. Onderzoek naar solidariteit in de gezondheidszorg

De solidariteit met een groep wordt voor een groot deel bepaald door de perceptie van de mate waarin ze hulp verdienen. Volgens Van Oorschot (Van Oorschot, 2000, 2006; Van Oorschot en Kalmijn, 2005) hanteren mensen (onbewust) vijf criteria waarmee ze die hulpwaardigheid vaststellen. Het eerste criterium is *onmacht*. Gevoelens van solidariteit zijn doorgaans sterker met groepen die niet zelf

verantwoordelijk zijn voor hun hulpbehoefte en weinig aan hun situatie kunnen verbeteren. *Behoeftigheid* vormt het tweede criterium: de hulpwaardigheid is groter als de hulpbehoefte groter is. Het derde criterium is *identiteit*. Leden van de eigen groep en mensen die dichtbij staan wat betreft identiteit mogen zich op meer steun verheugen. Ten vierde is er meer steun voor mensen die meer meegaand en *dankbaar* zijn. Het laatste criterium is *reciprociteit*. Mensen zijn meer solidair met degenen die in het verleden de hulp hebben verdiend of die er in de toekomst iets voor terug kunnen doen.

Op basis van deze criteria kan worden verwacht dat ouderen op veel steun mogen rekenen, omdat oud worden een natuurlijk proces is (onmacht) dat vaak gepaard gaat met een grotere zorgbehoefte (behoeftigheid), terwijl ouderen in het verleden hun steentje aan de samenleving hebben bijgedragen (reciprociteit). Ook zieken en gehandicapten worden over het algemeen gezien als onmachtig en hulpbehoevend (Van Oorschot en Kalmijn, 2005). De solidariteit met mensen met een hoog inkomen zal naar verwachting minder groot zijn, omdat zij in staat zijn om zorg en medicijnen zelf te betalen en daarmee hun situatie te verbeteren. Daarnaast zullen mensen minder bereid zijn te betalen voor zorgkosten die het gevolg zijn van een ongezonde leefstijl, zoals roken en overmatig alcoholgebruik.

Deze solidariteitsvoorkeuren zijn in eerdere onderzoeken bevestigd. Zo blijkt uit bevindingen van het CBS uit de jaren '80 (Janssen en Van den Berg, 1985; Van den Berg et al., 1986) dat mensen van mening zijn dat personen met hoge inkomens en degenen die extra risico's nemen met hun gezondheid meer voor de basiszorgverzekering zouden moeten betalen, maar ouderen en mensen met een niet zo goede gezondheid niet. Begin jaren '90 was ongeveer de helft van de Nederlandse bevolking voorstander van financiële sancties bij ongezond gedrag (Bernts, 1991). Meer recent lieten Hansen et al. (2005) zien dat er een groot draagvlak is voor het principe dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen als het gaat om de basiszorgverzekering. Uit een onderzoek onder inwoners van Eindhoven komt de opvatting naar voren dat roken en overgewicht gepaard zouden moeten gaan met een hogere zorgpremie (Bonnie et al., 2010).

In deze bijdrage wordt onderzocht welke opvattingen er eind 2010 bestaan over solidariteit in de zorg. Bovendien wordt onderzocht of mensen zich vooral solidair voelen met de eigen groep en dus eerder steun geven aan groepen met een vergelijkbare identiteit (Van Oorschot, 2006).

3. Methode

3.1 Data en methode

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit het onderzoek Belevingen dat eind 2010 is uitgevoerd. Doel van Belevingen is om aan de hand van opvattingen, belevingen

en meningen een beeld te krijgen van wat er speelt in de samenleving. In 2010 stond het thema 'Solidariteit in de gezondheidszorg' centraal. De respons bedroeg 59 procent. In totaal zijn gegevens beschikbaar van 3 402 personen van 18 jaar en ouder. Door middel van bivariate analyses is nagegaan of de eigen leeftijd, inkomen, gezondheidstoestand en leefstijl van belang zijn als het gaat om solidariteitsvoorkeuren in de zorg. Alleen significante relaties ($p < 0,05$) zullen worden besproken.

3.2 Operationalisering

Solidariteit in de gezondheidszorg

Aan respondenten is gevraagd om voor verschillende groepen aan te geven of hun premie (1) hoger zou moeten zijn, (2) lager zou moeten zijn of (3) ongewijzigd zou moeten blijven. Het ging hierbij om ouderen, mensen die roken, mensen die veel alcohol drinken, mensen van wie genetisch is vastgesteld dat ze in de toekomst waarschijnlijk een ernstige ziekte of aandoening zullen krijgen, mensen met een niet zo goede gezondheid, mensen met een laag inkomen, mensen met een hoog inkomen, mensen die vaak naar de huisarts gaan en mensen die onvoldoende bewegen. Daarbij is aangegeven dat op dit moment iedereen een vaste premie voor de basisverzekering betaalt, ongeacht leeftijd, inkomen of gezondheidsrisico.

Inkomen

Vanuit het Sociaal Statistisch Bestand 2009 zijn inkomensgegevens (gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen) aan het onderzoek Belevingen gekoppeld. De inkomensverdeling is gebaseerd op een indeling in kwartielen. Het laagste kwartiel bevat de 25 procent personen met de laagste inkomens. Het hoogste kwartiel bevat de 25 procent personen met de hoogste inkomens.

Gezondheid

Aan respondenten is gevraagd hoe hun gezondheid over het algemeen is. De antwoordcategorieën waren (1) zeer goed, (2) goed, (3) gaat wel, (4) slecht en (5) zeer slecht. De categorieën 'goed' en 'zeer goed' zijn samengevoegd, net als de categorieën 'slecht' en 'zeer slecht'.

Daarnaast is respondenten gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen 12 maanden voor zichzelf contact hebben gehad met een huisarts, in de vorm van spreekuurbezoeken, visites van de huisarts of telefonische consulten. Aan de hand hiervan is een variabele 'huisartscontact' geconstrueerd met de categorieën 'geen huisartscontact', '1 keer huisartscontact', '2 keer huisartscontact', '3 of 4 keer huisartscontact' en '5 keer of vaker huisartscontact'.

Leefstijl

Als het gaat om de leefstijl van respondenten, is gekeken naar het rookgedrag, alcoholgebruik en sportgedrag. Aan de hand van de vragen 'Rookt u wel eens sigaretten, uit een pakje of zelf gerold?' en 'Rookt u elke dag?' is vastgesteld of mensen (1) niet-rokers, (2) niet-dagelijkse rokers of (3) dagelijkse rokers zijn. Over het alcoholgebruik zijn de volgende vragen gesteld: 'Drinkt u wel eens alcoholhoudende drank?', 'Heeft u het laatste half jaar wel eens 6 of meer glazen alcoholhoudende drank op één dag gedronken?' en 'Hoe vaak dronk u het afgelopen half jaar 6 of meer glazen

alcoholhoudende drank op één dag?'. Aan de hand hiervan is vastgesteld of mensen (1) geen alcohol drinken, (2) matige drinkers of (3) zware drinkers zijn. Een zware drinker drinkt minstens 1 keer per week 6 of meer glazen alcohol op één dag. Het sportgedrag is vastgesteld met de vraag 'Sport u regelmatig?'. De antwoordcategorieën zijn 'ja' en 'nee'.

4. Resultaten

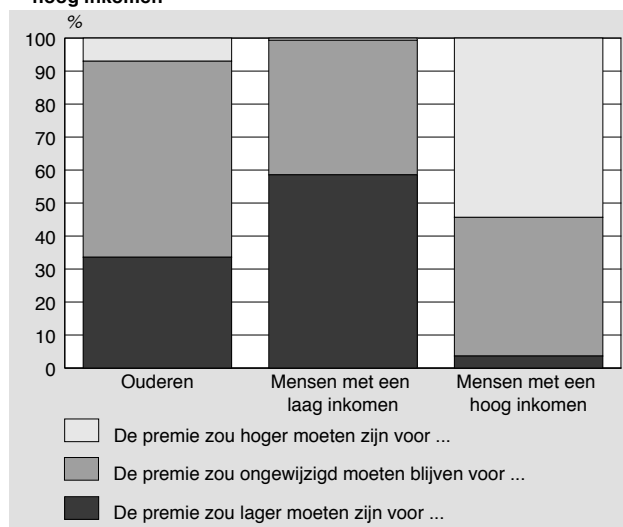
4.1 Premiedifferentiatie naar persoonskenmerken

Leeftijd en inkomen

Naarmate mensen ouder worden, maken ze meer gebruik van het zorgstelsel. Ze hebben dan vaker contact met de huisarts, worden vaker opgenomen in het ziekenhuis en gebruiken vaker medicijnen (StatLine, 2010a). Desondanks vindt de Nederlandse bevolking niet dat ouderen ook meer zorgpremie zouden moeten betalen. Nog geen 10 procent geeft aan dat de premie voor ouderen hoger zou moeten zijn. Bijna 60 procent vindt dat de zorgpremie voor ouderen ongewijzigd zou moeten blijven en ruim 30 procent vindt zelfs dat die premie lager zou moeten zijn (grafiek 1). Omdat de hulpbehoefte van ouderen groter is en zij daar niet zelf verantwoordelijk voor zijn, hoeven zij ondanks hun grotere gebruik van de zorg niet meer te betalen (Van Oorschot, 2006). Ook in de jaren '80 (Van den Berg et al., 1986) gaf met 75 procent een meerderheid van de Nederlandse bevolking aan dat ouderen niet meer zouden moeten betalen aan de premie voor de ziektekostenverzekering dan jongeren.

Inkomen zou volgens velen mee moeten spelen bij de hoogte van de zorgpremie. Zo vindt bijna 60 procent van de Nederlandse bevolking dat de premie voor mensen met een laag inkomen lager zou moeten zijn. Tegelijkertijd vindt bijna 55 procent dat mensen met een hoog inkomen juist meer aan zorgpremie zouden moeten betalen. Ook dit beeld is in de afgelopen 25 jaar niet veranderd. In 1985 was bijna 50 procent het eens met de stelling dat mensen met een

1. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor ouderen, mensen met een laag inkomen en mensen met een hoog inkomen

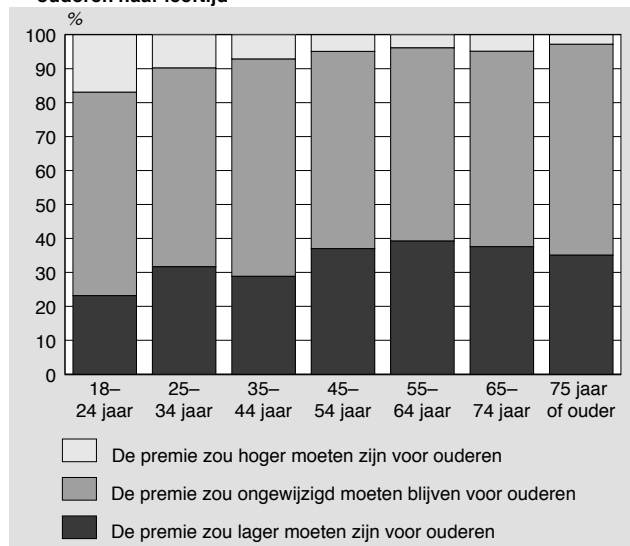

hoog inkomen een hogere zorgpremie zouden moeten betalen dan mensen met een laag inkomen (Van den Berg et al., 1986). Net als nu was er toen dus veel steun voor het principe van inkomenssolidariteit: de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten. Hierbij moet worden opgemerkt dat er ook nu sprake is van inkomenssolidariteit in het zorgstelsel. Aan de ene kant dragen hoge inkomens via de inkomensafhankelijke bijdrage meer bij aan de zorgkosten. Aan de andere kant kunnen lage inkomens via de zorgtoeslag een beroep doen op een tegemoetkoming in de kosten van de zorgverzekering.

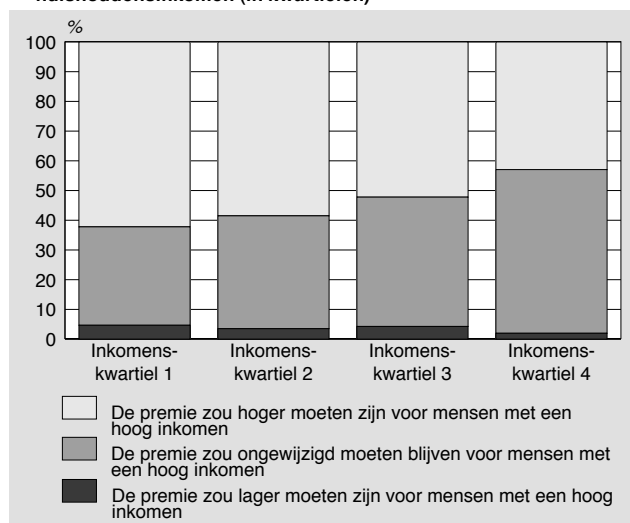
Samenhang met eigen leeftijd en eigen inkomen

Ouderen zijn solidair met de eigen leeftijdsgroep. Zo vinden 75-plussers vaker dan 18- tot 25-jarigen dat de premie voor ouderen omlaag zou moeten, namelijk 35 tegenover 23 procent. Toch is het merendeel van de 18- tot 25-jarigen ook solidair met de oudere generatie. Van alle leeftijdsgroepen

2. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor ouderen naar leeftijd

3. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen met een hoog inkomen naar gestandaardiseerd huishoudensinkomen (in kwartielen)

– ook van de 18- tot 25-jarigen – vindt ongeveer 60 procent dat de zorgpremie voor ouderen ongewijzigd zou moeten blijven (*grafiek 2*).

Ook mensen met een laag inkomen zijn solidair met de eigen groep. Ongeveer 65 procent pleit voor minder zorgpremie voor mensen met lage inkomens, tegenover 47 procent van degenen met een hoog inkomen (*bijlage*). Daarnaast vindt 62 procent van de mensen met lage inkomens dat de premie voor degenen met hoge inkomens hoger zou moeten zijn (*grafiek 3*). Van de mensen met hoge inkomens deelt 43 procent die mening, maar de meerderheid (55 procent) van deze groep vindt dat de premie voor mensen met hoge inkomens gelijk zou moeten blijven.

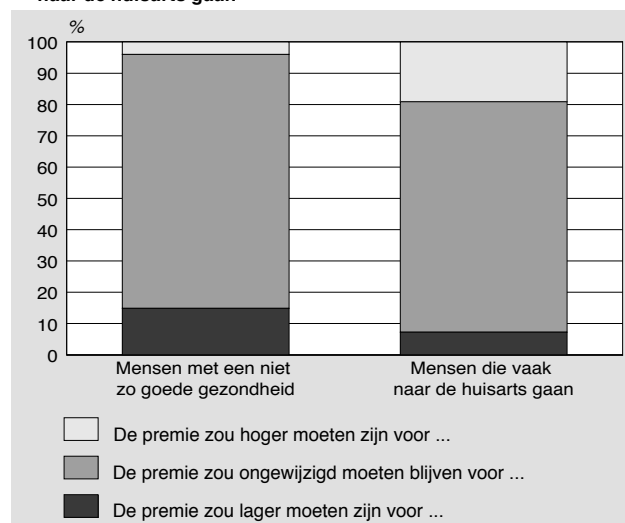
4.2 Premiedifferentiatie naar gezondheidstoestand

Gezondheid en huisartscontact

In de jaren '80 was bijna 80 procent van de Nederlandse bevolking het oneens met de stelling dat mensen met een niet zo goede gezondheid meer zouden moeten betalen aan de premie voor de ziektekostenverzekering dan mensen met een goede gezondheid (Van den Berg et al., 1986). Dit standpunt is sindsdien niet veranderd. Hoewel mensen die niet zo gezond zijn een relatief groot beroep zullen doen op de gezondheidszorg, vindt ruim 80 procent dat de premie voor deze groep ongewijzigd zou moeten blijven (*grafiek 4*). Ongeveer 15 procent vindt zelfs dat de zorgpremie voor hen omlaag zou moeten. Minder gezonde mensen worden hoogstwaarschijnlijk gezien als een onmachtige en behoeftige groep die steun van de samenleving verdient, net als ouderen.

Een andere indicator voor gezondheid, het bezoek aan de huisarts, geeft een ander beeld. Een vijfde van de volwassen Nederlandse bevolking vindt dat mensen die vaak naar de huisarts gaan een hogere zorgpremie zouden moeten betalen. Dit percentage is beduidend hoger dan het percentage dat vindt dat de zorgpremie voor ongezonde mensen hoger zou moeten zijn. Mogelijk leeft het idee dat veel mensen onnodig vaak de huisarts bezoeken.

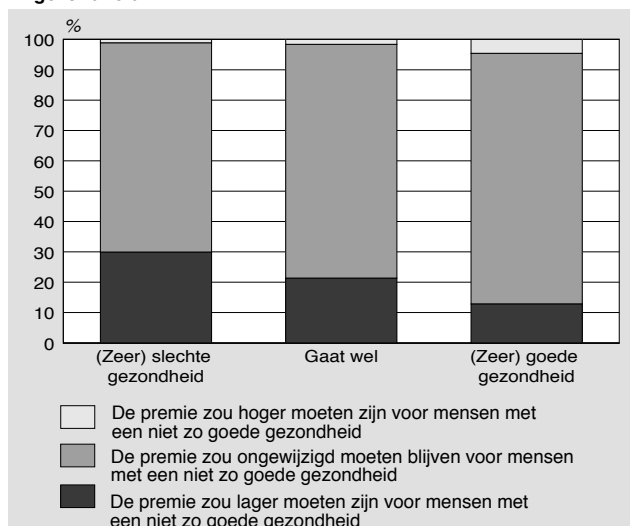
4. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen met een niet zo goede gezondheid en mensen die vaak naar de huisarts gaan

Samenhang met ervaren gezondheid en huisartscontact

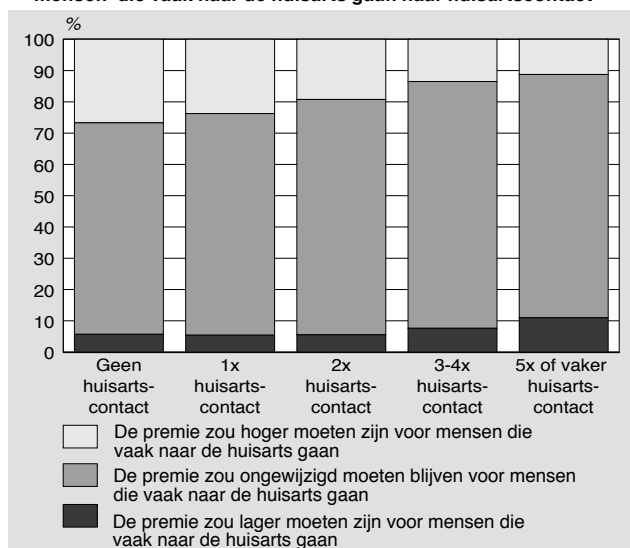
De mening over de hoogte van de zorgpremie voor ongezonde mensen houdt verband met de ervaren gezondheid. Van de mensen met een (zeer) slechte gezondheid is ongeveer 30 procent van mening dat de premie voor mensen met een niet zo goede gezondheid lager zou moeten zijn (*grafiek 5*). Van de mensen met een (zeer) goede gezondheid is dit 13 procent. Aan de andere kant vindt slechts 5 procent van deze groep dat ongezonde mensen een hogere zorgpremie zouden moeten betalen.

5. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen met een niet zo goede gezondheid naar de ervaren gezondheid

Voorals mensen die geen huisartscontact hebben, vinden dat frequente huisartsbezoekers een hogere zorgpremie zouden moeten betalen (*grafiek 6*). Zij zijn met 27 procent het minst solidair met deze groep. Van de mensen die 5 keer of vaker de huisarts hebben bezocht, deelt slechts 11 procent dit standpunt. Ook hier blijkt dus dat mensen

6. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen die vaak naar de huisarts gaan naar huisartscontact

vooral solidair zijn met degenen die zich in een vergelijkbare positie bevinden.

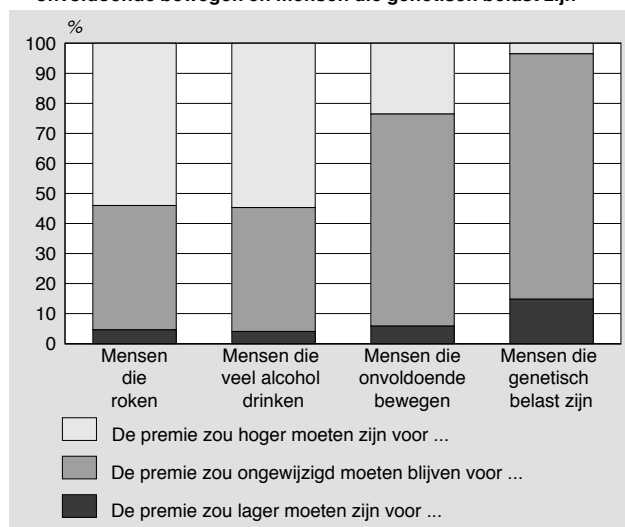
4.3 Premiedifferentiatie naar ziektekans

Ongezonde leefstijl en erfelijke belasting

Een ongezonde leefstijl, zoals roken, overmatig alcoholgebruik en onvoldoende beweging, vergroot de kans op aandoeningen en ziektes. Zoals verwacht, is een grote groep burgers van mening dat mensen die op deze manier hun gezondheid in gevaar brengen een hogere premie zouden moeten betalen (*grafiek 7*). Dit geldt vooral voor roken en overmatig alcoholgebruik, en in mindere mate voor onvoldoende beweging. Ruim 50 procent van de Nederlandse bevolking vindt dat rokers en mensen die veel alcohol drinken meer zorgpremie zouden moeten betalen, bijna een kwart is voorstander van een hogere zorgpremie voor mensen die onvoldoende bewegen. Mogelijk komt dit doordat een groot deel van de Nederlandse bevolking zelf ook niet veel lichamelijke activiteit verricht (StatLine, 2010b). In de jaren '80 was 66 procent van mening dat mensen die extra risico's nemen met hun gezondheid meer zouden moeten betalen dan anderen (Van den Berg et al., 1986).

Ook mensen van wie genetisch is vastgesteld dat ze in de toekomst waarschijnlijk een ernstige ziekte of aandoening zullen krijgen, hebben een grotere ziektekans. Desondanks vindt ruim 80 procent dat de premie voor deze groep ongewijzigd zou moeten blijven. Ongeveer 15 procent vindt zelfs dat het premiebedrag omlaag moet. Deze solidariteit komt waarschijnlijk doordat mensen die erfelijk belast zijn geen schuld hebben aan hun hulpbehoefte.

7. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen die roken, mensen die veel alcohol drinken, mensen die onvoldoende bewegen en mensen die genetisch belast zijn

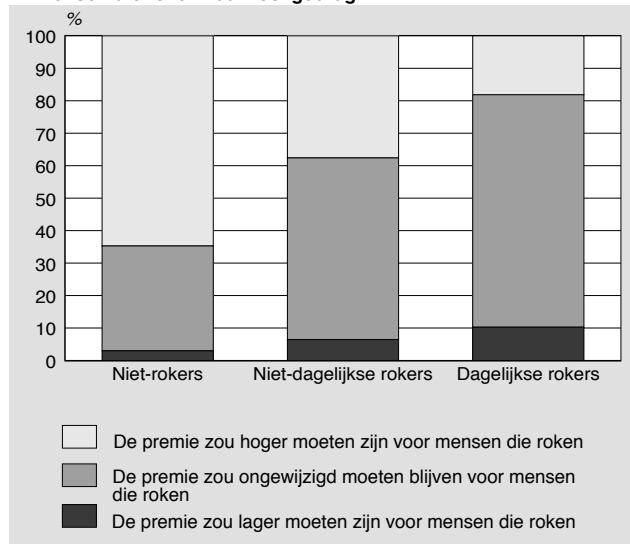

Samenhang met eigen leefstijl

Niet-rokers, niet-dagelijkse rokers en dagelijkse rokers verschillen sterk van mening als het gaat om de zorgpremie voor mensen die roken (*grafiek 8*). Zo geeft 65 procent van de niet-rokers de voorkeur aan een premieverhoging. Dit percentage ligt een stuk lager bij de niet-dagelijkse en

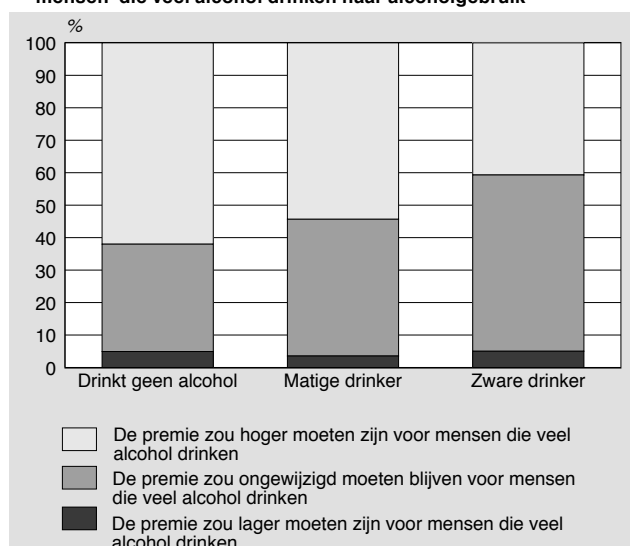
dagelijkse rokers. Toch vindt nog altijd bijna 40 procent van de niet-dagelijkse rokers en bijna 20 procent van de dagelijkse rokers dat de premie voor mensen die roken omhoog zou moeten. Van deze groepen vindt de meerderheid echter dat de premie gelijk zou moeten blijven.

8. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen die roken naar rookgedrag

Een vergelijkbaar patroon is zichtbaar als het gaat om alcoholgebruik. Drie op de vijf mensen die geen alcohol drinken, vinden dat de premie voor mensen die veel alcohol drinken omhoog moet (grafiek 9). Van de groep die de meeste alcohol nuttigt, zijn dit er twee op de vijf. De matige drinkers nemen een tussenpositie in.

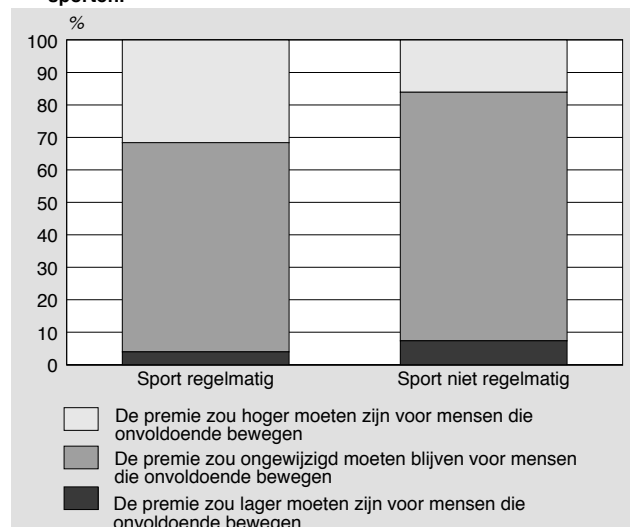
9. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen die veel alcohol drinken naar alcoholgebruik

De mening over de premiehoogte voor mensen die onvoldoende bewegen verschilt tussen regelmatige en niet-regelmatige sporters. Een derde van de regelmatige sporters geeft aan dat de premie voor mensen die onvol-

doende bewegen hoger zou moeten zijn (grafiek 10). Van de niet-regelmatige sporters vindt 16 procent dit.

10. Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen die onvoldoende bewegen naar wel of niet regelmatig sporten.

5. Conclusies

In deze bijdrage is onderzocht hoe de Nederlandse bevolking eind 2010 denkt over solidariteit in de zorg. Voor verschillende groepen is gevraagd of deze meer, evenveel dan wel minder zorgpremie zouden moeten betalen. Daarnaast is nagegaan of mensen zich vooral solidair voelen met de eigen groep, en dus eerder steun geven aan groepen met een vergelijkbare identiteit (Van Oorschot, 2006).

De uitkomsten laten zien dat mensen over het algemeen solidair zijn met ouderen, mensen met een niet zo goede gezondheid en mensen van wie genetisch is vastgesteld dat ze in de toekomst waarschijnlijk een ernstige ziekte of aandoening zullen krijgen. De overgrote meerderheid is van mening dat deze groepen geen hogere zorgpremie zouden moeten betalen, hoewel ze naar verhouding meer gebruik (gaan) maken van de gezondheidszorg. Dit komt waarschijnlijk doordat de hulpbehoefte van deze groepen groter is en zij daar niet zelf verantwoordelijk voor zijn (Van Oorschot, 2000, 2006). Hierbij moet wel worden opgemerkt dat niet gevraagd is hoe de zorgkosten tussen de verschillende groepen moeten worden verdeeld. De vraag is of de solidariteit met ouderen, mensen met een niet zo goede gezondheid en mensen die erfelijk belast zijn nog steeds zo groot is als mensen met een laag ziekterisico daardoor een groter deel van de – almaar stijgende – zorgkosten moeten betalen.

Wanneer zorgkosten voortkomen uit onverantwoord gedrag zoals roken en overmatig alcoholgebruik, is het beeld anders. Een groot deel van de Nederlandse bevolking vindt namelijk dat rokers en zware drinkers een hogere zorgpremie zouden moeten betalen. Daarnaast is er een groot draagvlak voor inkomenssolidariteit. Een grote groep burgers vindt dat een laag inkomen gepaard moet gaan met een lagere zorgpremie en een hoog inkomen met een

hogere premie. Vooral mensen met een laag inkomen pleiten hiervoor, maar ook een aanzienlijk deel van de mensen met een hoog inkomen.

Sinds de jaren '80 en '90 zijn de opvattingen hierover weinig veranderd, ondanks de toegenomen kosten van de zorg. Ook toen vond de Nederlandse bevolking dat ouderen en ongezonde mensen geen hogere premie hoefden te betalen, in tegenstelling tot mensen met hoge inkomens of een ongezonde leefstijl (Bernts, 1991; Janssen en Van den Berg, 1985; Van den Berg et al., 1986).

Uit dit onderzoek komt verder naar voren dat mensen vooral solidair zijn met vergelijkbare groepen. Zo vinden mensen met een laag inkomen vaker dan mensen met een hoog inkomen dat de premie voor lage inkomens lager zou moeten zijn en de premie voor hoge inkomens hoger. Ook vinden vooral niet-rokers en niet-drinkers dat de premie voor mensen die roken en drinken hoger zou moeten zijn. Het criterium 'identiteit' (Van Oorschot, 2000) lijkt dus inderdaad een rol te spelen bij het oordeel over de hulpvaardigheid van groepen in de samenleving.

Literatuur

Bonnie, L., M. van den Akker, B. van Steenkiste en R. Vos, 2010, Degree of solidarity with lifestyle and old age among citizens in the Netherlands: Cross-sectional results from the longitudinal SMILE-study. *Journal of medical ethics* 36(12), blz. 784–791.

Bernts, T., 1991, Leven zonder zorg. Oordelen over risico's, rechtvaardigheid en solidariteit in de gezondheidszorg. Swets & Zeitlinger B.V., Amsterdam/Lisse.

Janssen, R. en J. van den Berg, 1985, Solidariteitsvoorkeuren ten aanzien van ziektekostenverzekering, 1984. *Maandberichten gezondheid* (12), CBS, Voorburg/Heerlen.

Van den Berg, J., R. Janssen en H. Haveman, 1986, Solidariteitsvoorkeuren ten aanzien van ziektekostenverzekering, 1985. *Maandberichten gezondheid* (8), CBS, Voorburg/Heerlen.

Hansen, J., W. Arts, en R. Muffels, 2005, Wie komt eerst? Een vignetonderzoek naar de solidariteitsbeleving van Nederlanders met patiënten en cliënten in de gezondheidszorg. *Sociale wetenschappen* 48(1/2), blz. 31–60.

Jeurissen, P., 2005, Houdbare solidariteit in de gezondheidszorg. Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ), Zoetermeer.

Oorschot, W. van, 1988, Solidariteit en sociale zekerheid: Meningingen over de hoogte van premies en uitkeringen. *Sociaal Maandblad Arbeid*, mei 1988.

Oorschot, W. van, 2000, Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. *Policy and politics* 28(1), blz. 33–49.

Oorschot, W. van, 2002, Individual motives for contributing to welfare benefits in the Netherlands. *Policy & Politics* 30(1), blz. 31–46.

Oorschot, W. van, 2006, Making the difference in social Europe: Deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy* 16(1), blz. 23–42.

Oorschot, W. van, en M. Kalmijn, 2005, Van je familie moet je het hebben... Familiesolidariteit in Brabant in vergelijkend perspectief. Departement sociaal-culturele wetenschappen, Universiteit van Tilburg.

StatLine, 2010a, Gebruik medische voorzieningen; vanaf 1981. CBS, Voorburg/Heerlen, 27 mei 2011.

StatLine, 2010b, Gezondheid, leefstijl, gebruik van zorg. CBS, Voorburg/Heerlen, 16 maart 2010.

Bijlage

Tabel
Mening van de Nederlandse bevolking van 18 jaar of ouder over de hoogte van de vaste premie voor de basisverzekering voor mensen met een laag inkomen naar gestandaardiseerd huishoudensinkomen

Huishoudensinkomen	De premie zou lager moeten zijn voor mensen met een laag inkomen	De premie zou ongewijzigd moeten blijven voor mensen met een laag inkomen	De premie zou hoger moeten zijn voor mensen met een laag inkomen
	%		
Inkomenskwartiel 1	65	34	1
Inkomenskwartiel 2	63	37	0
Inkomenskwartiel 3	58	41	1
Inkomenskwartiel 4	47	52	1
Totaal	59	41	1

Meer sociale samenhang, meer geluk?

Godelief Mars en Hans Schmeets

Sociale samenhang gaat samen met geluk en tevredenheid. Vooral mensen die meer contact hebben met familie, maandelijks deelnemen aan verenigingsactiviteiten en in een buurt wonen waar de sfeer goed is, geven relatief vaak aan dat ze gelukkig zijn. Ook frequent contact met vrienden of burens en vrienden in de buurt zijn van belang voor het ervaren van geluk en tevredenheid met het eigen leven. Tot slot blijken mensen die zich inzetten als vrijwilliger doorgaans gelukkiger en tevredener met hun leven dan mensen die dit niet doen.

1. Inleiding

Sociale samenhang wordt van belang geacht voor het welzijn van individuen (Stiglitz et al., 2009). In landen waar het verenigingsleven actiever is, meer vrijwilligerswerk wordt verricht en het vertrouwen in anderen groter is, zijn mensen over het algemeen tevredener met hun leven dan in landen waar dit niet het geval is. Het is nog onduidelijk of dit enkel komt doordat degenen die meer participeren en meer vertrouwen hebben tevredener zijn met hun leven, of ook doordat anderen in de samenleving profiteren van een klimaat van vertrouwen en betrokkenheid (Wallace en Pichler, 2009; Helliwell en Putnam, 2004; Bjørnskov, 2003; Helliwell, 2003).

Het belang van sociale relaties voor subjectief welzijn is veelvuldig aangetoond. Mensen worden blij van het doorbrengen van tijd met vrienden en het gevoel dat ze er voor anderen toe doen maakt ze gelukkig (Argyle, 2001; Demir, 2010). Daarnaast zijn er aanwijzingen dat ook vrijwilligerswerk en vertrouwen belangrijke voorspellers van subjectief welzijn zijn (Leung et al., 2010; Hudson, 2006). Personen die vinden dat de meeste mensen wel te vertrouwen zijn, blijken bijvoorbeeld vaker tevreden met hun leven dan mensen die vinden dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn (Helliwell en Wang, 2011).

Deze bijdrage gaat over de relatie tussen sociale samenhang en subjectief welzijn. Naast contacten met familie en vrienden komt ook aan bod of mensen vrienden in de buurt hebben, of ze contact hebben met burens en wat hun beleving van de buurt is. Verder is gekeken naar verenigingsactiviteiten en vrijwilligerswerk.

Onder subjectief welzijn worden gevoelens van geluk en tevredenheid verstaan. Een gangbare visie in de literatuur is dat participatie mensen gelukkiger maakt. Er zijn echter aanwijzingen dat het omgekeerde geldt: geluk bevordert de participatie. Naast theoretische argumenten zijn er empirische aanwijzingen dat er sprake is van een wederkerige relatie: mensen die meer participeren zijn gelukkiger en gelukkige mensen participeren meer (Lyubomirsky et al., 2005; Helliwell en Putnam, 2004). Bij de beschrijving van dergelijke verbanden kan dus worden gekozen voor de eerste benadering – participatie resulteert in geluk – of voor geluk als uitgangspunt om na te gaan of een hogere score op de geluksladder meer participatie betekent. In deze bijdrage wordt gekozen voor de eerste, meest gangbare, benadering.

2. Methode

De gegevens zijn afkomstig uit het Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS) en hebben betrekking op personen van 15 jaar en ouder in 2009. De gegevens over vrijwilligerswerk hebben betrekking op personen van 18 jaar en ouder in 2008. Soms worden gegevens van meerdere jaren samengevoegd om cijfers over kleine groepen te kunnen presenteren.

Gevoelens van geluk en tevredenheid zijn bepaald met de volgende vragen: 'In welke mate vindt u zichzelf een gelukkig mens?' en 'In welke mate bent u tevreden met het leven dat u op dit moment leidt?' Beide vragen hebben vijf antwoordcategorieën. Voor dit onderzoek worden, in navolging van Wingen et al. (2010), antwoordcategorieën samengevoegd (*bijlage*). Dit resulteert in een kenmerk 'gelukkig' versus 'niet gelukkig', en een kenmerk 'tevreden' versus 'niet tevreden'.

Het verband tussen verschillende aspecten van sociale samenhang en gevoelens van geluk en tevredenheid wordt eerst beschreven in de vorm van tweewegtabellen. Verschillen tussen groepen worden met Cramer's V getoetst op statistische significantie. Alleen verschillen die significant zijn op 5%-niveau worden beschreven. Daarna wordt de invloed van verschillende aspecten van sociale samenhang gezamenlijk onderzocht met logistische regressieanalyses. Daarbij wordt gekeken naar het relatieve belang van de verschillende aspecten en gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, burgerlijke staat en opleidingsniveau. De analyses worden uitgevoerd met gegevens voor 2009, omdat voor dat jaar de meeste variabelen beschikbaar zijn.

3. Resultaten

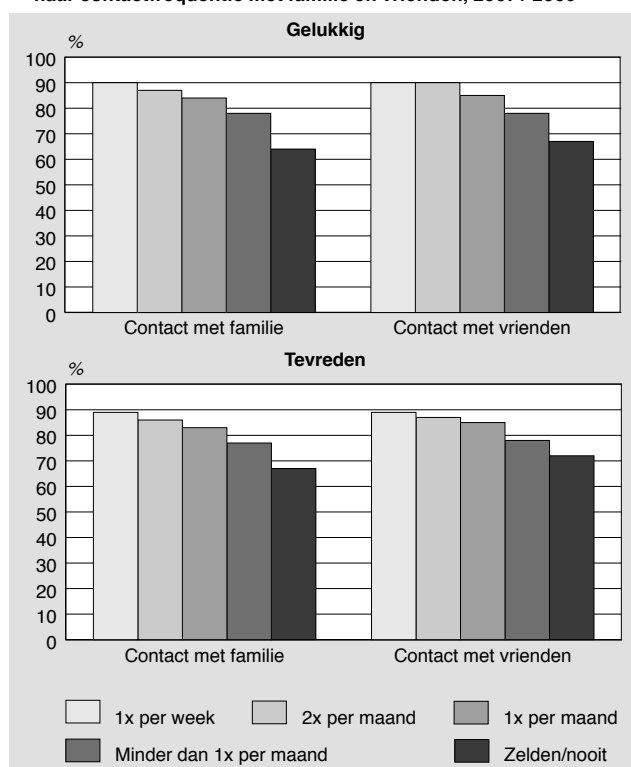
3.1 Contact met familie en vrienden

Zoals verwacht hangt de frequentie van sociale contacten samen met subjectief welzijn. Naarmate er vaker contact is met familie geven personen vaker aan gelukkig te zijn en zijn ze vaker tevreden.

In de periode 2007–2009 is van degenen die zelden of nooit contact hebben met familie gemiddeld 64 procent gelukkig en 67 procent tevreden (*grafiek 1*). Van degenen die minder dan één keer per maand contact hebben is zo'n drie kwart gelukkig of tevreden. Het aandeel gelukkige of tevreden personen is het grootst onder degenen die minstens een keer per week contact hebben, namelijk respectievelijk 90 en 89 procent. Ruim 80 procent van de mensen in Nederland heeft wekelijks contact met familie (Coumans en Te Riele, 2010), dus dit betreft het merendeel van de Nederlandse bevolking.

Een vergelijkbaar beeld tekent zich af voor contact met vrienden of goede kennissen. Meer contact gaat gepaard met een groter aandeel gelukkige of tevreden mensen. Van degenen die minstens één keer per week contact hebben met vrienden (ongeveer 80 procent van de mensen in Nederland) is in

1. Aandeel personen van 15 jaar of ouder dat gelukkig of tevreden is naar contactfrequentie met familie en vrienden, 2007 / 2009

Bron: CBS, POLS.

de periode 2007–2009 gemiddeld 90 procent gelukkig, tegenover 67 procent van degenen die zelden of nooit contact hebben. Het aandeel tevreden personen is in die twee groepen respectievelijk 89 en 72 procent. Overigens komt ook uit eerdere jaargangen, beschikbaar vanaf 1997, een positieve samenhang tussen subjectief welzijn en contact met familie en vrienden naar voren.

Het aandeel gelukkige of tevreden personen ligt beduidend lager onder personen die met zowel familie als vrienden weinig contact hebben. Relatief gezien betreft dit een kleine groep. De meeste mensen weten zich juist omringd door familie en vrienden. Is er geen regelmatig contact met familie, dan vaak wel met vrienden en andersom (Coumans, 2010). Minder dan 1 procent heeft met familie én vrienden minder dan maandelijks contact. Van deze groep is iets meer dan de helft (57 procent) gelukkig (*staat 1*). Is er wel contact met familie, maar niet met vrienden, of andersom, dan is ongeveer drie kwart gelukkig of tevreden.

Zes op de duizend Nederlanders hebben zelden of nooit contact met familie en vrienden (Coumans, 2010). Van deze

Staat 1
Aandeel personen van 15 jaar of ouder dat gelukkig of tevreden is naar contact met familie en vrienden, 2007 / 2009

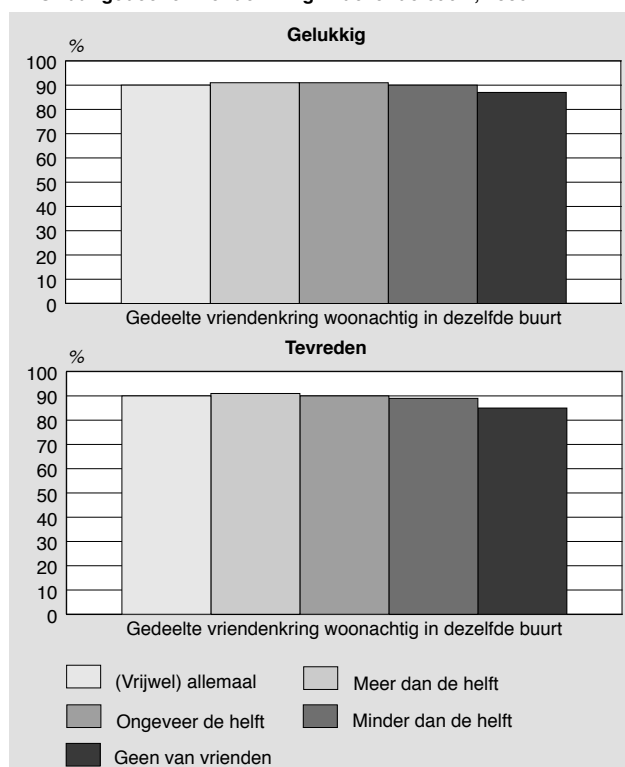
	Gelukkig	Tevreden
%		
Minstens 1 x per maand contact met familie		
Minstens 1 x per maand contact met vrienden	90	89
Minder dan 1 x per maand contact met vrienden	75	78
Minder dan 1 x per maand contact met familie		
Minstens 1 x per maand contact met vrienden	74	75
Minder dan 1 x per maand contact met vrienden	57	59

Bron: CBS, POLS.

groep is gemiddeld 50 procent gelukkig en 53 procent tevreden in de periode 1997–2009.

Geluk en tevredenheid zijn dus gerelateerd aan de frequentie waarmee mensen contact hebben met familie en vrienden. Daarnaast maakt het uit of vrienden in dezelfde buurt wonen. Mensen met vrienden in de buurt zijn iets vaker gelukkig en tevreden dan mensen zonder vrienden in de buurt. De verschillen zijn echter bescheiden. Wanneer alle vrienden in een andere buurt wonen, dan is 87 procent in 2009 gelukkig en 85 procent tevreden. Wanneer vrijwel alle vrienden in dezelfde buurt wonen, dan is 90 procent gelukkig en eveneens 90 procent tevreden (*grafiek 2*).

2. Aandeel personen van 15 jaar of ouder dat gelukkig of tevreden is naar gedeelte vriendenkring in dezelfde buurt, 2009

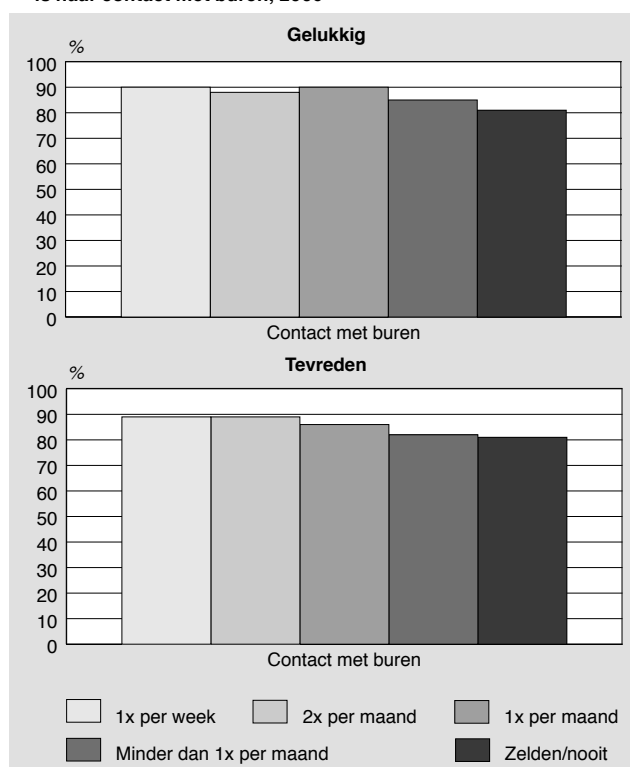
Bron: CBS, POLS.

3.2 Contact met buren en beleving van de buurt

Mensen zijn niet alleen gelukkiger en tevredener als ze vaker contact hebben met familie, vrienden en goede kennissen; ook het contact met buren maakt verschil. Ongeveer twee derde van de mensen in Nederland heeft in 2009 wekelijks contact met buren (Coumans, 2010). Van hen is 90 procent gelukkig en 89 procent tevreden (*grafiek 3*). Die aandelen liggen voor zowel geluk als tevredenheid op 81 procent onder degenen die zelden of nooit contact hebben met buren. Uit gegevens over eerdere jaren (1997–2004) komt een vergelijkbaar beeld naar voren.

Niet alleen de frequentie van het contact met buren is van belang voor het subjectief welzijn, maar ook de beleving van de buurt. Mensen die vinden dat men in de buurt prettig

3. Aandeel personen van 15 jaar of ouder dat gelukkig of tevreden is naar contact met burenn, 2009

Bron: CBS,POLS.

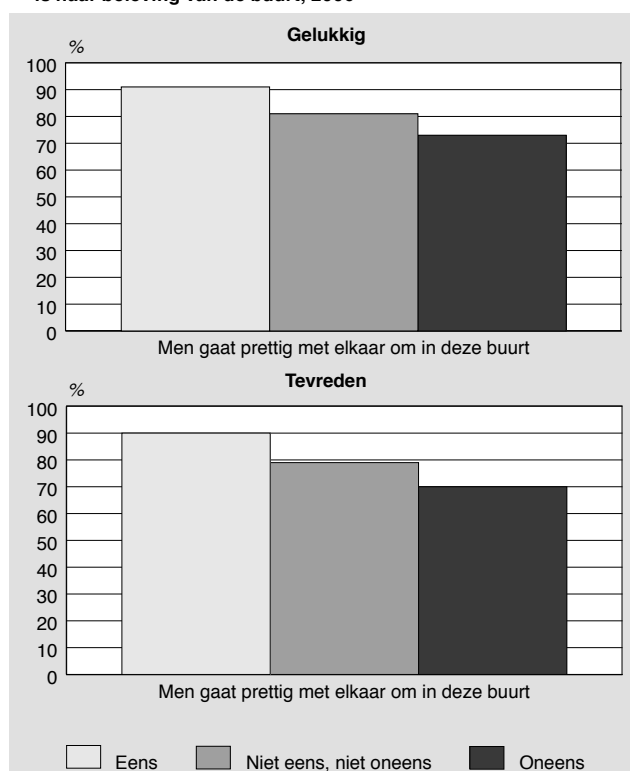
met elkaar omgaat, zijn vaker gelukkig en tevreden dan mensen die dit niet vinden.

In 2009 is 85 procent het eens met de stelling 'In deze buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om.' Van hen is 91 procent gelukkig en 90 procent tevreden (*grafiek 4*). Van degenen die het met deze stelling oneens zijn, zo'n 6 procent, is 73 procent gelukkig en 70 procent tevreden. De groep die niet gelukkig of tevreden is, is dus drie keer zo groot onder degenen die vinden dat er geen goede onderlinge omgang is.

3.3 Vrijwilligerswerk en deelname aan verenigingsactiviteiten

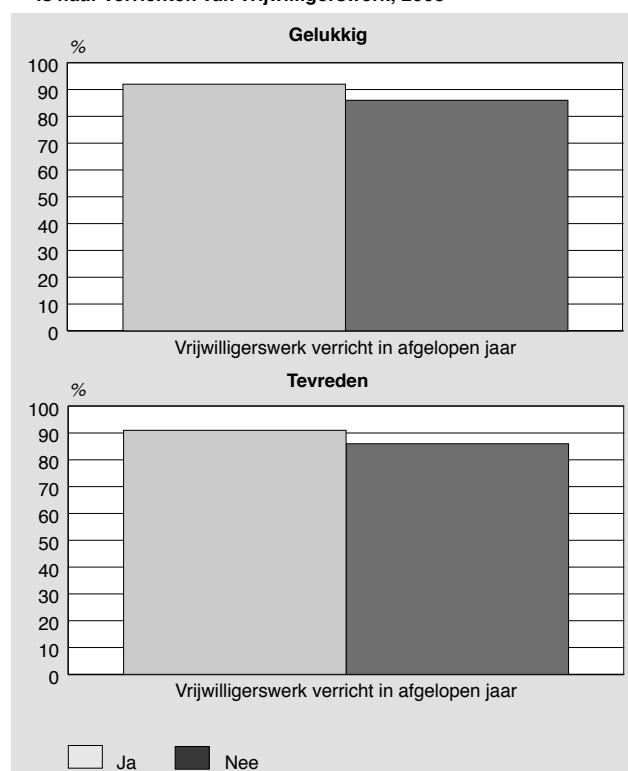
Ook georganiseerde vormen van sociaal contact en betrokkenheid laten een positieve relatie met subjectief welzijn zien. Mensen die zich inzetten als vrijwilliger of regelmatig deelnemen aan verenigingsactiviteiten zijn vaker gelukkig en tevreden dan mensen die dit niet doen. Onder vrijwilligers worden mensen verstaan die zich in het afgelopen jaar minstens één keer onbetaald hebben ingezet voor een organisatie of vereniging. In 2008 bedraagt het aandeel vrijwilligers 42 procent (Arts en Te Riele, 2010). Hiervan is 92 procent gelukkig en 91 procent tevreden (*grafiek 5*). Van degenen die het afgelopen jaar geen vrijwilligerswerk hebben verricht is 86 procent gelukkig en eenzelfde aandeel tevreden. Voor deelname aan verenigingsactiviteiten komt ongeveer hetzelfde beeld naar voren. In 2009 is 93 procent van degenen die minstens eenmaal per maand deelnemen aan een verenigingsactiviteit gelukkig, tegenover 86 procent van degenen die dat niet doen (*grafiek 6*).

4. Aandeel personen van 15 jaar of ouder dat gelukkig of tevreden is naar beleving van de buurt, 2009

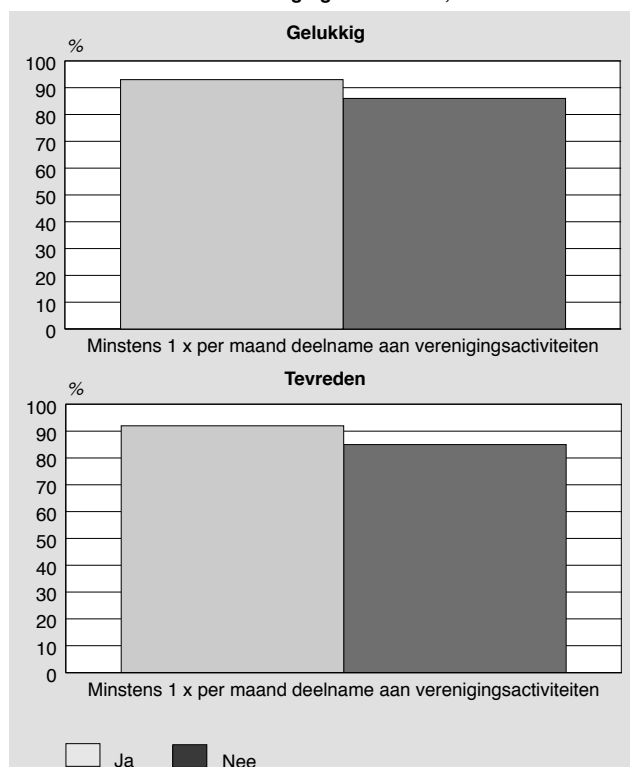
Bron: CBS,POLS.

5. Aandeel personen van 18 jaar of ouder dat gelukkig of tevreden is naar verrichten van vrijwilligerswerk, 2008

Bron: CBS,POLS.

6. Aandeel personen van 15 jaar of ouder dat gelukkig of tevreden is naar deelname aan verenigingsactiviteiten, 2009

Bron: CBS, POLS.

3.4 Relatief belang van aspecten van sociale samenhang

Als er frequenter contact is met familie, vrienden of buren voelen mensen zich vaker gelukkig of tevreden. Mensen zijn ook vaker gelukkig of tevreden als ze vrienden in de buurt hebben, positief zijn over de buurt of deelnemen aan verenigingsactiviteiten. Gezamenlijk bieden deze aspecten van sociale samenhang meer inzicht in verschillen van geluk of tevredenheid dan één van deze aspecten afzonderlijk (staat 2). In eerste instantie is gekeken naar de reeds veelvuldig onderzochte relatie van geluk en tevredenheid met contact met familie en vrienden. Wordt ook rekening gehouden met de buurt en verenigingsactiviteiten, dan kunnen verschillen in geluk en tevredenheid beter worden verklaard. Dit blijkt uit een significante verbetering van de *likelihood ratio* van het model. Dit geldt zowel voor geluk als tevredenheid.

Informatie over familie, vrienden, buurt en verenigingsleven tezamen zegt meer dan informatie over één van deze aspecten afzonderlijk. Niet alle aspecten zijn echter even belangrijk. Om verschillen in geluk of tevredenheid te verklaren, is contact met familie belangrijker dan contact met vrienden of het hebben van vrienden in de buurt (zie Wald in staat 2). Op het vlak van de buurt doet het er meer toe hoe mensen de sfeer in de buurt ervaren dan hoe vaak zij contact met hun buren hebben. Worden alle aspecten van sociale samenhang gezamenlijk bekeken (model 2), dan blijkt een prettige omgang in de buurt het meest te verklaren, gevolgd door contact met familie en deelname aan verenigingsactiviteiten. De overige aspecten spelen een kleinere of geen rol.

Als rekening wordt gehouden met geslacht, leeftijd, burgerlijke staat en opleidingsniveau (model 3), boeten de aspecten van sociale samenhang aan belang in. Aan de onderlinge verhoudingen van de aspecten van sociale samenhang verandert echter weinig. De omgang in de buurt, contact met familie en verenigingsactiviteiten blijven het meest bijdragen aan het verklaren van verschillen in geluk en tevredenheid.

Voor mensen die minstens een keer per week contact hebben met familie is de kans om gelukkig te zijn 2,7 keer zo groot als voor mensen die minder dan een keer per maand contact hebben met familie (staat 3). Dezelfde relatieve kansverhouding van 2,7 geldt voor mensen die vinden dat men in de buurt prettig met elkaar omgaat in verhouding tot mensen die dat niet vinden. Voor de kans om gelukkig te zijn maakt het dus ongeveer evenveel uit of mensen wekelijks in plaats van minder dan maandelijks contact hebben als dat zij positief of negatief over de buurt denken. Daarbij moet worden benadrukt dat de relatieve kansverhouding voor geluk hier ongeveer even groot blijkt voor de vergeleken categorieën. Dit hoeft niet te betekenen dat contact met familie en de omgang in de buurt in het algemeen evenveel uitmaken voor de kans om gelukkig te zijn. Een andere indeling in categorieën (bijvoorbeeld onderscheid tussen 'zelden of nooit contact' en 'minder dan een keer per maand' of onderscheid tussen 'zeer eens' en 'eens') zou gepaard kunnen gaan met grotere of kleinere verschillen in de kansverhouding voor geluk.

Ook bij tevredenheid springen de relatieve kansverhoudingen bij contact met familie (2,5) en de omgang in de buurt (3,0) er uit. Deelname aan verenigingsactiviteiten heeft voor

Staat 2

Logistische regressieanalyse voor geluk en tevredenheid, 2009: Toetsingsgrootheden per stap van modelopbouw (Wald)

	Gelukkig			Tevreden		
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 1	Model 2	Model 3
Contact met familie (3 categorieën)	58,7*	40,5*	36,3*	57,7*	36,6*	34,2*
Contact met vrienden (3 categorieën)	26,3*	17,1*	7,4*	13,3*	6,2*	3,2
Gedeelte vriendenkring in dezelfde buurt (2 categorieën)	6,2*	1,5	1,8	13,9*	5,2*	4,4*
Contact met buren (3 categorieën)		8,5*	8,0*		6,4*	5,3
In buurt gaat men prettig met elkaar om (3 categorieën)		82,4*	67,7*		111,2*	99,2*
Deelname aan verenigingsactiviteiten (2 categorieën)		33,2*	25,6*		43,0*	31,0*
Geslacht (2 categorieën)			9,3*			1,5
Leeftijd (4 categorieën)			46,7*			44,1*
Burgerlijke staat (4 categorieën)			174,8*			109,4*
Opleidingsniveau (3 categorieën)			29,0*			19,5*
Verbetering likelihood ratio t.o.v. voorgaand model	91,6*	137,1*	274,1*	87,8*	176,9*	156,6*
Aantal vrijheidsgraden	5	5	9	5	5	9

* p = <0,05

Staat 3
Logistische regressieanalyse voor geluk en tevredenheid, 2009: parameters en toetsingsgrootheden voor meest uitgebreide model

	Gelukkig				Tevreden			
	Wald	Over-schrijdings-kans	exp(B)	(95%-BI)	Wald	Over-schrijdings-kans	exp(B)	(95%-BI)
Contact met familie	36,3	0,00			34,2	0,00		
Minstens 1 keer per week	34,7	0,00	2,7	(1,9–3,8)	30,8	0,00	2,5	(1,8–3,4)
Minder dan 1 keer per week	13,7	0,00	2,1	(1,4–3,1)	10,4	0,00	1,9	(1,3–2,7)
Minder dan 1 keer per maand (ref.)			1,0				1,0	
Contact met vrienden	7,4	0,03			3,2	0,21		
Minstens 1 keer per week	6,4	0,01	1,6	(1,1–2,2)	3,0	0,08	1,4	(1,0–1,9)
Minder dan 1 keer per week	6,9	0,01	1,7	(1,1–2,5)	2,8	0,09	1,4	(0,9–2,0)
Minder dan 1 keer per maand (ref.)			1,0				1,0	
Gedeelte vriendenkring in buurt								
Wel vrienden in dezelfde buurt	1,8	0,18	1,1	(0,9–1,3)	4,4	0,04	1,2	(1,0–1,4)
Geen vrienden in dezelfde buurt (ref.)			1,0				1,0	
Contact met burens	8,0	0,02			5,3	0,07		
Minstens 1 keer per week	4,1	0,04	1,3	(1,0–1,6)	4,7	0,03	1,3	(1,0–1,5)
Minder dan 1 keer per week	0,1	0,78	1,0	(0,7–1,2)	0,6	0,44	1,1	(0,9–1,4)
Minder dan 1 keer per maand (ref.)			1,0				1,0	
In buurt gaat men prettig met elkaar om	67,7	0,00			99,2	0,00		
Eens	53,6	0,00	2,7	(2,1–3,6)	74,6	0,00	3,0	(2,3–3,9)
Neutraal	5,9	0,01	1,5	(1,1–2,1)	6,7	0,01	1,5	(1,1–2,0)
Oneens (ref.)			1,0				1,0	
Deelname aan verenigingsactiviteiten								
Ja	25,6	0,00	1,6	(1,3–1,9)	31,0	0,00	1,6	(1,4–1,9)
Nee (ref.)			1,0				1,0	
Constante	4,4	0,04	0,5		0,6	0,44	0,8	

N.B. In het model zijn behalve de getoonde variabelen ook geslacht, leeftijd, burgerlijke staat en opleidingsniveau opgenomen (model 3).

zowel geluk als tevredenheid een relatieve kansverhouding van 1,6. Mensen die maandelijks deelnemen aan verenigingsactiviteiten hebben dus ongeveer anderhalf keer zo veel kans om gelukkig te zijn dan mensen die niet of minder vaak deelnemen.

4. Conclusies

Sociale samenhang gaat samen met geluk en tevredenheid. Mensen die meer contact hebben met familie, vrienden of burens, geven vaker aan dat ze gelukkig of tevreden zijn dan mensen die minder of geen contact hebben. Mensen die vrienden in hun buurt hebben, positief zijn over de buurt of deelnemen aan verenigingsactiviteiten, voelen zich ook vaker gelukkig of tevreden. Worden deze aspecten van sociale samenhang gezamenlijk beschouwd, dan blijken de sfeer in de buurt, contact met familie en deelname aan verenigingsactiviteiten verschillen in geluk en tevredenheid het meest te verklaren.

Sociale samenhang blijkt veel verschil te maken voor het subjectief welzijn van mensen. In vergelijking tot mensen die minder dan eens per maand contact hebben met familie, zijn mensen die minstens eens per week contact hebben bijna drie keer zo vaak gelukkig. Datzelfde geldt voor mensen die positief in plaats van negatief gestemd zijn over hun buurt. De overgrote meerderheid van de mensen in Nederland heeft wekelijks contact met familie, denkt positief over de buurt en is gelukkig en tevreden. Dat neemt niet weg dat er een kleine groep is met weinig sociaal contact en/of een negatieve kijk op de buurt, die beduidend minder vaak gelukkig of tevreden is. Daarbij is aangenomen dat de sociale samenhang het welzijn beïnvloedt, en niet andersom.

Naast sociale samenhang zijn ook andere factoren van invloed op subjectief welzijn, zoals gezondheid en inkomen (Otten, 2005). Daarop is in deze bijdrage niet ingegaan. Wellicht is een deel van de effecten van sociale samenhang toe te schrijven aan en/of te interpreteren via dergelijke kenmerken. Zo kan gezondheid resulteren in meer participatie en vervolgens een stimulerend effect hebben op het subjectief welzijn. Zulke relaties kunnen bijvoorbeeld met een structureel model onderzocht worden. Hierover wordt in vervolgonderzoek gerapporteerd.

Literatuur

Argyle, M., 2001, *The psychology of happiness* (second edition). Routledge, Hove.

Arts, K. en S. te Riele, 2010, *Vrijwilligerswerk*. In: Schmeets, H. (red). *Sociale samenhang: participatie, vertrouwen en integratie*. CBS, Den Haag/Heerlen.

Bjørnskov, C., 2003, *The happy few: Cross-Country evidence on social capital and life satisfaction*. *Kyklos* (56)1, blz. 3–16.

Coumans, M., 2010, *Sociale contacten met familie, vrienden en burens*. In: Schmeets, H. (red). *Sociale samenhang: participatie, vertrouwen en integratie*. CBS, Den Haag/Heerlen.

Coumans, M. en S. te Riele, 2010, *Verschillen in sociale en maatschappelijke participatie*. *Bevolkingstrends* (58)1, blz. 39–45.

Demir, M., A. Özen, A. Doğan, N.A. Bilyk, F.A. en Tyrell, 2010, I matter to my friend, therefore I am happy: Friendship, mattering, and happiness. *Journal of Happiness Studies*, DOI: 10.1007/s10902-010-9240-8.

Helliwell, J. F., 2003, How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being. *Economic Modelling* (20)2, blz. 331–360.

Helliwell, J. F. en S. Wang, 2011, Trust and wellbeing. *International Journal of Wellbeing* (1)1, blz. 42–78.

Helliwell, J. F. en R. D. Putnam, 2004, The social context of well-being. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences* (359)1449, blz. 1435–1446.

Hudson, J., 2006, Institutional trust and subjective well-being across the EU. *Kyklos* (59)1, blz. 43–62.

Leung, A., C. Kier, T. Fung, L. Fung en R. Sproule, 2010, Searching for happiness: the importance of social capital. *Journal of Happiness Studies*, DOI: 10.1007/s10902-010-9208-8.

Lyubomirsky, S., L. King, en E. Diener, 2005, The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin* (131)6, blz. 803–855.

Otten, F., 2005, Geld maakt gelukkig, maar gezondheid is belangrijker. CBS- Webmagazine, 10 oktober 2005.

Stiglitz, J. E., A. Sen en J.P. Fitoussi, 2009, Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress. www.stiglitz-sen-fitoussi.fr.

Wallace, C. en F. Pichler, 2009, More participation, happier society? A comparative study of civil society and the quality of life. *Social Indicators Research* (93)2, blz. 255–274.

Wingen, M., T. de Jonge en K. Arts, 2010, Veranderingen in burgerlijke staat en de beleving van welzijn. *Bevolkingstrends* (58)3, blz. 50–55.

Bijlage

Om subjectief welzijn te operationaliseren, worden de volgende twee vragen met bijbehorende antwoordcategorieën gebruikt uit het Permanent Onderzoek Leef-Situatie (POLS):

‘In welke mate vindt u zichzelf een gelukkig mens?’

- 1 Erg gelukkig
- 2 Gelukkig
- 3 Niet gelukkig/niet ongelukkig
- 4 Niet zo gelukkig
- 5 Ongelukkig

‘In welke mate bent u tevreden met het leven dat u op dit moment leidt?’

- 1 Buitengewoon tevreden
- 2 Zeer tevreden
- 3 Tevreden
- 4 Tamelijk tevreden
- 5 Niet zo tevreden

Voor dit onderzoek worden de antwoordcategorieën ingedeeld in respectievelijk gelukkig (1, 2) en niet gelukkig (3, 4, 5), en tevreden (1, 2, 3) en niet tevreden (4, 5).

Binding met buurt en buurtgenoten

Rianne Kloosterman, Karolijne van der Houwen en
Saskia te Riele

Het overgrote deel van de Nederlandse bevolking kan bij buurtgenoten terecht voor praktische hulp. Minder vaak is er een steun en toeverlaat in de buurt: ruim de helft kan na een droevige gebeurtenis bij burens terecht. Een vergelijkbaar deel is van de partij als er een buurtactiviteit plaatsvindt. Het aandeel dat dergelijke activiteiten helpt organiseren is met een kleine 20 procent een stuk kleiner. Verder is ruim een vijfde wel eens als vrijwilliger actief geweest in de buurt. De oudere en middelbare leeftijdsgroepen, autochtonen en mensen in niet-stedelijke buurten hebben naar verhouding de meeste binding met hun buurt en buurtgenoten.

1. Inleiding

Sociale samenhang wordt vaak gezien als belangrijke voorwaarde voor een leefbare buurt (DSP-groep, 2008; Linders, 2010). In buurten met meer sociale samenhang staan burens meer voor elkaar open, helpen ze elkaar en zetten ze zich in voor de buurt, zo is de gedachte. Recent onderzoek suggereert echter dat de sociale samenhang in buurten afneemt. Door de toegenomen mobiliteit en de verscheidenheid aan communicatiemiddelen zouden mensen voor hun contacten tegenwoordig minder gericht zijn op hun nabije omgeving dan vroeger (Linders, 2010; Vermeij, 2008). Hoewel burensrelaties nog altijd kunnen bestaan uit goede vriendschappen, is er ook vaak sprake van vrijwel geen binding (Blokland, 2005; Linders, 2010).

In deze bijdrage wordt nagegaan in hoeverre er in buurten nog sprake is van sociale samenhang. Eerder is al vastgesteld dat een ruime meerderheid van 65 procent wekelijks contact heeft met burens (Coumans, 2010). Daarbij is het contact met directe burens vaak hecht: burens gaan bij elkaar op de koffie of ondernemen samen leuke dingen. Het contact met overige buurtgenoten is meestal wat oppervlakkiger (Van der Houwen en Kloosterman, 2011).

In dit artikel wordt nagegaan of mensen ook op andere manieren betrokken zijn bij hun buurt en buurtgenoten en of er hierin verschillen zijn naar geslacht, leeftijd, herkomst en opleidingsniveau. Eerder onderzoek laat zien dat deze kenmerken van belang zijn als het gaat om sociale en maatschappelijke participatie (Coumans en Te Riele, 2010). In dit onderzoek wordt bekeken of mensen praktische hulp en emotionele steun ontvangen van hun buurtgenoten, of ze buurtfeesten en andere activiteiten bijwonen en organiseren, en of ze als vrijwilliger actief zijn in de buurt. Daarnaast wordt onderzocht of in stedelijke buurten minder sociale en maatschappelijke participatie plaatsvindt. Verstedelijking zou immers gepaard gaan met geïndividualiseerde gevoelens en behoeften, resulterend in minder onderlinge solidariteit en minder contact (Amato, 1993; Mollenhorst et al., 2005).

2. Methode

2.1 Data en methode

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit de vervolgmodule Sociaal-Fysiek (SF) van het WoonOnderzoek Nederland 2009 (WoON 2009). Het WoON is een enquête-onderzoek dat elke drie jaar wordt uitgevoerd onder personen van 18 jaar en ouder. In de vervolgmodule SF wordt geïnformeerd naar de sociale en fysieke kwaliteit van de woonomgeving en het voorzieningenniveau. De respons op deze vervolgmodule was 59 procent, 37 procent ten opzichte van de oorspronkelijke steekproef. In totaal zijn gegevens beschikbaar van 9 060 personen van 18 jaar of ouder. Met bivariate analyses wordt nagegaan of persoonskenmerken en de stedelijkheid van de buurt een rol spelen bij participatie in de buurt. Alleen significante relaties ($p < 0,05$) worden besproken. Daarnaast wordt steeds gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken om na te gaan of de gevonden verschillen daardoor kunnen worden verklaard.

2.2 Operationalisering

Praktische hulp en emotionele steun

De vraag over praktische hulp in de buurt luidt: 'Als u wat langer weg bent van huis, is er dan iemand in uw buurt die een oogje in het zeil houdt, bijvoorbeeld door op te letten dat er niet ingebroken wordt, door voor uw huisdieren te zorgen of door de planten water te geven?'. Emotionele steun van burens is vastgesteld met behulp van de vraag: 'Als er een droevig moment of een droevige gebeurtenis is in uw leven, is er dan iemand uit de buurt die voor u een steun en toeverlaat is?'. De antwoordcategorieën op beide vragen zijn (1) bijna nooit, (2) meestal niet, (3) soms wel en soms niet, (4) meestal wel en (5) bijna altijd. In dit artikel gaat de aandacht uit naar mensen die 'bijna altijd' of 'meestal wel' hebben geantwoord, aangezien zij het meeste op buurtgenoten kunnen terugvallen voor hulp en/of steun.

Meedoen met buurtactiviteiten

Aan de respondenten is gevraagd of er in hun buurt wel eens buurtfeesten, buurtbarbecues of andere activiteiten zijn waarvoor de hele buurt is uitgenodigd. De antwoordcategorieën zijn (1) ja, (2) nee en (3) weet ik niet, ik woon er niet. Daarnaast is gevraagd hoe vaak respondenten naar deze feesten, barbecues en/of activiteiten gaan. De antwoordcategorieën hierbij luiden (1) bijna nooit, (2) meestal niet, (3) soms wel en soms niet, (4) meestal wel en (5) bijna altijd. Hier wordt de groep bekeken die 'meestal wel' of 'bijna altijd' heeft geantwoord, aangezien zij het vaakst meedoen met buurtactiviteiten en dus op dit vlak meer participeren in de buurt.

Organiseren van buurtactiviteiten

Aan de respondenten is gevraagd of ze in de afgelopen 12 maanden hebben samengewerkt met andere buurtbewoners om een buurtkrant te maken of om iets te organi-

seren voor de buurt, zoals een buurtfeest of andere activiteit. De antwoordcategorieën zijn (1) ja en (2) nee.

Vrijwilligerswerk in de buurt

De vraag over vrijwilligerswerk in de buurt luidt: 'Heeft u sinds u hier woont vrijwilligerswerk in de buurt gedaan?' met als antwoordcategorieën (1) ja en (2) nee.

3. Resultaten

3.1 Hulp en steun in de buurt

Buren kunnen, net als familie en vrienden, een bron zijn van hulp en steun. Aangezien de banden tussen buren vaak minder hecht zijn dan die met familie en vrienden (e.g. Henning en Lieberg, 1996) kan worden verwacht dat buurtgenoten eerder bij elkaar aankloppen voor praktische hulp dan voor emotionele steun. Dit blijkt inderdaad het geval. Bijna 80 procent heeft bij langere afwezigheid altijd of meestal iemand in de buurt die een oogje in het zeil houdt, terwijl iets meer dan de helft bij een buurtgenoot terecht kan als er iets droevigs in hun leven gebeurt.

Geslacht

Mannen en vrouwen hebben vrijwel even vaak iemand in de buurt die op het huis let bij langere afwezigheid. Vrouwen hebben echter vaker een steun en toeverlaat in de buurt, hoewel mannen net zo vaak intensieve contacten met hun buren onderhouden (Van der Houwen en Kloosterman, 2011). Zo kan bij een droevige gebeurtenis 56 procent van de vrouwen meestal op steun rekenen van iemand uit de buurt, tegen 47 procent van de mannen.

Leeftijd

Ouderen kunnen gemakkelijker bij buurtgenoten terecht voor hulp en steun dan jongeren (*grafiek 1*). Ruim 80 procent van de 65-plussers heeft iemand in de buurt die de zorg voor huis, dieren of planten op zich neemt als ze een

tijdje van huis zijn. Onder jongeren van 18 tot 25 jaar is dit bijna 70 procent.

Voor emotionele steun kan twee derde van de 65-plussers op een buurtgenoot rekenen, tegen een derde van de 18-tot-25-jarigen. Deze verschillen worden niet verklaard doordat ouderen doorgaans langer in de buurt wonen dan jongeren. Wat mogelijk wel een rol speelt is dat ouderen over het algemeen vaker dan jongeren een hecht contact met hun directe buren hebben (Van der Houwen en Kloosterman, 2011). Hierdoor kunnen zij wellicht makkelijker een beroep op hen doen wanneer ze praktische hulp of emotionele steun nodig hebben.

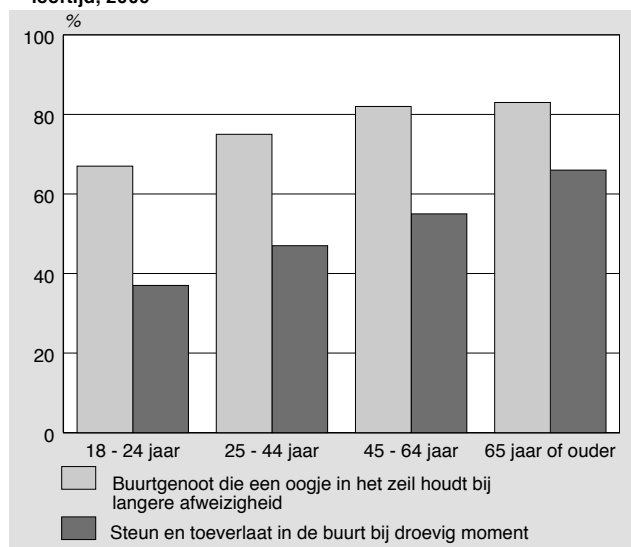
Herkomst

Autochtonen kunnen vaker dan westerse allochtonen rekenen op hulp en steun van buurtgenoten. Niet-westerse allochtonen sluiten de rij. De verschillen zijn, anders dan bij geslacht en leeftijd, het grootst bij praktische hulp. Ruim 80 procent van de autochtonen geeft aan dat iemand in de buurt een oogje in het zeil houdt bij langere afwezigheid, tegenover 76 procent van de westerse allochtonen en 60 procent van de niet-westerse allochtonen. Daarnaast kan ongeveer de helft van de autochtonen en westerse allochtonen na een droevige gebeurtenis rekenen op steun van een buurtgenoot, terwijl dit bij de niet-westerse allochtonen ruim 40 procent is. Bij deze verschillen speelt de stedelijkheidsgraad van de buurt een belangrijke rol. Niet-westerse allochtonen wonen vaker in stedelijke buurten waar bewoners over het algemeen minder gemakkelijk bij elkaar terecht kunnen voor steun.

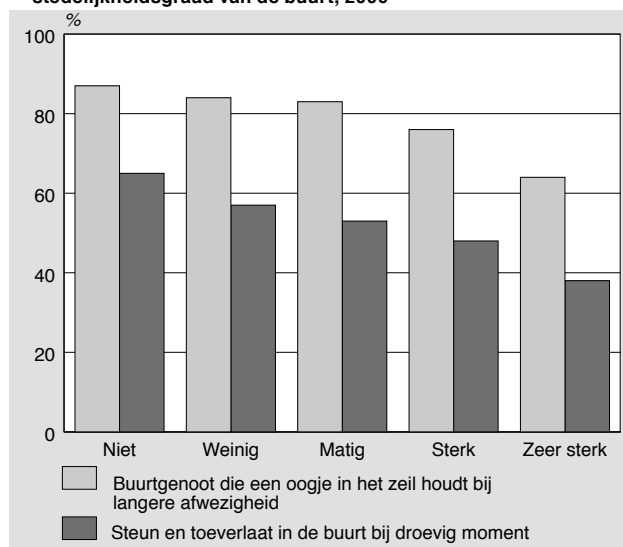
Opleiding

Hoog- en laagopgeleiden kunnen in gelijke mate bij buren terecht voor toezicht op de woning als ze wat langer van huis zijn. Hoogopgeleiden hebben echter minder vaak een steun en toeverlaat in de buurt, hoewel zij net zo vaak als laagopgeleiden contact hebben met hun buren (Van der Houwen en Kloosterman, 2011). Terwijl 61 procent van de laagopgeleiden bij een droevige gebeurtenis op steun kan rekenen van een buurtgenoot, geldt dit voor maar 45 procent van de hoogopgeleiden.

1. Aandeel van de bevolking van 18 jaar of ouder dat bijna altijd of meestal terecht kan bij buurtgenoten voor steun en hulp naar leeftijd, 2009

2. Aandeel van de bevolking van 18 jaar of ouder dat bijna altijd of meestal terecht kan bij buurtgenoten voor steun en hulp naar stedelijkheidsgraad van de buurt, 2009

Stedelijkheid van de buurt

De mate waarin een buurt verstedelijkt is, speelt ook een rol (grafiek 2). In niet-stedelijke buurten heeft bijna 90 procent van de inwoners een buurtgenoot die het huis in de gaten houdt bij langere afwezigheid. In zeer stedelijke buurten is dit bijna 65 procent. Een vergelijkbaar beeld is zichtbaar bij emotionele steun. Ongeveer 65 procent van de mensen in een niet-stedelijke buurt geeft aan een buurtgenoot te hebben die steun biedt bij een droevige gebeurtenis, tegenover nog geen 40 procent in zeer stedelijke buurten. In eerder onderzoek is vastgesteld dat de contacten tussen buurtgenoten in niet-stedelijke buurten over het algemeen hechter zijn dan die in meer stedelijke buurten (Van der Houwen en Kloosterman, 2011). Dit zal hier een rol spelen.

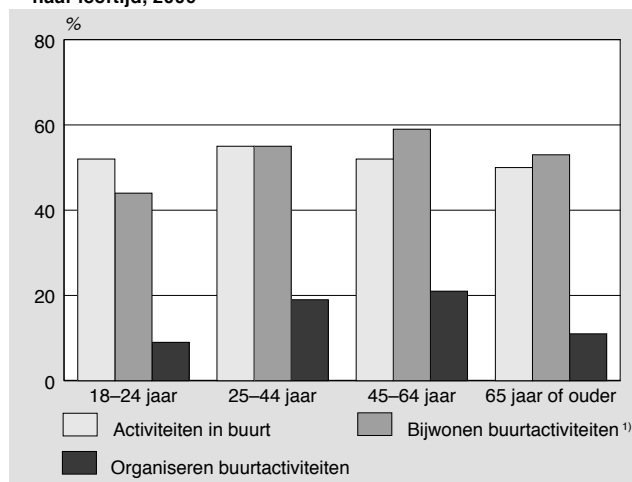
3.2 Meedoen met en organiseren van buurtactiviteiten

Door middel van buurtfeesten en andere activiteiten kunnen relaties met buurtgenoten worden opgebouwd en aangehaald. Ruim de helft van de Nederlandse bevolking (53 procent) geeft aan dat er in hun buurt wel eens buurtfeesten, buurtbarbecues of andere activiteiten zijn waarvoor de hele buurt is uitgenodigd. Niet alle mensen nemen hieraan deel. Ongeveer 55 procent is meestal of altijd van de partij als er een buurtactiviteit wordt georganiseerd. Daarnaast zegt 17 procent in de 12 maanden voor het interview te hebben samengewerkt met andere buurtbewoners om een feest of andere activiteit voor de buurt te organiseren.

Geslacht

Mannen geven vaker aan dan vrouwen dat er hun buurt wel eens buurtfeesten en andere activiteiten zijn, namelijk 56 tegenover 50 procent. Als er een buurtfeest of andere activiteit is, doen mannen en vrouwen daar even vaak aan mee: ongeveer 55 procent is meestal of altijd van de partij. Wel organiseren mannen vaker iets met andere buurtbewoners voor de buurt, zoals een feest of een buurtkrant. Van de mannen zegt 20 procent in de 12 maanden voor het interview iets voor de buurt te hebben georganiseerd, tegen 14 procent van de vrouwen.

3. Aandeel van de bevolking van 18 jaar of ouder dat woont in een buurt waar wel eens buurtactiviteiten zijn, dat meestal of altijd buurtactiviteiten bijwoont en dat buurtactiviteiten organiseert naar leeftijd, 2009

¹⁾ Aandeel van degenen die wonen in een buurt waar wel eens buurtfeesten en andere activiteiten worden georganiseerd.

Leeftijd

De verschillende leeftijdsgroepen geven even vaak aan dat er wel eens activiteiten in hun buurt worden georganiseerd (grafiek 3). Er zijn echter duidelijke verschillen als het gaat om het bijwonen van deze activiteiten. De 45- tot 65-jarigen gaan met bijna 60 procent het vaakst naar feesten en activiteiten in de buurt. Jongeren van 18 tot 25 jaar zijn het minst vaak van de partij. Van hen doet bijna 45 procent meestal of altijd mee met activiteiten waarvoor de hele buurt uitgenodigd is. Het zijn ook de 45- tot 65-jarigen die het vaakst buurtactiviteiten organiseren met andere buurtbewoners, namelijk 21 procent tegenover 11 procent van de 65-plussers en 9 procent van de 18- tot 25-jarigen.

Herkomst

Autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen geven even vaak aan dat er in hun buurt wel eens buurtfeesten of andere activiteiten zijn waarvoor de hele buurt is uitgenodigd. Autochtonen doen met 57 procent echter vaker mee met deze buurtactiviteiten dan westerse allochtonen (48 procent), die dat op hun buurt weer vaker doen dan niet-westerse allochtonen (40 procent).

Evenals bij het ontvangen van emotionele steun, speelt ook hier de stedelijkheidsgraad van de buurt een rol. Allochtonen wonen vaker in stedelijke buurten waar mensen minder vaak deelnemen aan buurtactiviteiten. Autochtonen en allochtonen organiseren wel ongeveer even vaak buurtactiviteiten met andere buurtgenoten, zoals een buurtfeest of een buurtkrant.

Opleiding

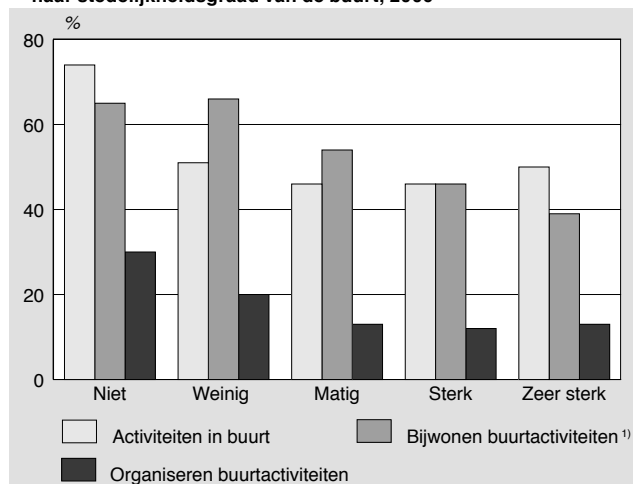
Hoogopgeleiden wonen met 61 procent het vaakst in buurten waar wel eens buurtfeesten of andere activiteiten worden georganiseerd. Van de middelbaar en laagopgeleiden is dit ongeveer de helft. De verschillende opleidingsgroepen zijn wel in gelijke mate aanwezig als er een buurtactiviteit wordt georganiseerd. Hoogopgeleiden zetten zich ook vaker in om iets te organiseren voor de buurt. Zo heeft ongeveer 20 procent van de hoogopgeleiden in een periode van een jaar iets voor de buurt georganiseerd, tegen 17 procent van de middelbaar opgeleiden en 13 procent van de laagopgeleiden.

Stedelijkheid van de buurt

Buurtfeesten worden vaker in niet-stedelijke buurten dan in stedelijke buurten gehouden (grafiek 4). Bijna drie kwart van de inwoners van niet-stedelijke buurten geeft aan dat er wel eens buurtfeesten of andere buurtactiviteiten zijn, tegen ongeveer de helft van de inwoners van meer stedelijke buurten. Bovendien doen inwoners van niet- en weinig stedelijke buurten vaker mee met activiteiten in de buurt. Circa 65 procent van hen neemt hier meestal of altijd aan deel, tegenover bijna 40 procent van degenen in zeer stedelijke buurten.

Bewoners van minder stedelijke buurten wonen buurtactiviteiten niet alleen vaker bij, ze organiseren ze ook vaker dan mensen in meer stedelijke buurten. Zo hebben drie op de tien mensen in een niet-stedelijke buurt de afgelopen 12 maanden iets met andere buurtbewoners georganiseerd voor de buurt. In meer stedelijke buurten is dit ongeveer één op de tien.

4. Aandeel van de bevolking van 18 jaar of ouder dat woont in een buurt waar wel eens buurtactiviteiten zijn, dat meestal of altijd buurtactiviteiten bijwoont en dat buurtactiviteiten organiseert naar stedelijkheidsgraad van de buurt, 2009

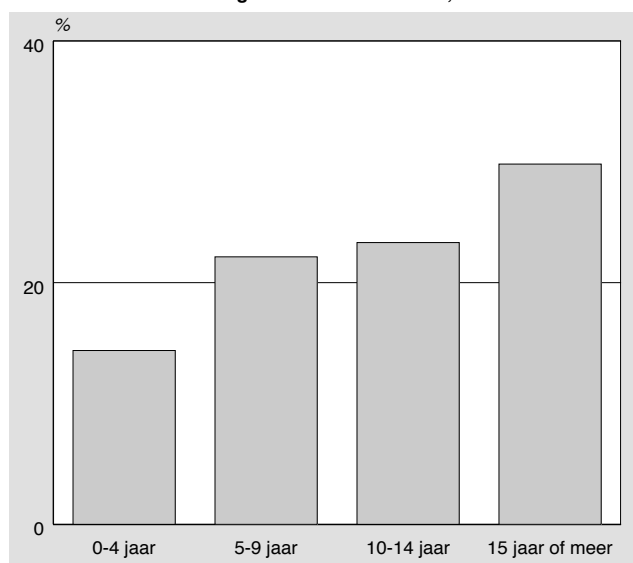

¹⁾ Aandeel van degenen die wonen in een buurt waar wel eens buurtfeesten en andere activiteiten worden georganiseerd.

3.3 Vrijwilligerswerk in de buurt

Een belangrijke indicator van sociale samenhang is de mate waarin mensen zich als vrijwilliger inzetten voor anderen. Ruim een vijfde geeft aan dat zij vrijwilligerswerk in hun buurt hebben verricht sinds ze daar wonen. Dit percentage is hoog in vergelijking met de uitkomsten van het Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS) van 2008, waar slechts 4 procent vrijwilligerswerk ten behoeve van de buurt heeft gedaan in het jaar voorafgaand aan de enquête (Van Herten, 2009). In tegenstelling tot in het POLS is in de module Sociaal-Fysiek echter niet expliciet gevraagd naar vrijwilligerswerk voor een organisatie en daarom is het goed mogelijk dat mensen ook informele hulp aan buurtgenoten als vrijwilligerswerk hebben meegerekend. Bovendien kan de periode waarop het vrijwilligerswerk betrekking heeft in Sociaal-Fysiek langer zijn dan een jaar, omdat gevraagd wordt naar de gehele periode waarin mensen in hun buurt wonen.

5. Aandeel van de bevolking van 18 jaar of ouder dat vrijwilligerswerk in de buurt heeft gedaan naar woonduur, 2009

Het percentage dat wel eens vrijwilligerswerk voor de buurt heeft gedaan is zoals verwacht groter naarmate mensen langer in de buurt wonen: Van de mensen die 15 jaar of langer in hun buurt wonen, heeft 30 procent vrijwilligerswerk verricht, tegen nog geen 15 procent van de mensen die korter dan 5 jaar in de buurt wonen (*grafiek 5*).

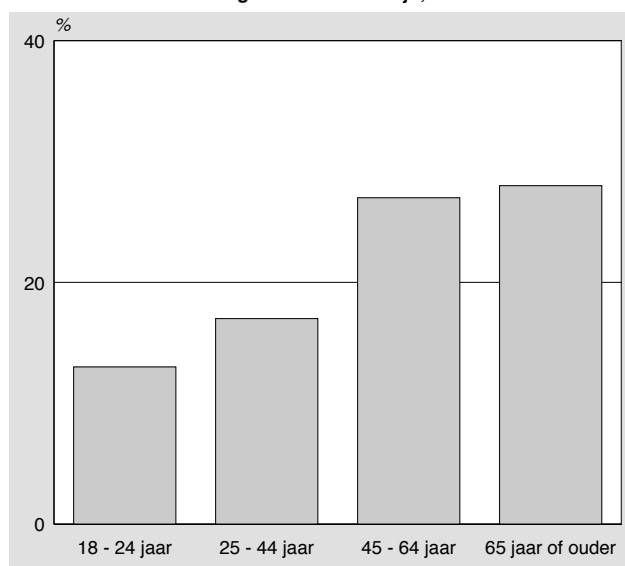
Geslacht

Mannen en vrouwen hebben ongeveer even vaak wel eens vrijwilligerswerk in hun buurt gedaan, bij beide gaat het om ruim een vijfde. Eerder onderzoek gebaseerd op POLS 2008 laat ook zien dat er maar weinig verschillen tussen mannen en vrouwen zijn in het aandeel dat in een jaar tijd actief is geweest als vrijwilliger voor de buurt (Van Herten, 2009).

Leeftijd

Ouderen zijn niet alleen actiever in de buurt als het gaat om het bijwonen van buurtfeesten. Zij doen ook vaker dan jongeren vrijwilligerswerk in de buurt (*grafiek 6*). Van de 65-plussers geeft 28 procent aan dat ze zich als vrijwilliger in de buurt hebben ingezet, tegen 13 procent van de jongeren van 18 tot 25 jaar. Het feit dat ouderen over het algemeen langer in een buurt wonen, speelt hierbij geen rol.

6. Aandeel van de bevolking van 18 jaar of ouder dat vrijwilligerswerk in de buurt heeft gedaan naar leeftijd, 2009

Herkomst

Niet-westerse allochtonen zijn iets minder vaak actief als vrijwilliger in de buurt: 17 procent heeft wel eens vrijwilligerswerk in de buurt gedaan tegen 21 procent van de westerse allochtonen en 23 procent van de autochtonen. Over het algemeen doen niet-westerse allochtonen minder vaak vrijwilligerswerk dan autochtonen (Arts en Te Riele, 2010). Wanneer echter rekening wordt gehouden met het feit dat niet-westerse allochtonen naar verhouding korter in de buurt wonen en vaker in stedelijke buurten, verdwijnt het verschil in de mate van vrijwilligerswerk in de buurt.

Opleiding

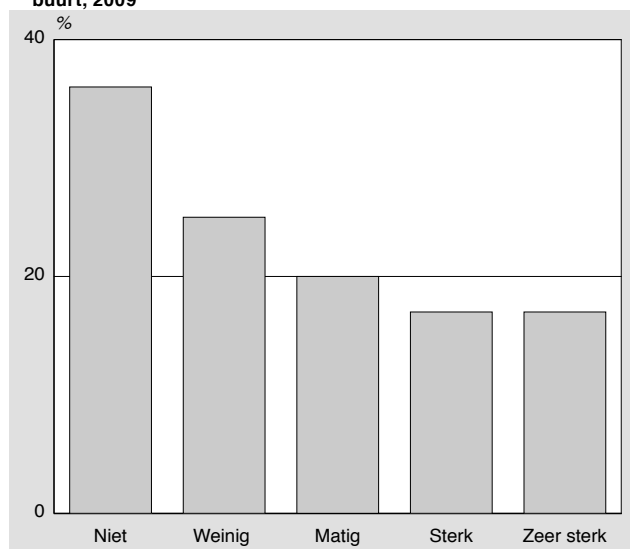
Doorgaans zijn hoogopgeleiden vaker actief als vrijwilliger dan laagopgeleiden (Arts en Te Riele, 2010). In hun woon-

buurt hebben zij echter even vaak wel eens vrijwilligerswerk gedaan als de laagopgeleiden. Mogelijk komt dit doordat ook vormen van informele hulp worden meegerekend, waarbij de verschillen tussen hoog- en laagopgeleiden doorgaans kleiner zijn (Van der Houwen, 2010).

Stedelijkheid van de buurt

Het aandeel dat vrijwilligerswerk in de buurt doet, hangt ook samen met de stedelijkheid van de buurt (*grafiek 7*). Naarmate de stedelijkheid van de buurt afneemt, neemt het aandeel dat actief is als vrijwilliger in de buurt toe. Zo heeft 36 procent van de mensen in een niet-stedelijke buurt wel eens vrijwilligerswerk verricht, tegen 17 procent van degenen die wonen in een zeer sterk stedelijke buurt. Dit negatieve verband is voor vrijwilligerswerk ook in ander onderzoek aangetoond (Arts en Te Riele, 2010).

7. Aandeel van de bevolking van 18 jaar of ouder dat vrijwilligerswerk in de buurt heeft gedaan naar stedelijkheidsgraad van de buurt, 2009

4. Conclusies

Mensen kunnen op verschillende manieren participeren in en betrokken zijn bij hun buurt. Eerder onderzoek liet zien dat de overgrote meerderheid contact heeft met directe burens (91 procent) en overige buurtgenoten (80 procent) (Van der Houwen en Kloosterman, 2010).

In dit artikel is bekeken of mensen praktische hulp en emotionele steun ontvangen van hun buurtgenoten, of ze buurtfeesten en andere activiteiten organiseren en bijwonen, en of ze vrijwilligerswerk verrichten in hun buurt. De resultaten laten zien dat mensen ook op deze gebieden betrokken zijn bij hun buurt en buurtgenoten, maar dat deze betrokkenheid niet altijd even groot is. Zo kan een groot deel bij burens terecht voor praktische hulp, maar een minder groot deel voor emotionele steun. Mogelijk zijn de contacten met burens vaak niet hecht genoeg om ook bij elkaar terecht te kunnen voor emotionele steun of kloppen mensen hiervoor eerder bij familie of vrienden aan. Daarnaast geeft de helft van de mensen aan dat ze deelnemen aan buurtfeesten of andere activiteiten in de buurt als deze plaatsvinden. Een kleine 20 procent heeft zich in een jaar

tijd ingezet om samen met andere buurtgenoten activiteiten voor de buurt te organiseren, zoals een feest of buurtkrant. Verder geeft ruim 20 procent aan vrijwilligerswerk in de buurt te hebben verricht in de periode dat ze daar wonen.

De binding met buurt en buurtgenoten is niet voor iedereen even sterk. Over het algemeen zijn de oudere en middelbare leeftijdsgroepen, autochtonen en mensen in niet-stedelijke buurten relatief sterk betrokken bij hun buurt en buurtgenoten. Zij kunnen vaker bij hun buurtgenoten terecht voor praktische hulp of emotionele steun, zijn vaker betrokken bij buurtactiviteiten en verrichten vaker vrijwilligerswerk in de buurt. Voorgaand onderzoek laat zien dat deze groepen ook vaker contact hebben met buurtgenoten (Van der Houwen en Kloosterman, 2010). Bij geslacht en opleiding is het patroon minder eenduidig. Vrouwen en laagopgeleiden hebben vaker een steun en toeverlaat in de buurt, terwijl mannen en hoogopgeleiden vaker betrokken zijn bij het organiseren van buurtactiviteiten.

Literatuur

Amato, P., 1993, Urban-rural differences in helping friends and family members. *Social Psychological Quarterly* (56), blz. 249–262.

Blokland, T., 2005, *Goeie burens houden zich op d'r eigen. Buurt, gemeenschap en sociale relaties in de stad*. Dr. Gradus Hendriks-stichting, Den Haag.

Arts, K. en S. te Riele, 2010, Vrijwilligerswerk. In: Schmeets, H. (red.), *Sociale samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie*, blz. 53–68. CBS, Den Haag/Heerlen.

Coumans, M., 2010, Sociale contacten met familie, vrienden en burens. In: Schmeets, H. (red.), *Sociale samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie*, blz. 17–30. CBS, Den Haag/Heerlen.

Coumans, M. en S. te Riele, 2010, Verschillen in sociale en maatschappelijke participatie. *Bevolkingstrends* 58(1), blz. 39–46.

DSP-groep B.V., 2008, *WMO-wijkaanpak, een sterk duo*.

Henning, C. en M. Lieberg, 1996, Strong ties or weak ties? Neighbourhood networks in a new perspective. *Scandinavian Housing and Planning Research* 13(1), blz. 3–26.

Herten, M. van, 2009, *Vrijwilliger inzet 2008*. CBS, Den Haag/Heerlen.

Houwen, K. van der, 2010, Informele hulp en mantelzorg. In: Schmeets, H. (red.), *Sociale samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie*, blz. 31–40. CBS, Den Haag/Heerlen.

Houwen, K. van der, en R. Kloosterman, 2011, Vertrouwen in en contacten met buurtgenoten. *Bevolkingstrends* (59)1, blz. 68–76.

Linders, L., 2010, Meer buurtcohesie bevordert echt geen burenhulp. De valse vooronderstellingen van de Wmo. Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken (5), blz. 8–11.

Mollenhorst, G., R. Bekkers en B. Völker, 2005, Verschillen tussen stads- en plattelandsbewoners in het aantal formele hulpers. Mens & Maatschappij (80)2, blz. 159–178.

Vermeij, L., 2008, Goede schuttingen maken goede burenen. In: Schnabel, P., R. Bijl en J. de Hart (red.), Betrekkelijke betrokkenheid, blz. 113–132. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Bijlage

Tabel
Aandeel van de bevolking van 18 jaar of ouder dat terecht kan bij buurtgenoten voor steun en hulp, dat buurtactiviteiten bijwoont en organiseert en dat vrijwilligerswerk in de buurt doet, 2009

	Toezicht op woning bij langere afwezigheid	Steun bij droevig moment	Wonen in buurt met activiteiten	Bijwonen buurtactiviteiten ¹⁾	Organiseren buurtactiviteiten	Vrijwilligerswerk in buurt
	%					
Geslacht						
Man	78	47	56	56	20	21
Vrouw	79	56	50	54	14	24
Leeftijd						
18–24 jaar	67	37	52	44	9	13
25–44 jaar	75	47	55	55	19	17
45–64 jaar	82	55	52	59	21	27
65 jaar of ouder	83	66	50	53	11	28
Herkomst						
Autochtoon	81	53	53	57	18	23
Westerse allochtoon	76	49	49	48	15	21
Niet-westerse allochtoon	60	43	53	40	14	17
Opleiding						
Laag	80	61	51	53	13	24
Middelbaar	78	52	49	56	17	21
Hoog	78	45	61	54	20	24
Woonduur						
1–4 jaar	67	39	51	51	14	14
5–9 jaar	79	53	53	54	18	22
10–14 jaar	83	54	52	60	21	23
15 jaar of meer	85	62	53	57	19	30
Stedelijkheidsgraad buurt						
Niet	87	65	74	65	30	36
Weinig	84	57	51	66	20	25
Matig	83	53	46	54	13	20
Sterk	76	48	46	46	12	17
Zeer sterk	64	38	50	39	13	17
Totaal	78	52	53	55	17	22

¹⁾ Aandeel van degenen die wonen in een buurt waar wel eens buurtfeesten en andere activiteiten worden georganiseerd.

Technische toelichting en verklaring van termen

Toelichting 1

Bevolkingsgroei en correcties

Het CBS stelt statistieken over de bevolkingsgroei samen op basis van informatie uit de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) van alle Nederlandse gemeenten. De bevolkingsgroei bestaat uit vier componenten: geboorte, sterfte, immigratie en emigratie. Niet alle mutaties worden bij gemeenten gemeld. Als een gemeente vaststelt dat een persoon niet woont op het adres waar hij of zij staat ingeschreven, wordt een administratieve afvoering doorgevoerd. Als later wordt vastgesteld dat de desbetreffende persoon toch op hetzelfde adres of op een ander adres verblijft, vindt een administratieve opneming plaats. Het saldo van deze administratieve correcties betreft vooral personen die uit Nederland zijn vertrokken zonder dit bij de gemeente te hebben gemeld. Daarom wordt het saldo van deze correcties meegeteld bij de emigratie. Daarnaast worden door het CBS correcties uitgevoerd omdat de informatie die het CBS ontvangt over de bevolkingsgroei inclusief administratieve correcties niet exact overeenkomt met het verschil tussen de inwonertallen in twee opeenvolgende jaren. Deze overige correcties worden meegeteld in het cijfer van de bevolkingsgroei van december.

De cijfers over immigratie en emigratie hebben betrekking op personen die ingeschreven staan in respectievelijk uitgeschreven worden uit de GBA. Aan het inschrijvingscriterium wordt voldaan indien de verwachte verblijfsduur in Nederland in het halfjaar volgend op de vestiging ten minste vier maanden bedraagt. Voor emigratie geldt dat de verwachte verblijfsduur in het buitenland in het jaar volgend op het vertrek ten minste acht maanden bedraagt.

Tot 1 mei 2004 bestond de Europese Unie (EU) uit België, Duitsland, Denemarken, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Op 1 mei 2004 zijn Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en Tsjechië toegetreten tot de EU.

Per 1 januari 2007 zijn ook Bulgarije en Roemenië toegetreten.

Toelichting 2

Tabellen

De cijfers in de tabellen hebben betrekking op personen die in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA; vóór 1 oktober 1994: het persoonsregister) van de Nederlandse gemeenten als ingezetene zijn opgenomen (de 'de jure' bevolking). In principe wordt iedereen die voor onbepaalde tijd in Nederland woonachtig is, opgenomen in de basisadministratie van de gemeente waar hoofdzakelijk nachtrust wordt

genoten (de gemeente van inschrijving of woongemeente). Een beperkt aantal personen zonder vaste gemeente van inschrijving maar wel behorende tot de 'de jure' bevolking van Nederland staan ingeschreven in de basisadministratie van de gemeente 's-Gravenhage.

De gegevens over de (bevolking in) *huishoudens* zijn afkomstig uit de Huishoudensstatistiek en hebben betrekking op particuliere en institutionele huishoudens. De cijfers zijn gebaseerd op integrale gegevens afkomstig uit de GBA aangevuld met informatie afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB), welke gegevens bevat over personen en huishoudens op adressen.

De opgenomen *prognoses* zijn afkomstig uit de meest recente lange-termijnprognoses: Bevolkingsprognose 2010–2050 en Allochtonenprognose 2010–2050.

De *leeftijd* die in de tabellen is vermeld (tenzij anders vermeld), is het verschil tussen het kalenderjaar van de desbetreffende demografische gebeurtenis en het kalenderjaar van geboorte.

Verklaring van termen

Administratieve correcties

Deze correcties worden gevormd door opnemingen in respectievelijk afvoeringen uit de Gemeentelijke Basisadministratie anders dan door geboorte, sterfte, vestiging, vertrek of gemeentegrenswijziging. Het grootste deel van de administratieve correcties betreft personen waarvan de gemeentelijke overheid na onderzoek heeft vastgesteld dat ze niet meer in de gemeente op een adres woonachtig zijn en veelal naar het buitenland zijn vertrokken. Opnemingen betreft veelal personen die toch weer opduiken (in dezelfde of een andere gemeente) en in de gemeentelijke bevolkingsadministratie worden opgenomen. Het saldo van de administratieve correcties betreft dus personen die worden uitgeschreven bij een Nederlandse gemeente zonder dat daar een inschrijving in een andere Nederlandse gemeente tegenover staat. Om deze reden wordt het saldo opgeteld bij de buitenlandse emigratie (en het migratiesaldo).

Adoptie (verkrijging van het Nederlanderschap door)

Niet-Nederlandse kinderen van wie de adoptie door een Nederlandse, de Nederlands-Antilliaanse of Arubaanse rechter wordt uitgesproken verkrijgen het Nederlanderschap als ten minste één van de adoptief-ouders Nederlander is.

Allochtonen

Personen van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Allochtonen die zelf in het buitenland zijn geboren vormen de *eerste generatie* en allochtonen die in Nederland zijn geboren de *tweede generatie*. Allochtonen van de eerste generatie worden onderverdeeld in de herkomstgroepen *westers* en *niet-westers* op grond van hun geboorteland. Ze worden tot de niet-westerse allochtonen gerekend als ze zijn geboren in Turkije, Afrika, Latijns-Amerika of Azië met uitzondering van Japan en Indonesië. Op grond van

hun sociaaleconomische positie worden allochtonen uit Japan en Indonesië tot de westerse allochtonen gerekend. Wat Indonesië betreft gaat het vooral om mensen die in voormalig Nederlands-Indië zijn geboren. De tweede generatie wordt onderverdeeld in de herkomstgroepen westers en niet-westers op grond van het geboorteland van hun moeder. Is dat Nederland, dan is het geboorteland van de vader bepalend. Voor de tweede generatie is het onderscheid tussen westers en niet-westers gebaseerd op dezelfde landenindeling als voor de eerste generatie.

Asielverzoek

Een schriftelijke wens om in de zin van het Verdrag van Genève van 1951 als vluchteling te worden erkend. Inwilliging van het asielverzoek leidt tot een verblijfsrechtelijke status. Een ingewilligd verzoek kan betrekking hebben op een aanvraag uit hetzelfde jaar of een eerder jaar. Als het verzoek om toelating definitief is afgewezen, vindt verwijdering van de asielzoeker plaats. Er zijn drie soorten verwijderingen, te weten uitzetting, vertrek onder toezicht en controle adres na aanzegging. Het aantal asielaanvragen wordt geregistreerd door het ministerie van Justitie, de bron voor deze cijfers. In Nederland wordt één aanvraag per persoon ingediend.

Asielzoekers

Personen die om uiteenlopende redenen hun land hebben verlaten om in een ander land, in dit geval in Nederland, bescherming of asiel te zoeken. De cijfers zijn afkomstig van het ministerie van Justitie. De asielzoekers in een bepaald jaar worden niet allen ook als immigrant in dat jaar geteld. Voor dat laatste is inschrijving in een gemeentelijke basisadministratie vereist. Asielzoekers worden niet direct na aankomst als immigrant ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. Voor degenen die in de centrale opvang zitten, gebeurt dit pas als zij 'statushouder' zijn geworden, of langer dan een half jaar in een opvangcentrum verblijven. Degenen die buiten de centrale opvang onderdak hebben, worden ingeschreven mits zij rechtmatig in Nederland verblijven. De criteria voor rechtmatig verblijf zijn vermeld in artikel 8 van de Vreemdelingenwet. Nadat het CBS bericht van inschrijving in de GBA heeft ontvangen, wordt de (voormalige) asielzoeker als immigrant geteld.

A-status

Een A-status werd verleend aan asielzoekers die gegronde redenen hadden om te vrezen voor vervolging in de zin van het Verdrag van Genève en de Vreemdelingenwet. Zij werden toegelaten als politiek vluchteling en kregen de vluchtelingenstatus. Dit is een definitieve verblijfsvergunning. Vanaf 1 april 2001 wordt deze status niet meer verstrekt.

Autochtonen

Personen van wie beide ouders in Nederland zijn geboren.

Buitenlandse migratie

De statistiek van de buitenlandse migratie heeft betrekking op alle personen die aangifte doen van het feit dat zij zich in Nederland vestigen of Nederland verlaten. Voor de immigratie wordt aan het inschrijvingscriterium voldaan als de verwachte verblijfsduur in Nederland in het halfjaar volgend op de vestiging ten minste vier maanden bedraagt. Voor de emigratie geldt dat de verwachte verblijfsduur in het buiten-

land in het jaar volgend op het vertrek ten minste acht maanden bedraagt.

Controle adres na aanzegging

Vertrek op eigen gelegenheid, waarbij – na controle door de politie van het laatstbekende huisadres – zal worden geregistreerd of iemand daadwerkelijk is vertrokken.

Doodgeborenen

De gegevens over doodgeborenen hebben sinds 1991 betrekking op de kinderen die na een zwangerschapsduur van ten minste 24 weken ter wereld zijn gekomen en die na de geboorte geen enkel teken van levensverrichting hebben vertoond (ademhaling, hartactie, spieractie). Daarnaast worden overeenkomstig de aanbeveling van de Wereldgezondheidsorganisatie de doodgeborenen kinderen met een zwangerschapsduur van 28 weken of meer apart onderscheiden.

Doodsoorzaken

Betreffen steeds primaire doodsoorzaken. Slechts één ziekte of gebeurtenis kan worden aangemerkt als primaire doodsoorzaak, namelijk de ziekte of de gebeurtenis waarmee de keten van gebeurtenissen die tot de dood leidde, een aanvang nam.

Echtelijk

Een geboorte wordt als echtelijk aangeduid als de moeder op het moment van de geboorte wettig gehuwd is of als zij weduwe is en het kind is geboren binnen 306 dagen na het overlijden van haar (mannelijke) echtgenoot. Alle andere geboorten worden niet-echtelijk genoemd. Het gaat bij niet-echtelijke geboorten dus om geboorten uit vrouwen die ongehuwd of gescheiden zijn of ten minste 306 dagen vóór de geboorte van het kind zijn verweduwd.

Echtscheidingen

Over de periode tot en met september 1994 hebben de aantallen echtscheidingen uitsluitend betrekking op de door een Nederlandse rechter uitgesproken vonnissen die zijn ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand. Het maakte daarbij niet uit of de van echt scheidenden al dan niet tot de geregistreerde bevolking van Nederland behoorden. Vanaf oktober 1994 zijn alleen de echtscheidingen geteld waarbij ten minste één van de betrokken partners als ingezetene in de basisadministratie van een Nederlandse gemeente is opgenomen. Het maakt daarbij niet uit of de echtscheiding al dan niet door een Nederlandse rechter is uitgesproken.

Erkenning (verkrijging van het Nederlanderschap door)

Niet-Nederlandse kinderen die voor het bereiken van de meerderjarigheid door een Nederlandse vader worden erkend of door diens huwelijk worden gewettigd.

Geboorten

Betreft bevallingen, ongeacht de levensvatbaarheid van de kinderen.

Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens

De GBA (Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens) is een geautomatiseerd persoonsregistratiesysteem van de gemeenten, in werking sinds 1 oktober 1994.

Gestandaardiseerde sterfte

Bij het (indirect) gestandaardiseerd sterftcijfer zijn de effecten van de verschillen in de samenstelling van de bevolking naar leeftijd en geslacht tussen de diverse jaren uitgeschaald.

Huishoudens

Een verzameling van één of meer personen die een woonruimte bewoont en daar zichzelf voorziet, of door derden wordt voorzien, in dagelijkse levensbehoeften. Onderscheiden worden particuliere en institutionele huishoudens. Een *particulier huishouden* bestaat uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte gehuisvest zijn en zelf in hun dagelijkse levensbehoeften voorzien. *Institutionele huishoudens* bestaan uit twee of meer personen voor wie in huisvesting en in dagelijkse levensbehoeften door derden bedrijfsmatig wordt voorzien. Het betreft de bewoners van instellingen zoals verpleeg-, bejaarden- en kindertehuizen, revalidatiecentra en gevangenissen die daar in principe langer dan een jaar (zullen) verblijven.

Huwelijkssluiting

Over de periode tot en met september 1994 hebben de huwelijkssluitingen betrekking op alle in Nederland gesloten huwelijken, ongeacht of de huwendes al dan niet tot de geregistreerde bevolking van Nederland behoorden. Vanaf oktober 1994 worden alle huwelijken geteld waarvan ten minste één van de huwelijkspartners als ingezetene in de basisadministratie van een Nederlandse gemeente is opgenomen, ongeacht het land waar het huwelijk is gesloten.

Sinds 1 april 2001 is het in Nederland ook voor paren van gelijk geslacht mogelijk in het huwelijk te treden.

Huwende personen

Alle personen die op het moment van huwelijkssluiting in de basisadministratie van een Nederlandse gemeente als ingezetene staan ingeschreven.

Ingewilligde asiolverzoeken

Een ingewilligd asiolverzoek kan betrekking hebben op een asielaanvraag uit hetzelfde of een vorig jaar. Personen van wie het asiolverzoek wordt ingewilligd, krijgen een verblijfsrechtelijke status. Het gaat om personen aan wie een A-status werd verleend, een VTV (Vergunning tot Verblijf) of een VVTV (Voorwaardelijke Vergunning tot Verblijf).

Legitimiteit

Binnen (echtelijk) of buiten (niet-echtelijk) het huwelijk geboren.

Levendgeborenen

Geborenen die enig teken van leven hebben vertoond, ongeacht de zwangerschapsduur.

Naturalisatie (verkrijging van het Nederlanderschap door)

Verlening van het Nederlanderschap vindt plaats door middel van zelfstandige- of medenaturalisatie. Het Nederlanderschap kan, onder bepaalde voorwaarden, worden verleend aan niet-Nederlanders die daarom verzoeken en meerderjarig zijn (zelfstandige naturalisatie). Medenaturalisatie betreft minderjarige kinderen die delen in de naturalisatie van de ouder(s).

Optie (verkrijging van het Nederlanderschap door)

Onder bepaalde voorwaarden kan voor de Nederlandse nationaliteit geopteerd worden.

Overlevingstafels

Deze geven aan hoeveel van 100 duizend pasgeboren jongens, respectievelijk meisjes de leeftijd van ½, 1½, 2½ jaar, enz. zullen bereiken op basis van de sterfteverhoudingen die bij de bevolking gedurende een bepaalde periode zijn waargenomen. Tevens kan worden afgelezen hoe oud deze kinderen gemiddeld zullen worden. Bij iedere leeftijd staat in de overlevingstafel de levensverwachting vermeld. Dit geeft het aantal jaren aan dat de desbetreffende groep gemiddeld nog zal leven.

Partnerschapsregistratie

De registratie (ingevoerd per 1 januari 1998) is mogelijk voor paren van gelijk en van verschillend geslacht. In de meeste opzichten is het geregistreerd partnerschap vergelijkbaar met het huwelijk. Een duidelijk onderscheid tussen het geregistreerd partnerschap en het huwelijk betreft evenwel de relatie tussen de partners en de eventuele kinderen. Als een vrouw die geregistreerd partner is, een kind krijgt, is zij weliswaar automatisch de moeder van haar kind, maar haar mannelijke geregistreerd partner is alleen dan de juridische vader als hij, met toestemming van de moeder, het kind erkent.

Perinatale sterfte

Dit cijfer omvat de doodgeborenen na een zwangerschap van ten minste 28 weken (overeenkomstig de aanbeveling van de Wereldgezondheidsorganisatie) en de overledenen binnen 1 week na de geboorte.

Referentiepersoon

De referentiepersoon is een statistische entiteit bedoeld om kenmerken van huishoudens aan te ontleen. Als sprake is van een paar wordt de man als referentiepersoon aangeduid. In geval van een paar van gelijk geslacht wordt de oudste van het paar als referentiepersoon aangeduid.

Totaal echtscheidingspercentage

Geeft het percentage huwelijken aan dat tot echtscheiding zal komen als in de toekomst dezelfde kansen op sterfte en echtscheiding blijven gelden als in het waargenomen kalenderjaar.

Totaal vruchtbaarheidscijfer

Dit cijfer kan worden opgevat als het gemiddelde aantal kinderen dat een vrouw krijgt of nog zal krijgen als de in het verslagjaar waargenomen leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers gedurende haar hele vruchtbare levensfase zouden gelden.

Uitzettingen

Er vindt een fysieke verwijdering uit Nederland plaats ('verwijdering met de sterke arm').

Van echt scheidende personen

De betrokken personen die ten tijde van de inschrijving van het bedoelde vonnis in de basisadministratie van een Nederlandse gemeente als ingezetene zijn ingeschreven.

Vergunning voor asiel bepaalde tijd

De VVA (Vergunning Voor Asiel) bepaalde tijd is ingevoerd per 1 april 2001. De vergunning wordt voor maximaal drie jaar afgegeven. Deze personen mogen werken op voorwaarde dat hun werkgever beschikt over een daartoe vereiste tewerkstellingsvergunning.

Vergunning voor asiel onbepaalde tijd

De VVA (Vergunning Voor Asiel) onbepaalde tijd is ingevoerd per 1 april 2001. Deze personen kunnen zonder beperkingen deelnemen aan de arbeidsmarkt (tewerkstellingsvergunning is niet vereist).

Vergunning tot verblijf

Asielzoekers aan wie een VTV (Vergunning tot Verblijf) werd verleend, werden niet erkend als politiek vluchteling maar werden toegelaten op grond van humanitaire overwegingen. Deze tijdelijke verblijfsvergunning gold voor een periode van maximaal vijf jaar. Vanaf 1 april 2001 wordt zij niet meer verstrekt.

Verhuisde personen

Hieronder worden verstaan alle verhuisde personen binnen Nederland die leiden tot verandering van gemeente van inschrijving (ook wel binnenlandse migratie genoemd) en verhuisde personen binnen een zelfde gemeente. De veranderingen van gemeente van inschrijving die in verband met grenswijzigingen tussen resp. samenvoeging van gemeenten in de basisadministratie worden geregistreerd, worden niet als verhuizing beschouwd.

Vertrek onder toezicht

Vertrek van afgewezen asielzoeker op eigen gelegenheid, waarbij – ter controle op het vertrek van de desbetreffende persoon – de reispapieren worden gezonden aan de doorlaatpost waarlangs de persoon Nederland zal verlaten.

Verweduwende personen

Personen die ten tijde van het overlijden van hun partner in de basisadministratie van een Nederlandse gemeente als ingezetene staan ingeschreven.

Verwijderde asielzoekers

Verwijderingen vinden plaats als blijkt dat een asielzoeker niet (of niet langer) in Nederland mag verblijven, aangezien het verzoek om toelating definitief is afgewezen.

Voorwaardelijke vergunning tot verblijf

De VVTV (Voorwaardelijke Vergunning tot Verblijf) werd toegekend aan asielzoekers die vooralsnog niet naar hun land konden terugkeren omdat de situatie daar te gevaarlijk werd geacht. Deze verblijfsvergunning gold voor een periode van maximaal drie jaar. Vanaf 1 april 2001 wordt zij niet meer verstrekt.

Zuigelingensterfte

Dit is de sterfte van kinderen jonger dan 1 jaar (dus voordat zij hun eerste verjaardag hebben bereikt).

Demografie op het web

StatLine

De belangrijkste cijfers van het CBS zijn beschikbaar via internet. Via internet kunt u toegang verkrijgen tot StatLine, de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een Thema een keuze worden gemaakt uit alle tabellen die zijn opgenomen in StatLine.

Hoe vindt u bevolkingscijfers in StatLine?

Ga naar de openingspagina van de CBS homepage (www.cbs.nl) en klik op 'StatLine databank' aan de rechterzijde. U krijgt dan een scherm waarin u een zoekopdracht kunt geven (figuur 1). Als u op 'Thema' klikt, krijgt u een scherm met de thema's te zien (figuur 2).

Door op het mapje 'Bevolking' te klikken, komt u bij 'Bevolking' terecht. In de map 'Bevolking', krijgt u een lijst met tabellen en submappen (figuur 3). In de submappen vindt u informatie over bijvoorbeeld huishoudens, geboorte en verhuizingen.

Ter illustratie is in figuur 3 de tabel 'Bevolking; kerncijfers' geselecteerd. Vervolgens ziet u een overzicht van de onderwerpen in deze tabel. Hier kunt u door binnen de tabbladen 'Onderwerpen' en 'Perioden' te selecteren uw eigen tabel samenstellen. Als u uw tabel heeft samengesteld, drukt u op 'Toon gegevens' bovenaan het scherm. U krijgt nu de tabel op het scherm te zien. Deze tabel kunt u afdrukken of downloaden. Als u op het pictogram 'download' klikt, krijgt u de keuze om de tabel op te slaan in Excel-formaat of ander formaat.

1. Zoeken in StatLine

2. StatLine Tabellen per thema

3. Bevolking in StatLine

Inhoudsopgave vanaf 1e kwartaal 2006

Kwartaal Jaar Pag.

Bevolkingsstructuur en –ontwikkeling

– Afname potentiële beroepsbevolking begint	I	2007	4
– Bevolkingsstatistieken onder het persoonskaartenstelsel en het GBA-stelsel: overeenkomsten en verschillen	I	2007	14–33
– Bevolking groeit weer sneller	III	2007	4
– Een terugblik op het ouderlijk gezin	III	2007	15–19
– Stad uit balans: een grotere kloof tussen arme en rijke wijken?	III	2007	32–37
– De Nederlandse demografie in zeven tegenstellingen	IV	2007	13–18
– Bevolking groeit met 46 duizend	I	2008	4
– Groei en krimp in 2007	II	2008	7
– Bevolking Europese Unie groeit vooral door migratie	II	2008	9
– De stand van het Sociaal Statistisch Bestand	II	2008	14–18
– Sterke stijging bevolkingsgroei in 2008	I	2009	4
– Demografische druk en vergrijzing	IV	2009	6
– Bevolkingsgroei lager	II	2010	4
– Bevolking groeit minder sterk	III	2010	4
– Mannen en vrouwen in Nederland	I	2011	37–42
– Bevolkingsgroei neemt toe	II	2011	4
– Demografie van de vergrijzing	II	2011	15–27
– Emigratie stijgt harder dan immigratie	III	2011	4

Bevolking naar regio

– Aandeel Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen in Amsterdamse buurten		2007	11
– Gescheiden veertigers en vijftigers per gemeente	II	2007	7
– Bevolkingsdichtheid per buurt, Den Haag en Amsterdam, 2006	II	2007	10
– Geboren Amsterdammers per gemeente, 2004	III	2007	9
– Amsterdammers in Amsterdam	III	2007	12
– Haagse migratie	IV	2007	6
– Aandeel potentiële beroepsbevolking per gemeente	IV	2007	7
– Geboren Hagenaars woonachtig in Zuid-Holland, 2004	IV	2007	8
– Wie woont waar in Den Haag?	IV	2007	10
– Geboren Rotterdammers in Zuid-Holland, 2004	I	2008	8
– Wie woont waar in Rotterdam?	I	2008	11
– Geboren Utrechtse in de provincie Utrecht	II	2008	8
– De stad Groningen als roltrap van Noord-Nederland	II	2008	52–59
– Bevolkingskernen 2001–2006. Groei van dorpen, steden en agglomeraties	II	2008	66–75
– Gemeenten naar aandeel Marokkanen van 12–17 jaar, 2008	IV	2008	7
– Veel grijze buurten in Den Haag	IV	2008	11
– Vinex-bewoners zijn geen doorsnee stedelingen	IV	2008	39–41
– Outcomemonitor Krachtwijken brengt aandachtswijken in beeld	IV	2008	42–50
– Gemeenten naar aandeel Duitsers, 2008	I	2009	8
– De verborgen aantrekkingskracht van Parkstad-Limburg	I	2009	73–80
– De achterkant van rijke gemeenten	II	2009	11
– Aandeel 80-plussers per gemeente	III	2009	7
– Gemeenten naar aandeel Belgen, 2009	IV	2009	7
– Almere naar aandeel 65-plussers	IV	2009	11
– Gemeenten naar aandeel Turken van 12–17 jaar, 2009	I	2010	7
– Grote regionale verschillen in bevolkingsontwikkeling in de Europese Unie tot 2030	II	2010	9
– Top-25 grootste gemeenten, 2000 en 2010	III	2010	7
– Heel Limburg krimpt, maar toch buurten met groei	III	2010	10
– Gemeenten naar aandeel Antillianen en Arubanen van 12–17 jaar	I	2011	8
– Nieuwbouwbuurten: minder jongvolwassenen	I	2011	13

– Gemeenten naar aandeel Surinamers onder 12–17-jarigen	II	2011	7
– Aandeel Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen in Rotterdamse buurten	II	2011	12
– Aantrekkingskracht van regio's en demografische gevolgen	II	2011	105–110
– Aandeel gescheiden 65-plussers per gemeente	II	2011	8
– Aandeel eenouders van totaal aantal gezinnen met kinderen per gemeente	III	2011	8
– Kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang het verst voor Friezen	III	2011	9
– In Utrecht wonen kinderen in Vinex-wijken en studenten in de Uithof	III	2011	12

Bevolking naar nationaliteit en geboorteland

– Aandeel niet-westerse allochtonen onder 4- tot 12-jarigen, 2006	I	2007	7
– Aandeel Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen in Amsterdamse buurten	I	2007	11
– Geboorteplaats en etnische samenstelling van Surinamers in Nederland	I	2007	74–78
– Weer minder asielzoekers in de Europese Unie	II	2007	12–16
– Antilliaanse en Arubaanse verdachten van misdrijven	II	2007	36–38
– Allochtonenprognose 2006–2050: belangrijkste uitkomsten	II	2007	60–67
– Vreemdelingen	III	2007	11
– Schatting van het aantal voormalig Joegoslaven naar huidig herkomstgebied	III	2007	38–47
– Partnerkeuze van allochtonen	IV	2007	25–31
– Belgen in Nederland en Nederlanders in België	IV	2007	47–52
– Overlijdensrisico's naar herkomstgroep: daling en afnemende verschillen	IV	2007	56–72
– Grote verschillen in aandeel buitenlandse ingezetenen	I	2008	9
– Vooral autochtonen verlaten de grote steden	III	2008	7
– Locatiekeuze van immigranten in de eerste vier jaar na aankomst	III	2008	39–44
– Gemeenten naar aandeel Marokkanen van 12–17 jaar, 2008	IV	2008	7
– Herkomst en kenmerken van immigranten uit de voormalige Sovjet-Unie	IV	2008	22–30
– Tsjechen en Slowaken in Nederland	I	2009	7
– Toename aandeel niet-westerse allochtonen	I	2009	9
– Niet-westerse allochtonen in Utrecht en omgeving	I	2009	12
– Thuis voelen in Nederland: stedelijke verschillen bij allochtonen	II	2009	34–38
– Herkomst van Duitsers in Nederland	III	2009	6
– Herkomst en vestiging van de eerste Marokkanen in Nederland	III	2009	51–56
– Demografische kenmerken van Tsjechen en Slowaken in Nederland	III	2009	57–61
– Herkomst van Chinezen in Nederland	I	2010	6
– Gemeenten naar aandeel Turken van 12–17 jaar, 2009	I	2010	7
– Uit Indonesië en Nederlands-Indië afkomstige personen in Nederland	II	2010	6
– Herkomst van Britten in Nederland	III	2010	6
– Steeds meer niet-westerse arbeidsmigranten en studenten naar Nederland	III	2010	13–20
– Demografie van (niet-westerse) allochtonen in Nederland	IV	2010	22–34
– Schatting van de toekomstige omvang van de tweede generatie	IV	2010	39–49
– Nederland overzee	IV	2010	7
– Gemeenten naar aandeel Antillianen en Arubanen van 12–17 jaar	I	2011	8
– Gemeenten naar aandeel Surinamers onder 12–17-jarigen	II	2011	7
– Aandeel Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen in Rotterdamse buurten	II	2011	12
– Minder asielzoekers in 2010	II	2011	79–81
– Omvang en spreiding van Surinaamse bevolkingsgroepen in Nederland	II	2011	97–104
– Sociaaleconomische positie van ouders en kinderen naar herkomst	III	2011	22–27
– Opvattingen over dubbele nationaliteit: wie is tegen en wie niet?	III	2011	28–32
– Aantal niet-westerse allochtonen fors toegenomen	III	2011	11

Vruchtbaarheid en geboorteregeling

– Vruchtbaarheid in de twintigste eeuw	I	2008	14–22
– De relatie tussen vruchtbaarheid en opleidingsniveau van de vrouw	II	2008	32–41
– Intergenerationele overdracht van de leeftijd bij geboorte van het eerste kind	II	2008	82–94
– Jonge en oude moeder, 2007	III	2008	7
– Voor het eerst sinds 2000 meer kinderen geboren	IV	2008	4
– Sterke daling geboortecijfer niet-westers allochtone tieners	IV	2008	14–21
– Geboorteregeling in 2008	I	2009	54–59
– Oudere moeders, minder kinderen	IV	2009	9

– Regionale verschillen in vruchtbaarheid verklaard	IV	2009	63–70
– Oudere moeders, minder kinderen (rectificatie)	I	2010	9
– Cohortvruchtbaarheid van mannen	II	2010	19–24
– Geslachtsvoorkeuren bij het krijgen van kinderen: veranderingen over geboortecohorten	II	2010	38–42
– Samenleefvorm van de moeder bij geboorte van het kind	IV	2010	35–38
– Gemeenten naar aandeel geboorten bij alleenstaande moeders, 2009	IV	2010	8
– Meerlinggeboorten	I	2011	7
– Vaders gemiddeld 3 jaar ouder dan moeders	III	2011	15–21

Sterfte en doodsoorzaken

– Sterfte door coronaire hartziekten in de Europese Unie	I	2007	9
– Sociaaleconomische verschillen in sterfte en gezondheid in Nederland	I	2007	34–44
– Medische beslissingen rond het levenseinde nauwelijks van invloed op de levensverwachting	II	2007	17–35
– Aantal verkeersdoden in Nederland relatief zeer laag	III	2007	10
– Achtergronden en berekeningswijzen van CBS-overlevingstafels	III	2007	66–77
– 210 duizend oorlogsslachtoffers	IV	2007	53–55
– Overlijdensrisico's naar herkomstgroep: daling en afnemende verschillen	IV	2007	56–72
– Zelfdoding in Nederland: een statistisch overzicht	IV	2007	73–83
– Gemeenten naar aantal overledenen, 2006	I	2008	7
– Zuigelingensterfte per gemeente in Nederland, 1841–1939	I	2008	23–29
– Zelfdoding per coropgebied	IV	2008	8
– Trends in gezonde levensverwachting	I	2009	60–66
– Levensverwachting bij 65 jaar	II	2009	9
– Meer jongens dan meisjes overlijden in eerste levensjaar	III	2009	9
– Haagse weduwes	III	2009	11
– Ontwikkelingen in (gezonde) levensverwachting naar opleidingsniveau	IV	2009	71–75
– Aantal verkeersdoden in Nederland relatief zeer laag	III	2010	9
– Gezonde levensverwachting korter bij de lage inkomens	III	2010	29–35
– De verschillende dimensies van de levensverwachting zonder lichamelijke beperkingen	III	2010	36–42
– Trends in doodsoorzaken	IV	2010	11
– Levensverwachting zonder chronische ziektes	I	2011	43–50
– Overlevingskansen	II	2011	10–11
– Kwaliteit van registratie van doodsoorzaken op oudere leeftijd	II	2011	111–116
– Zomer- en wintersterfte	II	2011	6

Migratie en verhuizingen

– Herkomst en bestemming van Groningers	I	2007	6
– Vestigingsoverschot per gemeente, 2006	I	2007	8
– Meer immigranten, minder emigranten	II	2007	4
– Emigranten uit Amsterdam maken plaats voor studenten en starters	III	2007	7
– Binnenlandse verhuismobiliteit, 2006	III	2007	8
– Verhuiscansen uit het Woononderzoek Nederland 2006	III	2007	20–31
– Immigratie uit nieuwe EU-lidstaten stijgt verder	IV	2007	4
– Haagse migratie	IV	2007	6
– Daling aantal asielzoekers in Europa lijkt voorbij	IV	2007	9
– Buitenlandse migratie in Nederland 1795–2006: de invloed op de bevolkingssamenstelling	IV	2007	32–46
– Migratie naar en uit Rotterdam	I	2008	6
– Laagste aantal asiolverzoeken sinds 1988	I	2008	30–31
– Emigratie: de spiegel van Hollands ongenoegen	I	2008	32–38
– Eerder verblijf in Nederland vergroot kans op vertrek en terugkomst	I	2008	39–43
– Immigratie trekt aan	II	2008	4
– Migratie naar en uit Utrecht	II	2008	6
– Afstand tot ouders en verhuisgedrag	II	2008	42–51
– Immigratie overtreft nu emigratie	III	2008	4
– Verhuizingen naar Flevoland	III	2008	8
– Locatiekeuze van immigranten in de eerste vier jaar na aankomst	III	2008	39–44
– Binnenlandse migratie niet eerder zo laag	II	2009	4
– Sterke stijging immigratie lijkt voorbij	II	2009	6

– Toename asielverzoeken in Nederland sterker dan in EU	II	2009	22–25
– Terugkeer van ouderen naar hun geboorteregio	II	2009	26–33
– Daling aantal verhuizingen zet door	III	2009	4
– Verhuizen vanuit studentensteden	III	2009	43–50
– Herkomst en vestiging van de eerste Marokkanen in Nederland	III	2009	51–56
– Emigratie gedaald	IV	2009	4
– Gezinshereniging en gezinsvorming na immigratie	IV	2009	45–59
– Kwart asielzoekers is kind	IV	2009	60–62
– Crisis remt migratie en verhuizingen	I	2010	4
– Verhuisgedrag van jongeren	I	2010	22–27
– Verhuisgedrag van vluchtelingen	I	2010	28–31
– Selectieve verhuispatronen	I	2010	32–38
– Verhuizende personen per gemeente	II	2010	7
– Boemerangkinderen: weer terug naar het ouderlijk huis	II	2010	13–18
– Stijging aantal asielzoekers in Nederland iets groter dan in EU	II	2010	25–28
– Immigratie en emigratie van werknemers	III	2010	21–28
– Vergelijking van migratiestromen tussen Nederland en Zweden	IV	2010	50–54
– Meer immigratie	IV	2010	4
– Recordaantal immigranten in 2010	I	2011	4
– Ruim helft Poolse immigranten vertrekt weer	I	2011	32–36
– Arbeidsmigratie, volgmigratie en retourmigratie in de periode 2000–2006	II	2011	68–78
– Minder asielzoekers in 2010	II	2011	79–81
– Verhuizingen van thuiswonende kinderen	III	2011	7

Huwelijkssluiting, relatievorming en -ontbinding

– Zonder huwelijk een kind: een kwestie van geloof	I	2007	10
– Huwelijkssluiting en -ontbinding	II	2007	6
– Gescheiden veertigers en vijftigers per gemeente	II	2007	7
– Partnerkeuze van allochtonen	IV	2007	25–31
– Bijna 33 duizend echtscheidingszaken afgehandeld in 2007	III	2008	14–18
– De geografische dimensie van partnerkeuze	III	2008	19–28
– Incidentie en achtergronden van transitionele en duurzame latrelaties	III	2008	29–38
– Huwelijk en geregistreerd partnerschap tussen personen van gelijk geslacht	IV	2008	6
– Hogere leeftijd bij eerste huwelijk	I	2009	10
– Huwelijken en echtscheidingen	II	2009	8
– Favoriete huwelijksgemeenten	III	2009	8
– Scheiden en weer samenwonen	IV	2009	14–21
– Wie krijgt na echtscheiding de woning?	IV	2009	22–32
– Dertigduizend flitsscheidingen, 2001–2009	IV	2009	33–34
– Veranderingen in burgerlijke staat en de beleving van welzijn	III	2009	50–55
– Echtscheidingen in eeuw vertienvoudigd	I	2011	11–12
– Aandeel gescheiden 65-plussers per gemeente	II	2011	8

Huishoudens en gezinnen

– Vrouwen worden vaak alleen oud, mannen samen met een partner	II	2007	8
– Huishoudensprognose 2006–2050: veronderstellingen over burgerlijke staat en huishoudenspositie	II	2007	39–52
– Huishoudensprognose 2006–2050: belangrijkste uitkomsten	II	2007	53–59
– Een terugblik op het ouderlijk gezin	III	2007	15–19
– Schatting van het aantal stiefgezinnen	IV	2007	19–22
– De ervaring van kinderen met stiefouders	IV	2007	23–24
– Van kwetsbaar gezin tot bewuste samenlevingsvorm	I	2008	10
– Ontwikkelingen in de huishoudensdynamiek sinds 1971	I	2008	44–54
– Ouders en kinderen apart	II	2008	10
– Honkvaste Utrechtse	II	2008	11
– Zeer grote gezinnen worden schaars	II	2008	60–65
– Weinig Nederlanders nemen moeder in huis	III	2008	9
– Eenpersoonshuishoudens in Groningen	III	2008	11
– Vrouwenarbeid funest voor gezinsleven	I	2009	11

– Jonge gezinnen	II	2009	7
– Aantal adoptiekinderen afgenomen	II	2010	29–31
– De verdeling van arbeid en zorg tussen vaders en moeders	II	2010	50–54
– Meer dan 55 duizend kinderen geadopteerd sinds invoering adoptiewet	I	2011	56–58
– Gezinnen in beweging	II	2011	82–96
– Sociaaleconomische positie van ouders en kinderen naar herkomst	III	2011	22–27
– Aandeel eenouders van totaal aantal gezinnen met kinderen per gemeente	III	2011	8

Prognoses en scenario's

– Bevolkingsprognose 2006–2050: veronderstellingen over de geboorte	I	2007	45–56
– Bevolkingsprognose 2006–2050: veronderstellingen over immigratie	I	2007	57–64
– Bevolkingsprognose 2006–2050: veronderstellingen over emigratie	I	2007	65–73
– Huishoudensprognose 2006–2050: veronderstellingen over burgerlijke staat en huishoudenspositie	II	2007	39–52
– Huishoudensprognose 2006–2050: belangrijkste uitkomsten	II	2007	53–59
– Alloctonenprognose 2006–2050: belangrijkste uitkomsten	II	2007	60–67
– Huishoudensprognose 2006–2050: huishoudens naar herkomstgroep	III	2007	54–65
– Bevolkingsprognose 2007–2014: tijdelijk hogere groei		2008	55–62
– Regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2007–2025: belangrijkste uitkomsten	III	2008	45–54
– Verbeterde schattingswijze van migratie over korte afstand in het model PEARL	III	2008	55–64
– Analyse van processen in de levensloop ten behoeve van het model PEARL	IV	2008	51–62
– Modelleren van huishoudens in het model PEARL	IV	2008	63–71
– Vier scenario's voor de zeer lange termijn	IV	2008	72–81
– Bevolkingsprognose 2008–2050: naar 17,5 miljoen inwoners	I	2009	15–22
– Bevolkingsprognose 2008–2050: veronderstellingen over immigratie	I	2009	23–33
– Bevolkingsprognose 2008–2050: veronderstellingen over emigratie	I	2009	34–40
– Bevolkingsprognose 2008–2050: model en veronderstellingen betreffende de sterfte	I	2009	41–53
– Alloctonenprognose 2008–2050: naar 5 miljoen alloctonen	II	2009	14–21
– Huishoudensprognose 2008–2050: uitkomsten	III	2009	14–19
– Een nieuw model voor de CBS-huishoudensprognose	III	2009	20–42
– Regionale prognose 2009–2040: vergrijzing en omslag van groei naar krimp	IV	2009	35–44
– Bevolkingsprognose 2009–2016: omslag naar lagere groei	I	2010	14–21
– Onzekerheidsmarges voor de sterfteprognose van het CBS	II	2010	32–37
– Schatting van de toekomstige omvang van de tweede generatie	IV	2010	39–49
– Bevolkingsprognose 2010–2060: sterkere vergrijzing, langere levensduur	I	2011	16–23
– Prognose van de bevolking naar herkomst, 2010–2060	I	2011	24–31
– Bevolkingsprognose 2010–2060: model en veronderstellingen betreffende de sterfte	II	2011	28–41
– Bevolkingsprognose 2010–2060: veronderstellingen over immigratie	II	2011	42–50
– Bevolkingsprognose 2010–2060: veronderstellingen over emigratie	II	2011	51–58
– Huishoudensprognose 2011–2060: meer en kleinere huishoudens	II	2011	59–67

Internationaal

– Daling aantal asielzoekers in Europa lijkt voorbij	IV	2007	9
– Nederland overzee	IV	2010	7
– Bijna helft jongvolwassenen in Europese Unie woont nog thuis	IV	2010	10
– Bevolkingsdichtheid in de Europese Unie	I	2011	10
– Niet-gehuwd samenwonen in de Europese Unie	II	2011	9
– Migratie en bevolkingsgroei	III	2011	10

Overig

– Naar een nieuwe schatting van het aantal islamieten in Nederland	III	2007	48–53
– Trends in consultaties huisarts, specialist en fysiotherapeut door ouderen	IV	2007	84–91
– Vertraging in lengtegroei en gewichtstoename	IV	2007	92–100
– Nationale problemen in kaart gebracht	I	2008	63–69
– Hoe ver woon ik van.....	II	2008	19–22
– Jong geleerd, fout gedaan?	II	2008	23–31
– Inkomen als sociaaleconomische indicator van medisch zorggebruik bij ouderen	II	2008	76–81

– Roekeloze bromfietzers	III	2008	10
– Fysieke en psychische gezondheid van ouderen naar sociaaleconomische status	III	2008	65–72
– Ernstige overlast en verloedering in de eigen woonbuurt	III	2008	73–79
– Sociaaleconomische verschillen in fysieke beperkingen van ouderen	IV	2008	31–38
– Burgerlijke staat, recente verweduwing en gezondheidindicatoren van ouderen	I	2009	67–72
– De sociaal onderscheidende functie van het bad	II	2009	10
– Geregistreerd zorggebruik van 50-plussers naar sociaaleconomische status	II	2009	39–44
– Toenemende onkerkelijkheid	III	2009	10
– Gevolgen AOW-plannen	IV	2009	8
– Door schoolverzuim naar kerker	IV	2009	10
– Ziekenhuisopnamen gedurende de adolescentie en voortijdig schoolverlaten	IV	2009	76–81
– Aantal nieuwbouwwoningen daalt, grote verschillen per gemeente	I	2010	8
– Huisartsen in Amsterdam	I	2010	11
– Verschillen in sociale en maatschappelijke participatie	I	2010	39–45
– Gezondheid en welvaart van ouderen	I	2010	46–52
– Religie en verschillen in vermogen en inkomen	I	2010	53–57
– Bouwen voor leegstand?	II	2010	8
– Vertrouwen in medemens en instituties toegenomen aan het begin van de 21e eeuw	II	2010	43–49
– Risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten en jeugdcriminaliteit	II	2010	55–60
– Aantal scholen in de omgeving	III	2010	8
– Inkomen en vermogen als indicatoren van gezondheidsverschillen	III	2010	43–49
– Limburg blijft in sociaal kapitaal achter bij rest van Nederland	III	2010	56–61
– Het effect van de economische crisis op demografische ontwikkelingen	IV	2010	17–21
– Dakloos in Nederland	IV	2010	55–60
– Grote regionale verschillen in woningmarkt	IV	2010	9
– Restaurants en cafés in de buurt	IV	2010	12–14
– Langdurige werkloosheid	I	2011	77–82
– Een op de vijf jongeren heeft ongezonde leefstijl	I	2011	51–55
– Regionale verschillen in aandeel hoogopgeleiden en arbeidsparticipatie	I	2011	59–61
– Maakt het uit waar je woont? Sociale stijging en invloed van de buurt	I	2011	62–67
– Vertrouwen in en contacten met buurtgenoten	I	2011	68–76
– Huisartsenpraktijken in de omgeving	I	2011	9
– Geregistreerde contacten met de huisarts en materiële welvaart	II	2011	117–125
– Opvattingen over dubbele nationaliteit: wie is tegen en wie niet?	III	2011	28–32
– Solidariteit in de gezondheidszorg	III	2011	33–38
– Meer sociale samenhang, meer geluk?	III	2011	39–44
– Binding met buurt en buurtgenoten	III	2011	45–50

Andere CBS-publicaties

Statistisch jaarboek 2011

Het Statistisch jaarboek 2011 biedt in een handzaam formaat de belangrijkste cijfers over de Nederlandse samenleving. Het boek is bedoeld voor wie zich wil oriënteren op onderwerpen als bevolkingsgroei, leefstijl en gezondheid, onderwijs, werkloosheid, de ontwikkeling van de bouwnijverheid en industrie, en vele andere onderwerpen. Dit jaarboek opent met drie bijdragen rond enkele actuele zaken: de ontwikkelingen op het gebied van de (gezonde) levensverwachting, de hernieuwbare energie en het voortijdig schoolverlaten.

Jaarlijks, 321 blz. ISBN: 978-90-357-1938-5. Kengetal: A-26. Deze publicatie kunt u bestellen via de reguliere boekhandel en de Sdu Klantenservice.

Het Statistisch Jaarboek is nu ook als e-book beschikbaar in het formaat epub.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS.

www.cbs.nl

ISSN 066-9680.

De Nederlandse Economie 2010

In de reeks De Nederlandse Economie geeft het CBS elk jaar de stand van zaken op het terrein van onder meer de productie, investeringen, handel, consumptie, inflatie en de arbeidsmarkt. Verder wordt door middel van thema-artikelen nader stilgestaan bij actuele economische onderwerpen. De Nederlandse Economie richt zich op economische analisten, beleidsmakers, politici, journalisten en studenten.

Jaarlijks ca. 250 blz., € 27,05 (excl. verzendkosten).

ISBN 978-90-357-1566-0. Kengetal P-19.

ISSN 1386-1042.

Vanaf 2011 zijn de publicaties 'Kennis en economie' en 'De digitale economie' opgenomen in de publicatie 'ICT, kennis en economie'

ICT, kennis en economie, 2011

ICT, kennis en economie is een voortzetting van de publicatiereeksen De digitale economie en Kennis en economie, zoals die tot voor kort jaarlijks door het Centraal Bureau voor de Statistiek werden uitgebracht. In deze nieuwe publicatie beschrijft het CBS de Nederlandse kenniseconomie aan de hand van de pijlers R&D, innovatie en ICT. Voor een kenniseconomie zijn onderzoek en onderwijs cruciale

elementen. ICT speelt hierbij als faciliterende factor een onmisbare rol. Nederland blijft goed presteren op het terrein van ICT-gebruik. De voorwaarden voor een intensieve kenniseconomie zijn op dit punt aanwezig. Het boek bevat een ruime hoeveelheid informatie over telecommunicatie, het gebruik van ICT, R&D en kennispotentieel.

Prijs: € 25,15 (excl. verzendkosten).

ISBN: 978-90-357-1893-7. Kengetal: I-78

ISSN: 2211-8764

Nationale rekeningen 2010

De Nationale rekeningen vormen de officiële overzichtsstatistiek van de nationale economie. Het nationaal inkomen, de economische groei, het tekort of overschot van de overheid en de werkgelegenheid zijn voorbeelden van belangrijke gegevens uit deze publicatie. De begrippen en classificaties van de Nationale rekeningen zijn wereldwijd gestandaardiseerd en vastgelegd in internationale richtlijnen waardoor vergelijkingen tussen landen mogelijk zijn. De bijlage over de gevolgen van de staatsinterventies bij financiële instellingen voor het overheidstekort en de overheidsschuld is geactualiseerd.

Jaarlijks. ISBN: 978-90-357-1377-2. Kengetal: P-2. Prijs: € 51,40 (exclusief verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken. Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website:

<http://www.cbs.nl/> of direct via: <http://statline.cbs.nl/>.

Richtlijnen voor auteurs

Voor publicatie in *Bevolkingstrends* komen artikelen en korte bijdragen in aanmerking die betrekking hebben op de demografie van Nederland. Ook onderzoek naar variabelen die de demografische ontwikkelingen en ruimtelijke verschillen in bevolkingskenmerken beïnvloeden, zoals onderwijs en gezondheid, kunnen in *Bevolkingstrends* worden opgenomen. Gezien de onafhankelijke en objectieve opstelling van het Centraal Bureau voor de Statistiek, dienen de bijdragen vrij te zijn van subjectieve interpretaties en beleidsaanbevelingen.

Voor nadere informatie over de mogelijkheid tot plaatsing van externe bijdragen en voor richtlijnen met betrekking tot de kopij kunt u contact opnemen met de hoofdredacteur: Joop Garssen, e-mail: Bevolkingstrends@cbs.nl